Egyházak szociális szolgálatának vallási és etikai dimenziói

(konferenciakiadvány)

Egyházak szociális szolgálatának vallási és etikai dimenziói

(konferenciakiadvány)

Kiadja
a Magyarországi Egyházak
Ökumenikus Tanácsának
Szociáletikai Bizottsága

Kiadásért felelős személy:
Dr. Fischl Vilmos

Szerkesztette:
Dr. Fischl Vilmos

Címlapkép: Albert Edelfelt festménye

ISBN 978-615-81844-3-4 (PDF)

Budapest, 2023.

Tartalom

Fischl Vilmos: Bevezetés....5
Balla Péter: Krisztus példájának alkalmazása a szociális munkában, az egyház és a „szakma” kapcsolata....6
Irodalomjegyzék....13
Ötvös Csaba József: Az Ortodox Egyház szociális tanítása. Források és dokumentumok. 14
Bevezetés....14
A liturgikus év 15
Az ünnepi evangélium....16
Aranyszájú Szent János: Beszédek Máté evangéliumáról 79 (részlet) 17
Zsinati elvek és dokumentumok....18
De mit is rejt ez a dokumentum?....19
Miért ethosz és miért nem tanítás?....20
A 33§ ezt írja 20
A dokumentum és a szociális tanítások helye a mai ortodox teológiában 21
Összefoglalás....22
Felhasznált irodalom 23
Regőczi Szabolcs: Az egyházak társadalmi szerepvállalása, és annak gyakorlati aspektusai....24
Bevezetés....24
Krisztus példája 24
Szeretetszolgálat és szociális munka....25
Gyakorlati tapasztalatok fontossága....25
Spirituális kérdések 26
Diakóniai tevékenység és/vagy intézményi munkavállalás 26
A vízió hordozói a karizmatikus vezetők 26
Bibliográfia....27
Szabóné László Lilla: Gyógyító Jelenlét: Isten jelenlétének kérdésköre a segítő beszélgetésekben 28
1. Bevezetés....28
2. Segítő beszélgetés 28
2.1. Kritikai megfontolások 29
3. A kapcsolatot kereső, jelenlévő Isten 30
3.1. Az Ószövetség bizonyságtétele 31
3.1.1. A kert....31
3.1.2. A szent hely....32
3.1.3. Isten neve, arca, dicsősége....32
3.1.4. Isten emberei....33
3.2. Az Újszövetség bizonyságtétele 33
3.2.1. Velünk az Isten....33
3.2.2. Inkarnációs jelenlét....33
3.2.3. Jézus a megváltó 34
3.2.4. Unió Krisztusban 34
3.2.5. Isten jelenléte a Lélek által 35
3.3. A Szentháromság tanának jelentősége....36
4. Következtetések 36
Felhasznált irodalom 38
Szuhánszky Gábor: Szociáletikai elvek és gyakorlatok a metodista felekezetben....40
A hitből fakadó jó cselekedetek 41
Az értelmes szeretet 42
A metodista keresztény szociáletika gyakorlata és elmélete....43
A Szociális Alapelvekről 44
A Szociális Alapelvek bevezető állásfoglalása....44
Irodalom 45
Gregersen-Labossa György: A Magyarországi Evangélikus Egyház Diakóniai Stratégiájának (stratégia) ökumenikus és társadalmi hatása 46
1.1. A stratégia általános ismertetése....46
1.2. A stratégia szerkezete 46
2.1. A kontextus....47
2.2. Diakónia alapelvek....52
2.3. Evangélikus diakónia 53
3. Stratégiai kérdések, fejlesztési irányok 54
4. Diakóniai lelkiség....54
5. Összegzés 55
Fischl Vilmos: Összegzés 56

Bevezetés

Fischl Vilmos

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsának (MEÖT) tizenegy tagegyháza van, az ő részvételükkel rendez minden évben konferenciát a MEÖT Szociális Bizottsága, ahol a tagok egy-egy előadóval képviseltetik magukat. A szakbizottság az idei tanácskozás témájának az egyházak szociális szolgálatának vallási és etikai dimenzióit választotta. Arra keressük a választ, hogy milyen lehetőségeik vannak az egyházaknak, amikor szociális szolgálatot végeznek, és ez mit jelent etikai szempontból. Minden évben egy-egy olyan témát választunk, amely valahogy kapcsolódik az adott esztendő központi kérdéséhez, a közbeszédhez. Tavaly ezért kapta a Boldogok a békességszerzők címet konferenciánk, amely az együttélés kényszerétől, a béketeremtés lelkületéről szólt, kapcsolódva az orosz–ukrán háború kérdéséhez, de volt már rendezvényünk arról is, mit gondolnak az egyházak a katonai erők előtt álló kihívásokról, együttműködési lehetőségekről.

Sokszor felmerül a kérdés, szükséges-e egyáltalán az egyházaknak szociális kérdésekkel foglalkozniuk. Erre az egyház feladatai adják meg a választ: az evangélium hirdetése, a sákramentumok kiszolgáltatása, és a szeretettel való szolgálat minden embernek. Vagyis igen fontos része az egyháznak a szociális érzékenység, amely tulajdonképpen a krisztusi tanítás következménye. Ezért is foglalkozunk a témával és vizsgáljuk az egyház szociális, vallási és etikai dimenzióit, hiszen erkölcsi felelősségünk foglalkozni a rászorulókkal.

A MEÖT tagegyházai szociális kérdésekben viszonylag egységesek, hasonlóan gondolkodnak, nagy teológiai eltérések nincsenek ezen a területen.

Krisztus példájának alkalmazása a szociális munkában, az egyház és a „szakma” kapcsolata

Balla Péter

Absztrakt: *A Krisztus-himnusz számos interpretációs lehetőséget hordoz magában, amelyek közül az egyik legfontosabb az etikai értelmezés. Eszerint Jézus Krisztus értünk, megváltásunkért vállalt önmegüresítése példaadás is számunkra. Megváltói műve egyszeri és megismerhetetlen, de az irgalom gyakorlása, a saját előjogainkról, a helyzetünk adta privilégiumokról való lemondás másokért olyan erőforrássá lehet a szociális munkát végzők lelkületében, amely hivatásuk végzése közben megtestesíti az evangéliumot gondozattjaik számára. A teológiai motiváció túlmutat a humánumból fakadó együttérzésen és az individuum személyiségén, mert nem ezekre hivatkozik, hanem Krisztus követésére, a Krisztussal való kapcsolat gyümölcstermésére.*

Bevezetésként szólnunk kell a szociális segítségnyújtásról, mint „szakmáról”, a szociális munkáról. Hosszú évekre visszavezethető azon kérdés körüli érdeklődés, hogy a szociális érzékenység keresztény jellemvonás-e vagy szimplán humánum. El lehet választani a szociális munkát a keresztény motivációktól, esetleg egészen más gyökereket kell keresnünk ennek az ágazatnak? Fazakas Sándor Kálvinra hivatkozik, miszerint diakónia nélkül nincs ecclesia.[1] A reformátori etika egyik fő kérdése a hivatásetika és a szociáletika, mint a mindennapi kegyesség megélése, ami nem csak individuális szinten jelenik meg (Kálvin használja azt a birtos szerkezetet, hogy a „te szegényed”[2], amit az Ószövetségben is olvashatunk[3]), hanem közösségi szinten is. A közösség általi segítségnyújtás sosem veszi le a személyes felelősség megélésének azt a jófajta terhét az egyénről, amely segítő cselekedetével Isten irgalmasságát és lehajló szeretetét tudja közvetíteni embertársai felé. A reformáció koránál fiatalabb forrásig szeretnék bevezetőmben visszanyúlni, egy közel 25 éves tanulmányra, amely a szociális munka és az evangelikál ébredés közötti kialakuló ideológiai és intézményi kapcsolatra fókuszál és szerzője Graham Bowpitt. Robert Bessel 1970-ben írt munkájában a következőket olvashatjuk: „Az általunk ismert legkorábbi szociális munka modelljét, amely hasonló a miénkhez, az Apostolok Cselekedetei írja le. … Nyugaton, legalábbis a reformációig, a szociális munka története gyakorlatilag szinonim volt az egyházéval, és a diakónusok – akik lényegében szociális munkások voltak – eligazítására szolgáló első századi kézikönyveknek igencsak modern íze van.”[4] Bowpitt 1998-as tanulmányában utal a közelmúlt tanulmányaira, (az akkori közelmúlt 1985-öt jelent), miszerint az amerikai kutatók is foglalkoztak a szociális munka és a hit összefüggéseivel. „A közelmúltbeli amerikai publikációkban is találunk hasonló kísérleteket arra, hogy a szociális munkában a vallási szempontok előtérbe helyezése fennmaradjon ill. vissza legyen állítva. Leiby például emlékeztet arra, hogy sokak számára a természetes jogok mellett „a szociális jólét és a szociális munka általános erkölcsi alapja egyértelmű: az Isten egyik parancsolatára adott válaszuk része” (1985, 324. o.). Canda (1988) arra mutatott rá, hogy a gyakorló szociális munkások egyre inkább próbálják integrálni a különböző vallási perspektívákat a szociális munka gyakorlatába, bár Sanzenbach válasza (1989) felhívja a figyelmet a kivitelezés nehézségeire a pluralista vallási kontextusban.”[5]

---

[1] Fazakas Sándor: Kálvin szociáletikája in Fazakas Sándor: Kálvin időszerűsége. Kálvin Kiadó, Budapest, 2009, 127.p.

[2] https://www.baptistajogyakorlat.hu/wp-content/uploads/2020/02/1h2_teologia_szocpol_4tanulmany.pdf letöltés dátuma: 2023. 09. 25.

[3] Megjegyzés: Mózes második könyvében található ez a kifejezés, a 23. rész 6. versében, amely az igazságos ítéletről és a szegények védelméről szól

[4] Graham Bowpitt: Evangelical Christianity, Secular Humanism, and the Genesis of British Social Work. In: British Journal of Social Work (1998) 28, 675-693. p.

[5] Graham Bowpitt: Evangelical Christianity, Secular Humanism, and the Genesis of British Social Work. In: British Journal of Social Work (1998) 28, 675-693. p.

Itt meg kell állnunk egy pillanatra és a 25 évvel ezelőtti angol kontextusból át kell ugranunk a mába és a magyarországi helyzetre, hiszen a vallási pluralizmus hasonló problémákat vet fel számunkra. Az egyén szabadságának tiszteletben tartása univerzális kérdés, legyen szó akár Amerikáról, Angliáról, vagy Magyarországról. Mit is jelent a szabad vallásgyakorlás? A szociális segítségnyújtás intézményi keretek között megélt cselekménye a szociális munka, mint szolgáltatás. A szolgáltatásban részt vesz a szociális munkás és a kliens, aki segítséget kap. A Szociális Szakmai Szövetség Etikai Kollégiuma által 2021-2022-ben felülvizsgált Szociális Munka Etikai Kódexén preambulumában olvashatjuk, hogy „a szociális munka a humanitárius és demokratikus eszmékből fejlődött, és az emberi méltóság tiszteletben tartásán alapszik."[6] Ezen alapvetésen túl a kódex a szociális szolgáltatás tekintetében olyan esszenciális jellemzőket tárgyal, mint például a vallás semlegesség. Tehát a fent említett heterogenitás és a vallási pluralitás helyzetére reakcióként a válasz a semlegesség, a kliens szorult életszituációját figyelembe véve az ő személyes vallási meggyőződése mindennemű befolyásolásának kizárása. Idézem: „A szociális munkát folytató szervezetek nem használhatják fel a segítő folyamatot pártpolitikai célokra, vagy vallási meggyőződés befolyásolására."[7] Mintha csak erre reagálna 2010-es munkájában Alfred Jäger: „A diakóniai intézményt soha nem szabad Krisztus megbékéltető munkájával azonosítani, és még kevésbé szabad a diakóniának önmagát úgy tekinteni, mint egy darabka Isten országát."[8] Isten országa tekintetében is kérdés lehet bennünk, hogy a szegényekről való gondoskodás milyen kapcsolatban van az üdvösséggel. Akárcsak bármely jó cselekedet a keresztény teológiában, így ennek sincs érdemszerző, üdvösségszerző ereje, inkább valamiféle következménynek tudnánk tekinteni, mivel a bűnös Istenre szoruló ember kegyelmet kapott, így hálából irgalmasságot és könyörületet tanúsít az egzisztenciálisan nehéz helyzetbe került embertársa iránt. Ezen irgalom materiális segítségnyújtásban ölt testet, ennek intézményesített formája a szociális munka. A földi szükségletek betöltése elsődleges feladata a keresztény embernek, mielőtt bármiféle transzcendentális igazságot megpróbálna átadni a testileg és lelkileg rászoruló társának. Jakab 2:14-16. Ebben a jakabi perikópában a hit és cselekedet kapcsolatáról olvashatunk, és egy olyan példával él az apostol amely éppen a szükség betöltéséről szól. A hitnek cselekedetekben kell kifejeződnie, ahol a belső külsőleg is láthatóvá, a meggyőződés segítő cselekedetté, a hitelvek megélt valósággá, a mit higgyünk mit tegyünkké válik. Visszalépve a 19. századi Angliához, a szociális munka és a kereszténység összefonódásokat mutat. „Kétségtelen, hogy a »szociális munka« jelentése ebben a szakaszban meglehetősen homályos és átfogó volt, de két jellemzője bizonyosan kiemelkedik. Az első, hogy magában foglalta a társadalmi fejlődésre való törekvést, amely túlmutat a puszta szociális jobbításon, és a második, hogy magában foglalta azt a meggyőződést, hogy a társadalmi fejlődés valójában akkor valósítható meg leginkább, ha az egyén lelki újjászületésétől vagy az állami beavatkozástól megkülönböztethető társadalmi cselekvés révén megy végbe."[9] „Azok a szerzők, akik írtak a keresztény orvoslásról (pl. Gunstone, 1986), három, a biblikus tanítással összhangban lévő jótékonysági célt nevesítettek: az együttérzést, amikor a jótékonyság feltétel nélküli válasz a közvetlen szükségre (France, 1978, 6. o.); a bizonyságtételt, amikor a jótékonysági cselekedettel a szerető Isten jelleméről tanúskodnak; és a személyes újjászületést, amikor a jótékonyság Isten szeretetét az élet megváltoztatásának eszközeként közvetíti. A keresztény tanítás szerint mindhárom elemnek minden valódi jótékonysági cselekedetben jelen kell lennie. A rászorulókhoz fordulás során a jótékonyságnak az isteni jellemet is fel kell tárnia, és az isteni szeretetet kell közvetítenie, hogy mindenestől való személyes újjászületést eredményezzen."[10] A jótékonyág és adakozás fogalmainak megemlítése után vissza kell utalnunk a reformátor Kálvin János tanítására, aki szerint a bőkezűség nem vallási fogalom.[11] Itt is érezhetjük azt a búvópatakként meghúzódó ellentétet, amelyet a téma eltérő hátterű megközelítése okoz. Az adakozás egészen az első száza-

[6] Szociális Munka Etikai Kódexe, elfogadta a Szociális Szakmai Szövetség Küldöttgyűlése 2022. március 21-én, 1.4.-es pont.

[7] u.o. 3.11-es pont

[8] Alfred Jäger: Diakónia, mint keresztény vállalkozás. Szociáletikai Intézet Kiadványai 5. Debrecen, 2010. 38.o.

[9] Graham Bowpitt: Evangelical Christianity, Secular Humanism, and the Genesis of British Social Work. In: British Journal of Social Work (1998) 28, 675-693. p.

[10] u.o.

[11] Elsie Anne McKnee: The Character and Significance of John Calvin's Teaching on Social and Economic Issues in Edward Dommen and James D. Bratt: John Calvin rediscovered. Westminster John Knox Press, Louisville London, 2007, 50.p.

dokig vezethető vissza, ahol a hit és a cselekedetek harmóniájaként, szinte bizonyítékul szolgált a katekumenátus során, hogy a frissen hitre jutott ember életében a lelki gyümölcsként megjelenő szociális érzékenység jelen van-e. Az első századi keresztényekről a következőt olvashatjuk. „A gondoskodás mindenkinek az ügye. A testvérek nem pihenhetnek passzívan a felebaráti szeretet szolgálataiban. Nem elég, hogy pénzükkel fizessenek, személyükkel és idejükkel is kell fizetniük. Ezt a katekumenátus ideje alatt sajátítják el, mert a hit valódi családot tárt fel előttük, örömeivel és szenvedéseivel együtt. A Traditio apostolicából tudjuk, hogy a keresztségre jelentkezőknek a vizsgáló többek közt ilyen kérdéseket tett fel: „Tisztelték-e az özvegyeket, látogatták-e a betegeket, gyakorolták-e a jó cselekedeteket?" A katekumenizmust az életben lehetett megtanulni és megtapasztalni."[12] Ezen a helyen a keresztény belső kor egymás iránt érzett felelősségéről olvashatunk, ez még nem a „külmisszió", hanem a belső dolgok kérdése. Már akkor is nagy hangsúly került a vezetők személyes kritériumaira, ami mintegy meghatározó tényező a közösség lelkületére nézve. „… az egyház azt igényli, hogy olyan püspököt válasszanak, aki »szereti a szegényt«: „Gondolj a szegényekre – ajánlja neki a Didaszkália – fogd kézen őket, teremts nekik megélhetést.""[13] A vezetőség személyes elhivatásán túl a közösség minden tagja sajátjának érezte a gyülekezet nehezebb sorsú tagjairól való gondoskodást, ki-ki a saját lehetőségeihez mérten vett részt a diakóniában. Max Weber méltán népszerű és szinte fundamentumnak számító munkájában összeköti az üdvösségtudatot és a hivatásszerű munkát. „A fáradhatatlanul, állandóan, rendszeresen ellátott világi hivatásnak, mint az aszkézis legmagasabb rendű eszközének s egyúttal az újjászületett emberek igaz hitük legbiztosabb és legszembeszökőbb beigazolódásának etikai értékelése volt a legerősebb ösztönző arra, hogy elterjedjen az az életfelfogás, amit itt a kapitalizmus szellemének neveztünk."[14] A teljesség igénye nélkül, földrajzi, kronológiai, teológiai környezet figyelembe nem vételével került idézésre az előbbi megállapítás, ami természetesen dinamikusan változó és nem bebetonozott, korokon átívelő alapigazságot fogalmaz meg, de mégis valamiféle olyan emberi igényt, ami minden hívő számára hőn áhított valóság, mégpedig, hogy az örök életünk biztos tudatának megjelenése lelki békét adjon. Szintén Webernél olvashatjuk, hogy „a munkásnál nem a vallás külső ismertetőjegyei, hanem a lelkiismeretes munkavégzés árulja el az üdvözülést. Látható, hogy Isten és a munkaadó érdekei itt komolyan összeolvadnak."[15] A bizonyítás kérdésénél vizsgálandó a speciális hivatástudat és a szociális munka összefonódása. Ha valaki lelkiismeretesen kíván „Istennek dolgozni", akkor nincs jobb szakma számára, mint a szociális munka, a szegények megsegítése, amivel szintén az üdvösség bizonyítéka csillan meg, minden eltöltött munkaórában. „Néhány korai protestáns reformátor pedig egyenesen a »kiválasztottság« jeleként tekintett a jótékonyságra (Jordan, W. K., 1959). Egyik szemlélet sem gondolt úgy a jótékonyságra, mint mások életének megváltozását szolgáló eszközre, amit a 18. és 19. század evangéliumi megújulásában kell keresnünk, amely John Wesleyhez és a metodista irányzathoz kötődik."[16] Itt még egy szemponttal találkozunk, miszerint a jótékonykodás a keresztény evangelizálás egyik látható eszköze. „… az evangélizációs célt követve, a jótékonykodás már nemcsak a megváltott élet jellemzője volt, hanem mások megmentésének is eszköze."[17] Láthatjuk, hogy egy cselekedet elvégzése más-más aspektusból megközelítve számos motivációt foglalhat magában, vagy mutathatja azok teljes hiányát is. Mivel a cselekedet egy külső látható akció, keveset tudunk megítélni annak mozgatóerejéről, céljáról és forrásáról. A szociális segítségnyújtás mint professzió motivációinak eredetét fogjuk most vizsgálni, egy kanadai tanulmány alapján, amely a különböző történeti narratívák összehasonlítása alapján próbál konzekvenciákat levonni, hogy ezen „szakma" gyökerei szekuláris vagy vallási eredetet mutatnak-e. „Számos szerző bizonyította már a szekuláris elfogultságot az amerikai szociális munkában. Martin Marty vallástörténész a Social Service Review című befolyásos folyóiratban 1980-ban

[12] Adalbert Hamman: Így éltek az első keresztények. Szent István Társulat Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2016, 150.o.

[13] u.o. 149.o.

[14] Max Weber: A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme. Gondolat Kiadó, Budapest, 1982, 271.o.

[15] u.o. 281.o.

[16] Graham Bowpitt: Evangelical Christianity, Secular Humanism, and the Genesis of British Social Work In British Journal of Social Work (1998) 28, 675-693. p.

[17] u.o.

megjelent korszakalkotó cikkében arra a következtetésre jutott, hogy a „szakma irodalma zseniálisan és teljes nyugalommal figyelmen kívül hagyja a vallást."[18] Mintha csak erre a strófára tökéletesen ráépített rímként vagy visszhangként jelenne ez meg a Szociális Munka Etikai Kódexében: „a szociális munka gyakorlat alapú szakma és tudományág, amely elősegíti a társadalmi változtatást és fejlődést, a társadalmi összetartozást, valamint az emberek hatalomhoz jutását és felszabadítását. A szociális munkában a társadalmi igazságosság, az emberi jogok, a kollektív felelősségvállalás és a különbözőségek tiszteletének elvei alapvető fontosságúak. A humán- és társadalomtudományok elméleteivel, valamint a helyi tudásokkal felvértezve a szociális munka embereket és rendszereket aktivizál, hogy választ adjon az élet kihívásaira és előmozdítsa a jóllétet."[19] A kanadai szociális munkáról szóló szakirodalomban esetenként negatívan jelenik meg a vallás. „ A vallást, különösen a kereszténységet, jellemzően ítélkezőnek, moralizálónak, tudománytalannak, a fejlődés, a szakmaiság és a kifinomult diagnózis, értékelés és beavatkozás akadályaként jellemzik."[20] Itt ismét a szakmai és a vallási motivációk összeütközésével találkozunk. Weber hivatkozik G. White baptista lelkészre: „Ahogyan az állandó hivatás aszketikus jelentőségének hangsúlyozása a modern szakmaiságot, úgy dicsőíti etikailag a profitesélyek gondviselésszerű értelmezése az üzletembert."[21] Tehát a minőségi munka, a szakmaiság a keresztény munka alaptulajdonsága. Dennis Guest, aki az egyik legelismertebb kanadai szociális jólétről szóló tanulmány szerzője, amellett érvel, hogy a „protestáns teológia" a szegényeknek nyújtott olyasfajta segítséget támogatott, amely „kéretlen és nagyrészt irreleváns tanácsokat tartalmazott."[22] Egy másik vélemény szerint „a katolikus és a protestáns keresztények távolról sem kerülték el a tudományos módszereket, sőt inkább úttörő szerepet játszottak az olyan társadalomtudományi módszerek alkalmazásában, amelyek hosszú távon befolyásolták a kanadai szociális jólét és a szociális munka fejlődését, professzionalizálódását."[23] A tudományosság és a vallási motivációból kiinduló „ösztönös cselekedetek" feszültsége érezhető ezen gondolatok egymásmellettiségében, pedig ahogy azt később is látni fogjuk, a transzcendentális mozgatórugó nemhogy a primitívség felé terelné a segítő szakma irányát, hanem a keresztény diakóniai szervezetek alapvető értéknek tartják a minőség kérdését, ahogy ezt Alfred Jager is fogalmazza. „Eszkatológikus távlat nélkül a diakónia reménység nélküli vállalkozás volna… Ezek a távlatok adnak a diakóniai intézményeknek alapvetően keresztény jelleget, szemben a szekuláris szolgáltatásokkal."[24] Az evilági szociális jólét kialakítás nem lehet végcél. Természetesen a vallási motivációban a teológiai szociáletikai vonatkozások megjelennek, de a legfőbb mozgatórugó az Isten iránti olyasfajta engedelmesség, ami nem a társadalmi igazságtalanságok evilági kiegyenlítését tűzte ki célul, hanem segítségnyújtása mögött a könyörülő Isten lehajló szeretetének példája húzódik meg. Ha ezen teológiai alaptól eltérünk, akkor annak a veszélye áll fenn, hogy Krisztus etikai példája helyébe a „szociális evangélium" lép, ami alatt azt értjük, hogy a lelki célt felváltja az evilági, a legnagyobb szükséget, az üdvösség megszerzését azaz a materiális szükségletek kielégítése, a lelkek megnyerését az emberek megsegítése. A másik végpont pedig az, amikor nem teológiai motivációk adják a szélsőségek kialakulásának alapját, hanem a segítő munka teljes semlegesítése a vallástól. „A szekularizáció narratív kerete annyira rabul ejtette a szociális munka professzióját, hogy sikertelennek bizonyult abban, hogy saját történetének keresztény hatásait teljes mértékben figyelembe vegye. A szekularizáció azt feltételezi, hogy a vallás irreleváns, elfogult, magánjellegű és tudománytalan; ezek a feltételezések a vallást a történet mellékszereplőjévé degradálják."[25]

---

[18] James R. Vanderwoerd: Reconsidering Secularization and Recovering Christianity in Social Work History. In: Social Work & Christianity, 2011, 38 (3): 244-266.p.

[19] Szociális Munka Etikai Kódexe, elfogadta a Szociális Szakmai Szövetség Küldöttgyűlése 2022. március 21-én, 1.3.-as pont.

[20] James R. Vanderwoerd: Reconsidering Secularization and Recovering Christianity in Social Work History. In: Social Work & Christianity, 2011, 38 (3): 244-266.p.

[21] Max Weber: A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme. Gondolat Kiadó, Budapest, 1982, 251.o.

[22] James R. Vanderwoerd: Reconsidering Secularization and Recovering Christianity in Social Work History. In: Social Work & Christianity, 2011, 38 (3): 244-266.p.

[23] u.o.

[24] Alfred Jager: Diakónia, mint keresztény vállalkozás. Szociáletikai Intézet Kiadványai 5. Debrecen, 2010. 37.o.

[25] James R. Vanderwoerd: Reconsidering Secularization and Recovering Christianity in Social Work History. Inb: Social Work & Christianity, 2011, 38 (3): 244-266.p.

Szintén ebben a cikkben olvashatjuk a szerző bátor és hitvallásos véleménynyilvánítását, miszerint „arra van szükségünk, hogy elmondjuk, és újra elmondjuk a történetet, hogy elkezdjük felvállalni hivatásunkat, hogy részt vegyünk Isten nagy megváltási és kiengesztelődési művében, amelyben mindent újjá tesz (Ézs 65,17; Jel 21,5). Minden, ami ennél kevesebb, kapituláció egy másik történet előtt, amelyben nem szeretjük Istent teljes szívünkből, lelkünkből és erőnkből, hanem ehelyett az emberi erőfeszítésekbe vetjük bizalmunkat, hogy megmentsenek minket."[26] Hogy a szociális munka melyik narratívája van épp fókuszpontban, az nem szükségszerűen befolyásol abban, hogy a konkrét cselekedetek mögötti motivációk kutatásánál mire jutunk. A múlt narratívája nem határozza meg a jelent, még kevésbé a jövőt. A jövő alakulását a jelen embereinek hozzáállása alakítja. Ha a szociális munka vallási motivációi újra központba kerülnek, akkor az intézményrendszereken keresztül elért társadalmi befolyás és szerepvállalás élő evangélium lehet a vallásilag pluralista világban. „Kegyelmi állapotuk abban a lelkiismeretességben igazolódjék be, amely hivatásuk gondos és módszeres elvégzését jellemzi. Isten nem az önmagáért való munkát, hanem a racionálisan hivatásszerűen végzett munkát kívánja meg."[27] Említést kell tennünk egy esettanulányról amely az Egyesült Államok két nagy városát (Louisville és Chicagó) vizsgálja a szociális munka kialakulásának szemüvegén keresztül. Az itt folyó „szociális munka korai történetére összpontosítva, inkább csak reméljük, hogy megmutathatjuk, milyen hosszú ideje tartó és mennyire bonyolult a keresztény missziói munka és a szociális munka gyakorlata közötti kapcsolat, szinte a kezdetektől, a szociális munka saját szakmai identitásának meghatározására tett korai kísérletektől fogva."[28] írja a cikk szerzője. Talán egyszerűbb dolgunk van azokkal az intézményekkel, amelyek nem egyházi fenntartásúak, ahol a vallási semlegesség priorizált, és mindenféle missziós tevékenység távol esik a szervezet profiljától. Ennek ellenére az éhező enni kap, a ruhátlan felruházásra kerül, az elesett felemelésre, tehát a Jézustól tanult parancs betöltésre (Mert éheztem, és ennem adtatok, szomjaztam, és innom adtatok, jövevény voltam, és befogadtatok, mezítelen voltam, és felruháztatok… Mt 25: 35-36)[29] Az egymás segítés legszűkebb körben a gyülekezeti közösségben valósult meg. „Az Újszövetségben a gyülekezeti közösségben is megjelent a szolidaritás és az egymás segítésének az elve, melynek alapja a jézusi szeretet törvénye, a Nagyparancsolat második része: „Szeresd felebarátodat, mint magadat." A személyes önállóság, a szabadság és egyenlőség hangsúlyozása mellett kifejezetten megjelenik a másik emberrel való rivalizálás, hatalmaskodás és presztízsharc negatív megítélése. Mindennek összefoglalásaként értékelhető az úgynevezett jézusi „aranyszabály": „Amit tehát szeretnétek, hogy az emberek veletek cselekedjenek, ti is ugyanazt cselekedjétek velük, mert ez a törvény, és ezt tanítják a próféták." (Mt 7,12)[30] írja Zsengellér József a „Gazdaságetika keresztény (bibliai) alapjai" című munkájában. Visszatérve a Settlement mozgalomról a következőket olvashatjuk: „A louisville-i és chicagói szegények szükségleteinek betöltésére tett erőfeszítések megvitatásán túl a keresztény és világi szociális munka gyakorlatának e változatos megközelítései azt is megmutatják, hogy ezekben a korai években milyen nehéz volt határozott különbséget tenni a keresztény és a világi szociális munkások között abban, hogy mit és miért tettek, és hogyan magyarázták el munkájukat másoknak. Valójában ezek a megkülönböztetések, bár már a 19. század végén a Charity Organization Society [Jótékonysági Szervezetek Társasága] és a Settlement House 52 dolgozói számára sem voltak jelentéktelenek, az elmúlt évszázadban váltak még élesebbé, mivel szakmánk olyan valósággá írja saját történelmét, amely talán nem is nagyon hasonlít arra, ami va-

---

[26] James R. Vanderwoerd: Reconsidering Secularization and Recovering Christianity in Social Work History. IN Social Work & Christianity, 2011, 38 (3): 244-266.p.

[27] Max Weber: A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme. Gondolat Kiadó, Budapest, 1982, 246.o.

[28] T. Laine Scales, Michael S. Kelly: To Give Christ to the Neighborhood: A Corrective Look at the Settlement Movement and Early Christian Social Workers. IN Social Work & Christianity, 2011, 38 (3): 356-376.p.

[29] Megjegyzés: meg kell említeni a hasznosság kérdését, hiszen nem a motiváció mibenléte határozza meg a cselekedet hasznát, mert az éhező enni kap attól teljesen függetlenül, hogy a segítő miért cselekszi azt, amit. A vallási motivációtól, szimplán humánumból cselekvőknél, nem lehetnek igazak Jézus szavai „velem tettétek meg", mert ezt csak az Őt ismerőkre applikálhatjuk.

[30] https://polgariszemle.hu/archivum/99-2015-december-11-evfolyam-4-6-szam/a-karoli-gaspar-reformatus-egyetem-tudomanyos-muhelyebol/687-a-gazdasagetika-kereszteny-bibliai-alapjai letöltés dátuma: 2023. 10. 09.

lójában történt azokban a korai években."[31] Érdekes módszertannal dolgoztak a COS-ban, annak érdekében, hogy az erőforrások megfelelően legyenek felhasználva. „A közép- és felső osztályból származó kiváltságos nők (a hivatásos szociális munkások előfutárai) önként jelentkeztek arra, hogy rászoruló családokkal kapcsolatokat alakítsanak ki, és felmérjék azok körülményeit. A »baráti látogatás« technikáját alkalmazták, amely abból a meggyőződésükből fakadt, hogy a szegénységben élőket fel lehet emelni a közép- és felsőosztálybeli önkéntesekkel való kapcsolattartás révén. A baráti látogatók [friendly visitors] elsősorban protestáns nők voltak, akik az egyének erkölcsi felemelését tartották szem előtt, és egyházuk tanítása szerint a munka lélekre gyakorolt hatására, valamint az Istennel való egyéni, nem pedig a közösségi kapcsolatra helyezték a hangsúlyt (Ginzberg, 1990)."[32] Később ezen látogatások szervezett keretekbe öntése és gyakoriságának növekedése hozta magával az igényt, hogy a „látogatók" valamiféle képzésben részesüljenek, ez vezetett a szociális munka professzionalizálódásához. Nincs ez másként ma sem, ha a segítségnyújtás természetét vizsgáljuk. A segítségnyújtás alapvető kritériuma a kapcsolat, sőt a bizalmi kapcsolat kialakítása. A Szociális Munka Etikai Kódexében a következőket olvashatjuk: „A kliens és a szociális munkás együttműködése olyan formális kapcsolat keretében valósul meg, amely a bizalom, az őszinteség, és a kliens autonómiájának tiszteletben tartásán alapul."[33] Kérdéseket vethet fel bennünk a „formális kapcsolat", mint kifejezés mibenléte. Míg egy keresztény „baráti látogatás" informális kapcsolatot feltételez, addig a szociális munka formálisat. Edward T. Devine, a New York-i COS vezetője hajlandó volt az egyházhoz kapcsolódó szervezeteket is bevonni a jótékonysági munkába, bár ragaszkodott hozzá, hogy „a baráti látogatást szigorúan a család érdekében kell végezni, nem pedig a megtérők megnyerésének eszközeként, bármennyire is kívánatos lenne ez" (Devine, 1901, 99. o.).[34] Itt ismét találkozunk azzal a gondolattal, hogy a szociális segítségnyújtás mennyire lehet a misszió eszközévé. Korábban a metodisták missziói módszereinek vizsgálatánál épp az ellenkezővel találkozhattunk. „… az evangélizációs célt követve, a jótékonykodás már nemcsak a megváltott élet jellemzője volt, hanem mások megmentésének is eszköze"[35] olvashatjuk a metodista misszió sajátosságairól. Hogy ezen spektrumon hol helyezzük el a szociális érzékenységet az a szubjektív megítélésünkön múlik. [36] „A legtöbb szociális munkával foglalkozó bevezető kurzus egyik első gondolata az, hogy a COS mozgalom az egyének megváltoztatására (és talán a lelkük megmentésére is) összpontosított, és nem volt hajlandó foglalkozni a társadalom nagyobb, makroszintű erőivel, amelyek miatt ezek a személyek eleve szegényekké válhattak."[37] Ha ezen gondolatot gyülekezeti kontextusba helyezzük, akkor az akár kis létszámú vallási közösségek számára nem is feladat a makroszintű változások célkitűzése. Ha a gyülekezetben működik az egymás szükségeire való odafigyelés („Ne nézze ki ki a maga hasznát. hanem mindenki a másikét is" Filippi 2:4), akkor a közvetlen környezetre gyakorolt hatás bőven elegendő. Eszünkbe juthat Pál apostol tanítása a rabszolgasággal kapcsolatosan, ahol nem e társadalmi intézmény felszámolására buzdítja a híveket, hanem adott környezetükben a hitük megélésére. Minden cselekedet tudja Isten dicsőségét munkálni, ha az egyén Krisztus példáját veszi alapul életében, és az Ő Szentlelkének engedve végzi azt. Visszatérve az SH-k esetéhez, a vezető pozíciót van, hogy nagyon is vallási motivációval rendelkező egyén töltötte be. Például az East Side House élén az a Clarence Gordon állt, aki az Egyház kapcsolata a settlementekkel [The Relation of the Church to the Settlement] című könyvében a következőket állította: „Humanisták, szocialisták, filantrópok végezhetnek telepi munkát, és akár

---

[31] T. Laine Scales, Michael S. Kelly: To Give Christ to the Neighborhood: A Corrective Look at the Settlement Movement and Early Christian Social Workers. IN Social Work & Christianity, 2011, 38 (3): 356-376.p.

[32] u.o.

[33] Szociális Munka Etikai Kódexe, elfogadta a Szociális Szakmai Szövetség Küldöttgyűlése 2022. március 21-én, 3.3.-as pont.

[34] T. Laine Scales, Michael S. Kelly: To Give Christ to the Neighborhood: A Corrective Look at the Settlement Movement and Early Christian Social Workers. IN Social Work & Christianity, 2011, 38 (3): 356-376.p.

[35] Graham Bowpitt: : Evangelical Christianity, Secular Humanism, and the Genesis of British Social Work In British Journal of Social Work (1998) 28, 675-693. p.

[36] Megjegyzés: ha Krisztus megváltó munkájára gondolunk, akkor az irgalmasság, ami megindítja a szívet lép életbe a cselekedet előtt, ami „keresztény, krisztusi" jellemvonás.

[37] T. Laine Scales, Michael S. Kelly: To Give Christ to the Neighborhood: A Corrective Look at the Settlement Movement and Early Christian Social Workers. IN Social Work & Christianity, 2011, 38 (3): 356-376.p.

jól is tehetik..., de csak ha krisztusi alapokon végzik azt ... az Ő példáján, valamint az Ő inspiráló és irányító kegyelmén keresztül valósíthatja meg legnagyobb lehetőségeit a settlement" (idézi: Davis, Spearheads for Reform, 14. o.)[38] Ha tovább megyünk az etikai példa alkalmazását tekintve, akkor Isten személyére, jellemére való hivatkozás adhat teológiai motivációt a szegényekről való gondoskodásra, ami nemcsak lehetősége a keresztény embernek, hanem Isten parancsa is. „Isten megparancsolta, hogy legyünk nagylelkűek, különösen a szegényekkel és a kiszolgáltatottakkal szemben. Mivel minden az Ő tulajdona, egyértelmű, hogy ez élet többet jelent pusztán az anyagi javak birtoklásánál."[39] Rae behoz még egy szempontot, mégpedig a földi javak birtoklását, amelyek végső soron Istenéi, és ezek elosztása nem az ember feladata, de az ezekkel való helyes élés mindig az egyén felelőssége. Hogyan is kapcsolódik össze a szociális munka gyakorlata és Isten az emberek iránt érzett kegyelme? Fentebb részletesen szóltunk a Krisztus-himnusz etikai interpretációjáról, amire visszautalva csak annyit kell újra megjegyeznünk, hogy Jézus Krisztus önmegüresítésének fő motívuma, az Ő privilegizált helyzetéről való lemondás (Nem tekintette zsákmánynak, hogy Istennel egyenlő, lemondott a menny dicsőségéről és emberré lett). Itt szükséges használnunk egy kevésbé teológiai szakkifejezést, mégpedig az együttérzés szavát. Jézus nem elvtelenül mondott le az Őt megillető helyről, hanem szegénnyé lett, hogy mi emberek meggazdagodhassunk. Hasonló példát láthatunk a gazdag ifjú esetében, ahol Jézus azt kéri, hogy vagyonát ossza szét a szegények között. „Krisztus nem önmagában a vagyontól való megválást, hanem azzal a szegények megsegítését követeli meg"[40] írja Fazakas Sándor, Kálvin időszerűségét bemutató könyvében. A vagyonról való lemondás nem arról szól, hogy az egyén mentesítse magát minden materiális dologtól vagy szűnjön meg benne a vágyakozás ezek iránt, hanem épp arról, hogy mások szükségletei betöltésre kerüljenek. Jézus Krisztus megváltói munkája értünk történt, mi vagyunk a célzottjai az Ő önmegüresítésének. A megváltói munka bármely más módon is történhetett volna, de Isten úgy döntött, hogy ezzel is példát állít az ember elé. A lehajlásban, az irgalomban, a mások gazdagításában. Visszatérve magyarázatra szorul az „együttérzés" fogalma mégpedig az Isten-i alanyiság miatt. Isten megindult látva a bűnös embert, nem vele egy szinten állva érzett együtt, hanem sokkal magasabb pozícióból döntött úgy, hogy elküldi Fiát, aki emberré lesz. Ez a lehajló irgalom munkája, ami abszolút átültethető etikai példa a szociális munkába. Nagyon fontos látnunk az egyén és a körülötte élők elválaszthatatlan voltát az etikai döntések, megélések tekintetében, miszerint az egyén és a társadalom egymástól nem szétválasztható. „Egyén és társadalom ilyenszerű szétválasztása éppoly absztrakt, mint a személy és tett elkülönítése. Egymástól elszakíthatatlan valóságokat tépnek így ketté, és a részeket, melyek ilyenformában halottak önmagukban szemlélik. Ennek következménye az a tökéletes etikai apória, melyet manapság „szociáletikának" neveznek."[41] fogalmaz elég élesen Dietrich Bonhoeffer Etikájában. Eklatáns példát láthatunk Louisville-ben. „A kemény munkát hangsúlyozó protestáns etikával és az egyén üdvösségére helyezett déli baptista hangsúlyokkal megtámogatva a Louisville-i Gyakorlóiskola asszonyai a társadalom megváltoztatásán dolgoztak, de az egyén megreformálására is törekedtek. A WMUTS fakultás szociális segítésről szóló programjának leírására használt kifejezés a »személyes szolgálat« volt, amely az egyénre fókuszálást tükrözi."[42] A protestáns etika kifejezéssel még később foglalkozunk, ahogy azzal is, hogy a személyes hitbeli megalapozottság milyen viszonylatban áll a hivatásszerű munka végzésének minőségi kritériumaival. A vallási motivációk és a minőség relációja mellett fontos megállapítanunk, hogy a munka alapjaiban értéket képvisel. „Saját hivatásunk gyakorlásával mi is Isten munkáját végezzük, mivel feladataink kapcsolatban állnak a minden ember számára kijelölt feladattal, a teremtett világ feletti uralom gyakorlásával… Van azonban egy alapvetőbb oka annak, hogy a munka miért értékes Isten számára: Isten maga is munkát végez, és mivel az emberek Isten képmására teremtettek, szintén munkát végeznek."[43] írja

[38] T. Laine Scales, Michael S. Kelly: To Give Christ to the Neighborhood: A Corrective Look at the Settlement Movement and Early Christian Social Workers. IN Social Work & Christianity, 2011, 38 (3): 356-376.p.

[39] Scott B. Rae: Erkölcsi döntések, Harmat kiadó, Budapest, 2015, 364.o.

[40] Fazakas Sándor: Kálvin szociáletikája in Fazakas Sándor: Kálvin időszerűsége. Kálvin Kiadó, Budapest, 2009, 125.p.

[41] Dietrich Bonhoeffer: Etika. Exit kiadó, Kolozsvár, 2015, 36.o.

[42] T. Laine Scales, Michael S. Kelly: To Give Christ to the Neighborhood: A Corrective Look at the Settlement Movement and Early Christian Social Workers. IN Social Work & Christianity, 2011, 38 (3): 356-376.p.

[43] Scott B. Rae: Erkölcsi döntések, Harmat kiadó, Budapest, 2015, 365.o.

Scott B. Rae. Itt ismét előkerül Isten példájának követése, de nem a másokért végzett szolgálat tekintetében, hanem bármiféle munka elvégzése szemszögéből, amit Isten bíz ránk. Minden ember elhivatott valamilyen munkára, hisz Isten teremtésében és hívásában minden ember felé univerzálisan fordul. Az Istenhez tartozó emberek feladata az Ő Uruk bemutatása környezetük számára. Így válik a munka az Istenről szóló bizonyság szerves részévé, az egyéni kegyesség megélésévé, a szavak nélkül megmutatkozó bizonyságtétellé.

Irodalomjegyzék

Bonhoeffer Dietrich: Etika. Exit kiadó, Kolozsvár, 2015.

Bowpitt Graham: Evangelical Christianity, Secular Humanism, and the Genesis of British Social Work.In British Journal of Social Work 28, 5 (1998): 675–93.

Fazakas Sándor: Kálvin szociáletikája in Fazakas Sándor: Kálvin időszerűsége. Kálvin Kiadó, Budapest, 2009.

Hamman Adalbert: Így éltek az első keresztények. Szent István Társulat Az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, Budapest, 2016.

Jäger Alfred: Diakónia, mint keresztény vállalkozás. Szociáletikai Intézet Kiadványai 5. Debrecen, 2010.

McKnee Elsie Anne: The Charachter and Significance of John Calvin's Teaching on Social and Economic Issues in Edward Dommen and James D. Bratt: John Calvin rediscovered. Westminster John Knox Press, Louisville London, 2007.

B. Rae Scott: Erkölcsi döntések, Harmat kiadó, Budapest, 2015.

T. Laine Scales, Michael S. Kelly: To Give Christ to the Neighborhood: A Corrective Look at the Settlement Movement and Early Christian Social Workers. IN Social Work & Christianity, 2011, 38, 3 (2011): 356-376.

Szociális Munka Etikai Kódexe, elfogadta a Szociális Szakmai Szövetség Küldöttgyűlése 2022. március 21-én.

Vanderwoerd James R.: Reconsidering Secularization and Recovering Christianity in Social Work History. IN Social Work & Christianity 38, 3 (2011): 244-266

Weber Max: A protestáns etika és a kapitalizmus szelleme. Gondolat Kiadó, Budapest, 1982.

http://www.jstor.org/stable/23714857.

https://polgariszemle.hu/archivum/99-2015-december-11-evfolyam-4-6-szam/a-karoli-gaspar-reformatus-egyetem-tudomanyos-muhelyebol/687-a-gazdasagetika-kereszteny-bibliai-alapjai letöltés dátuma: 2023. 10. 09.

https://www.baptistajogyakorlat.hu/wp-content/uploads/2020/02/1h2_teologia_szocpol_4tanulmany.pdf letöltés dátuma: 2023. 09. 25.

"Hordozzátok egymás terhét,
így teljesítitek Krisztus törvényét" (Gal 6,2)

Az Ortodox Egyház szociális tanítása. Források és dokumentumok.

Ötvös Csaba József

Absztrakt: *Az Ortodox Egyháznak sokáig nem volt tételes szociális tanítása. Ezt a helyzetet változtatta meg Bertalan pátriárka, aki 2016-ban jelölt ki egy teológusokból álló csoportot, hogy készítsenek elő egy dokumentumot az ortodox egyház szociális tanításáról, a krétai szent szinódus szellemét követve. Az elkészült dokumentumot a világ minden táján élő püspökségek észrevételeit és véleményét összegyűjtve és figyelembe véve fogalmazták meg, és 2017 végén nyújtották be a szinódus elé. A szinódus 2019 végén fogadta el és javasolta a szöveg közzétételét (címe: A világ életéért. Az Ortodox Egyház szociális tanítása felé.).*

Előadásomban ennek a teológiai dokumentumnak a főbb forrásait, kulcspontjait és következtetésit szeretném bemutatni, reflektálva az ortodox Egyház más, kapcsolódó dokumentumaira, és közben röviden kifejtve az ortodox szociális tanítás bibliai, teológiai és pasztorális dimenzióit.

Bevezetés

Mondhatjuk-e, hogy az Ortodox Egyháznak nincs szociális tanítása? Ha abban az értelemben értjük a tanítás fogalmát, ahogyan pl. a katolikus egyháznak van a *Rerum Novarum* enciklika (Pontifical Council for the Justice and Peace 2004:47-56), akkor a válaszunk az, hogy nincs. (Persze a protestáns egyházaknak is van). De természetesen ezzel nem azt állítjuk, hogy az ortodox egyháznak nincs, vagy nem volt szociális tanítása, sőt, bizonyos értelemben a társadalommal, vagy inkább a másikkal, a felebaráttal és a teremtett világgal kapcsolatos tanítások az ortodox hagyomány egyik sarokpontját adják. Ez vitán felül áll. Azonban azt is tudjuk, hogy nem ez állt és ma sem áll az Egyház homlokterében, a hangsúlyok máshol vannak. Más szóval, és mindezen előzetes megjegyzéseket egybevetve azt mondhatjuk, hogy a Zsinat által jóváhagyott, tételesen megfogalmazott, szisztematikusan kifejtett tanítás hiányzott. Ennek okairól majd később.

Az ortodoxiában elsőként az Orosz Ortodox Egyház pótolta ezt, és adott ki egy dokumentumot, amely a szociális kérdésekkel foglalkozott (2010-ben, címe: *A szociális kérdés alapjai, Bases of the Social Concept of the Russian Orthodox Church*)[44], de ez azóta sem örvend általános elismertségnek az ortodox egyházak között. Talán éppen ezért jelenthetjük ki azt, hogy a 2020-ban elfogadott, *A világ életéért. Az Ortodox Egyház szociális ethosza felé*[45] (Ὑπέρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς Τὸ κοινωνικό ἦθος τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας) című dokumentum nagy lépés az ortodox egyház részéről, hiszen abban az egyháznak a jelen világban betöltött szerepének és a világért viselt felelősségének vezérgondolatait fogalmazták meg. Most, előre bocsátva legyen elegendő Bertalan pátriárka támogató levelét idézni, aki többek között így méltatta a dokumentumot készítő teológiai bizottságot, hogy „a mai világ összetett kihívásaival és problémáival foglalkozott, anélkül, hogy figyelmen kívül hagyta volna a kortárs civilizációban rejlő kedvező lehetőségeket és pozitív perspektívákat"[46].

Jelen dolgozat ezen gondolatokat, és az ezeket övező kérdéseket járja körül három lépésben, először a liturgikus év egyik ünnepéhez kapcsolódó hagyományból idéz, és az ünnepre írott homiliák közül mutat be egyet, majd az Egyetemes zsinat által jóváhagyott dokumentumokhoz fordul, és részletezi A Világ életéért című dokumentum néhány paragrafusát, végül pedig megemlít néhány modern teológust, akik a szociális

[44] A dokumentum angol fordítása: http://orthodoxeurope.org/page/3/14.aspx

[45] A görög nyelvű dokumentum és fordításai: https://www.goarch.org/el/social-ethos

[46] Idézi Chryssavgis.

tanításokat is érintették tanulmányaikban. Az előadás célja, hogy ha nem is teljes képet, de legalább egy alaposabb bevezetőt adjon az ortodox hagyomány vonatkozó tanításaihoz.

A liturgikus év

Hagyománytörténeti szempontból közelítve kérdésünkhöz azt kell mondanunk, hogy kezdetektől számos szent atya, teológus és szerzetes érintette ezeket a kérdéseket, és ezen tanításaikkal létrehozták azt a hagyományréteget, amely szerves része az ortodox egyház liturgikus hagyományának. Vagyis ezeket a szenteket, illetve a szentek örökségét ma is olvassa és tanítja egyházunk, többségük beszédét és a benne foglalt tanításokat idézi az adott ünnepen is.

Másképp mondva, szentjeink egyes ünnepekhez vagy az ünnepi evangéliumhoz írt kommentárjai, amelyeket az egyház a mindennapjaiban használ, jelentős hozzájárulásokat adtak a fentebb, hiányként bemutatott szisztematizált dokumentumhoz. A számtalan példa közül talán a leginkább kézenfekvő példát az utolsó ítélet vasárnapjának evangéliumi szakaszához írt kommentárokban találunk.

Az utolsó ítélet vasárnapja a Triódion (a nagyböjtöt megelőző időszak) harmadik vasárnapja, másik neve a Húshagyó vasárnap (a Tékozló fiú és a Megbocsátás vasárnapjai között foglal helyet), a húsvét előtti szent nagyböjtöt megelőző vasárnap. Nevét az evangéliumi perikópáról, illetve a húsevés utolsó napjáról kapta, ugyanis ezen naptól kezdve húsvétig már nem fogyasztunk húsos ételt. Az evangéliumi szakasz Krisztus parabolája az utolsó ítéletről (Mt 25, 31-46).

Az evangéliumi szakasz Krisztus második eljövetelére és az utolsó ítéletre figyelmeztet, és felidézi a személyes szeretet szükségét. A szent atyák arra emlékeztetnek, hogy az emberszerető, hosszan tűrő és irgalmas Isten igazságos Bíró is, aki a mi Urunk Jézus Krisztus, az Emberfia személyében újra eljön. Igazsága az ítéletben mutatkozik meg, ami részben halálunk napján, végül pedig az Ő második eljövetelekor történik. Második eljövetele nem úgy történik, mint az első alkalommal, csöndben, a karácsony sötétjében, alázatosan, hanem a mennyből, teljes dicsőségében, szent angyalainak kíséretében.

Az ikon az utolsó ítéletet jeleníti meg, amikor Krisztus újra eljön, dicsőségének trónusára ül és megítél mindenkit tettei szerint. Ő az, aki a felhők felett trónol a mennyben, apostolai gyűrűjében, körülöttük a szentek rendjei. Alatta az ítélő Krisztus, a közbenjárók által körülvéve,Ádám és Éva, az Istenszülő és Keresztelő Szent János, mellettük az apostolok és az evangelisták, angyalok által övezve. Alattuk a kereszt, a lándzsával, a náddal és a szivaccsal, és az üres sír Jézus feltámadásáról tanúskodik, mellettük két oldalon a szentek csoportjai állnak. A kép alsó részében az igazak és a bűnösök csoportjai, Krisztus jobbja felől az Istenszülő Mihály és Gábriel arkangyalokkal, alatta a paradicsomba költöző igazak, kapujában Ábrahám, Izsák és Jákob, balján pedig a pokol a bűnösökkel és a démonokkal, a különböző bűnök szerint elhelyezve. A kép alsó részét egy kígyó (vagy tüzes folyó) választja ketté, amely Ádám sarkánál kezdődik és a pokolban végződik. A bizánci időkben kialakult kép tematikája az utolsó ítéletet kombinálja a Jelenések könyvének leírásával és Dániel jövendölésével azért, hogy a félelem helyett a bűnbánatra ösztönözzön.

Az ünnepi evangélium (Máté 25, 31-46)**:** Ezt a példabeszédet mondta az Úr: „Amikor majd eljön az Emberfia a maga dicsőségében, és az összes szent angyal vele együtt, akkor felül dicsőségének trónusára, és összegyűlik az összes nemzet a színe elé. Ő pedig különválasztja őket egymástól, ahogyan a pásztor elválasztja a juhokat a kecskéktől, és a juhokat a jobbja, a kecskéket pedig a balja felől állítja. Akkor így szól majd a Király a jobbja felől állókhoz: 'Jöjjetek, Atyám áldottjai, vegyétek birtokotokba a világ alapításától fogva nektek előkészített Országot! Mert éheztem, és ennem adtatok, szomjúhoztam, és innom adtatok, idegen voltam, és befogadtatok, mezítelen voltam, és felöltöztettetek, beteg voltam, és meglátogattatok, fogságban voltam, és eljöttetek hozzám.' Akkor így válaszolnak majd neki az igazak: 'Urunk, mikor találkoztunk veled éhesen, hogy tápláltunk volna, vagy szomjasan, hogy megitattunk volna? Mikor találkoztunk veled idegenként, hogy befogadtunk volna, vagy mezítelenként, hogy felöltöztettünk volna? Mikor találkoztunk veled betegen, vagy fogolyként, hogy eljöttünk volna hozzád?' Akkor majd így válaszol nekik a Király: 'Bizony mondom nektek, hogy amit csak eggyel is cselekedtetek ezek közül a legkisebb testvéreim közül, azt mind velem cselekedtétek!' Ekkor így szól majd a balja felől állókhoz: 'Távozzatok tőlem, ti átkozottak, az örök tűzre, amely az ördögnek és angyalainak készíttetett. Mert éheztem, és nem adtatok ennem, szomjúhoztam, és nem itattatok meg, idegen voltam, és nem fogadtatok be, mezítelen, és nem ruháztatok fel, beteg és fogoly, és nem látogattatok meg.' Ekkor majd ők is így válaszolnak neki: 'Urunk, mikor találkoztunk veled éhesen, vagy szomjasan, vagy idegenként, vagy mezítelenül, vagy betegen, vagy fogolyként, hogy ne szolgáltunk volna neked? Akkor majd így válaszol nekik: 'Bizony, mondom nektek, amit eggyel nem cselekedtetek ezek közül a legkisebbek közül, azt nem cselekedtétek meg velem sem.' Akkor ezek eltávoznak az örök gyötrelemre, az igazak pedig az örök életre."

A Szinaxárion (az ortodox egyház kalendáriuma) a vasárnaphoz a következő tanítást adja (részlet): Ezen a napon, Húshagyó vasárnapon, az Úr Jézus Krisztus második eljövetelére és részrehajlás nélküli ítéletére emlékezünk. (…)

A vámos és a farizeus és A tékozló fiú példabeszédei után az isteni atyák Krisztus második eljövetelének emlékezetét iktatták be, nehogy valaki az Istennek azokban megnyilvánuló emberszeretetét hallva hanyagságba essen és azt gondolja, hogy emberszerető az Isten, és ha bűnbe is esik, egyszerűen helyrehozhat mindent. Ezért ezt a rettenetes napot iktatták be ide, hogy a hanyagul viselkedők megijedjenek a haláltól és az azután rájuk váró szenvedéstől, és ezért újra elkezdjék az erények gyakorlását. Azért, hogy ne csak Isten emberszeretetére tekintsenek és felbátorodjanak, hanem arra is gondoljanak, hogy Ő az Igazságos Bíró, Aki mindenkinek tettei szerint megfizet. Egyébként a tegnap átköltözött lelkeknek is meg kellett már je-

lenniük az igazságos Bírájuk előtt (a lelkek szombatjára utal, a fordító megjegyzése). Bizonyos értelemben ez az ünnep az ünnepek vége, mert mindannyiunk végét is jelenti. Tudniillik a jövő vasárnap a világ kezdetének és Ádám paradicsomból való kiüzetésének emlékét tették a Szent Atyák – erre pedig a mi itteni dolgaink és cselekedeteink, sőt magának az egész világnak is a végét. (…)

Mindezek után jön majd el az Úr az égből fényesen, mint a villám. Előtte a Szent Keresztje jelenik meg, s körülötte tüzes folyam örvénylik, amely megtisztítja majd az egész földet minden szennytől és törvényszegéstől. Hamarosan elfogják az Antikrisztust is szolgáival együtt, és az örök tűzre vetik őket. Az angyalok harsonaszavára pedig egyszerre majd a föld minden részéből Jeruzsálembe gyűlik össze az egész emberi nem, mivel – azt mondják – ez a világ közepe, és ott lesznek majd fölállítva az ítélőszékek. Ahogy mindenki a saját testével és lelkével együtt jelenik meg, mindenki az romolhatatlanságba alakul át, és mindenkinek egy alakja lesz, mert még maguk az alkotóelemek is a legkedvezőbb formájúra változnak.

Akkor az Úr egyetlen szavával elkülöníti majd az igazakat a bűnösöktől, és azok, akik jót cselekedtek, bejuthatnak az örök életre, a bűnösök – ahogy én – azonban az örök gyötrelemre mennek, és soha nem fog megszűnni a gyötrelmük. Tudnunk kell azt, hogy a Bíró nem a böjtölést vagy a testi aszketikus gyakorlatokat kérdezi. Hanem az ezek közül a legfontosabbat fogja kérdezni, az irgalmasságot, vagyis az együttérzést. Akkor mondja majd az igazaknak és a bűnösöknek: *„Éheztem, és ennem adtatok. Szomjaztam, és innom adtatok. Vándor voltam, és befogadtatok; mezítelen, és felruháztatok. Beteg voltam, és meglátogattatok. Börtönben voltam, és fölkerestetek. Mert amit e legkisebb testvéreim közül egynek is tettetek, azt nekem tettétek."* (Mt 25, 35-40) Márpedig ezeket lehetőségeihez mérten bárki meg tudja tenni. Akkor majd megvallja minden nyelv az Atya Isten dicsőségére, hogy Jézus Krisztus az Úr. Ámin[47]

A kommentárok közül csak egyet idézek most, hogy világosabb legyen, hogyan jut szóhoz egy beszédben, jelen esetben az evangéliumi szakaszhoz írt kommentárban ortodox egyházunk szociális tanítása.

Aranyszájú Szent János: Beszédek Máté evangéliumáról 79 (részlet)

Miután beszélt arról, hogy itt nem csak néhány emberhez, hanem az egész világhoz szól, nem két személyre osztja a világot, hanem engedelmesekre és engedetlenekre. Nem hasonlatot mond (Isten országa olyan, mint), hanem nyíltan mondja magáról: „amikor az Emberfia eljön dicsőségben". És minden segít abban, hogy félelmetessé tegye azt a napot. Akkor „összegyűlik" – mondja – „minden nemzet", vagyis az egész emberi nemzetség. "És elválasztja őket egymástól, mint a pásztor az ő juhait." Mert most nincsenek elválasztva, hanem mind össze vannak keveredve, de az elválasztás akkor teljes pontossággal megtörténik. És egy ideig a helyük szerint osztja el és teszi nyilvánvalóvá őket, aztán a nevekkel jelzi mindegyik hajlamát, az egyiket baknak, a másikat báránynak nevezve, hogy jelezze az egyiknek a terméketlenségét, mert a bakok terméketlenek; és a nagy hasznot a másiktól, mert a bárányból nagy a haszon, úgy a tejből is, mint a gyapjúból és a fiatal bárányból, mindazokból, amikből a kecskebaknak nincs.

De míg a vadállatoknak a természetéből fakad a terméketlenségük és a termékenységük, addig náluk a választásból, ezért egyeseket megbüntetnek, a többieket megkoronázzák. És nem bünteti meg őket, amíg nem szállt velük perbe; ezért, amikor a helyükre helyezte őket, elmondja az ellenük felhozott vádakat. És szelíden beszélnek, de ebből most nem származik előnyük, és nagyon ésszerűen is, mert olyan sok kívánnivalót mulasztottak. Mert bizony a próféták mindenütt ezt mondják: Irgalmat akarok és nem áldozatot (Hós 6,6) és a törvényhozó minden eszközzel erre buzdította őket, szóval és cselekedetekkel; és maga a természet is ezt tanította.

---

[47] Ο Μέγας Συναξαριστής της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Τομος ΙΓ, Τριώδιον, Εκδόσεις "Συναξαριστής", Αθήναι, 2020. A fordításhoz felhasználtam: Nagyböjti Énektár vagyis a három ódás bűnbánati énekek könyve, amely a szent nagyböjtben végzendő összes szent szolgálatot tartalmazza. Nyíregyháza, 1998

De jegyezd meg, hogy nem csak egy-két dologban mutatnak hiányosságot, hanem mindenben. Mert nemcsak az éhezőket nem etették meg, vagy a meztelent nem öltöztették fel, de még a betegeket sem látogatták meg, pedig ez könnyebb dolog volt

És jegyezd meg, milyen könnyűek az Ő parancsai. Nem azt mondta, hogy börtönben voltam, és kiszabadítottatok; Beteg voltam, és felemeltetek; hanem azt, hogy meglátogattatok engem, és eljöttetek hozzám. És az éhséggel kapcsolatban sem volt nehéz az, amit parancsolt. Mert nem drága terített asztalt kért, hanem csak azt, ami kell, a szükséges ennivalót, és ruhát kérte. Úgyhogy mindez elég volt ahhoz, hogy büntetést hozzon rájuk: a kérés könnyűsége, mert az a kenyér volt; a szánalomra méltő jelleme, aki kért, mert szegény volt; a természetből fakadó együttérzés, mert Ő ember volt; az ígéret kívánatos volta, mert az országot ígérte; a büntetés félelmetes volta, mert pokollal fenyegetett. Az elfogadó méltósága, mert Isten volt az, aki a szegények által kapta; a megtiszteltetés felülmúlhatatlan természete, amely miatt elfogadta, hogy ilen mélyre ereszkedik, és az ő jogos igénye arra, amivel megajándékozták, mert az övé volt, amit kap. De mindezekkel szemben a kapzsiság egyszer s mindenkorra elvakította azokat, akiken felülkerekedett; és ez nagy fenyegetést jelentett rá nézve.

Mert később is azt mondja, hogy akik nem fogadnak ilyeneket, súlyosabb dolgokat szenvednek el, mint Szodoma; és itt azt mondja: Ha nem tetted meg egyel a legkisebb testvéreim közül, velem nem tetted meg. Mit mondasz? Ők a testvéreid, és hogyan nevezed őket a legkisebbnek. Miért? Azért testvérek, mert alázatosak, mert szegények, mert kitaszítottak.

Mekkora tiszteletet, milyen áldást hordoznak ezek a szavak? És nem azt mondta: Vegyétek, hanem: Örököljétek, mint valakiét, mint Atyádét, mint a tiédet, mint, ami a tied kezdettől fogva. Mert mielőtt te voltál, mondja Ő, ezeket a dolgokat előkészítették és elkészítették számodra, mivel tudtam, hogy olyan leszel, amilyen vagy. És miért cserébe kapnak ilyeneket? Fedélről gondoskodásért, ruháért, kenyérért, hideg vízért, látogatásért, börtönbe látogatásért. Mert valóban minden esetben ez az, amire szükség van, és néha még erre sem. Mert bizony, amint mondtam, a beteg és aki megkötözve van, nemcsak ezt keresi, hanem azt, hogy az egyik feloldódjon, a másik pedig megszabaduljon betegségéből. De Ő, mivel kegyes, csak azt követeli meg, ami erőnkből telik, vagy inkább még kevesebbet mint amennyi hatalmunkban van, és ránk bízza, hogy nagylelkűségünkből még többet tegyünk[48].

Zsinati elvek és dokumentumok

Ha a zsinati dokumentumokat kérdezzük, akkor mindenekelőtt a krétai nagy és szent zsinat dokumentumai adnak segítséget. Vizsgálatunk tárgyához kapcsolódva ki kell emelnünk *Az ortodox egyház küldetése a mai világban* című hivatalos dokumentumot, amelynek alcíme: Az ortodox egyház hozzájárulása a béke, igazságosság, szabadság, testvériség és a népek közötti szeretet megvalósításához, és a faji és egyéb megkülönböztetés megszüntetéséhez.[49]

Visszakanyarodva a bevezetőben említett 2010-ben, a Moszkvai Egyház által kiadott A szociális kérdés alapja című dokumentumról azt kell megjegyezni, idézve John Chryssavgis ortodox teológus véleményét, hogy ez a szöveg „Elismerésre méltó, bár kezdetleges erőfeszítés az oroszországi ortodox egyház társadalmi elveinek felvázolására az állami elnyomás hosszú időszaka után. A dokumentum általános megközelítése kritikus volt a »világgal« szemben, és úgy tekintett rá, mint fenyegetésre, amellyel szembe kell

[48] A beszéd görög nyelven elérhető: https://catholiclibrary.org/library/view?docId=Synchronized-EN/Chrysostom.Matthew.en.html;chunk.id=00000159 Angol fordítás: G. Prevost, rev. by M.B. Riddle, “Homilies on the Gospel of St. Matthew, in Shaff, https://www.newadvent.org/fathers/2001.htm

[49] *Ἡ συμβολή τῆς Ὀρθοδόξου Ἐκκλησίας εἰς ἐπικράτησιν τῆς εἰρήνης, τῆς δικαιοσύνης,τῆς ἐλευθερίας, τῆς ἀδελφοσύνης καί τῆς ἀγάπης μεταξύ τῶν λαῶν, καί ἄρσιν τῶν φυλετικῶν καί λοιπῶν διακρίσεων.* https://holycouncil.org/mission-orthodox-church-todays-world_el

nézni és le kell győzni. Egy ilyen védekező magatartás túlélhet, sőt virágozhat is a hitbéli elszigeteltség körülményei között, de egy sokkal ökumenikusabb kontextusban nem működik olyan jól.[50]

A Konstantinápolyi Egyetemes Patriarchátus más oldalról közelítette meg a kérdést. Először is, a konstantinápolyi egyházban más hagyományokkal és vallásokkal való párbeszéd, a kereszténység más ágainak inspirációjának hatására történt a változás, Másodszor, a szent és nagy zsinat összehívása (Krétán 2016-ban) eredményezte. Krétán az ortodox pátriárkák és főpapok csaknem egy évezred után találkoztak – néhány tanácsadóval együtt –, és közös munkájuk eredményeként hivatalos rendeletet és enciklikus üzenetet adtak ki „az ortodox egyház szerepéről a mai világban. Harmadszor, Őszentsége Bertalan pátriárka 2016-ban jelölt ki egy ortodox főpapokból, és világi tudósokból és teológusokból álló csoportot, hogy készítsenek elő egy dokumentumot az ortodox egyház szociális tanításáról, a krétai szent szinódus szellemét követve. Az előzmények nélküli együttműködés eredményeként elkészült dokumentumot a világ minden táján élő püspökségek észrevételeit és véleményét összegyűjtve és figyelembe véve fogalmazták meg, és 2017 végén nyújtották be a szinódus elé.

Az együttműködés első fázisában a pátriárka által kinevezett – és a dokumentumban felsorolt – teológusok vettek részt, akik néhány évig közösen dolgoztak a szöveg megírásán. Aztán a világ minden táján élő és a vezető pozícióban lévő püspökök, akik regionális egyházmegyéikben nyújtották be a lelkipásztori kérdéseiket, észrevételeiket és aggályokat. A dokumentum ismertebb teológusok, például Kallistos Ware és John Zizioulas, számos külső tanácsadó és szakember kezén, valamint az Ökumenikus Patriarchátus Szinódusának tagjainak kezében is járt. Nem meglepő, hogy a dokumentum számos szakaszon ment keresztül, mielőtt elérte végleges formáját.

A szinódus 2019 végén fogadta el és javasolta a szöveg közzétételét (címe: A világ életéért. Az Ortodox Egyház szociális ethosza felé.), amelyet 2020-ban bocsátottak a hívek elé Bertalan pátriárka jóváhagyásával. Az új dokumentum kiegészíti a Zsinat munkáját, és a recepció folyamatának részeként értelmezhető.

Összefoglalóan azt mondhatjuk, hogy széles körű főpapi értékelések, vizsgálatok és végül, egy átfogó zsinati jóváhagyás kézzelfogható eredménye a dokumentum. A világ egy tucatnyi tudósának munkája, együttműködésének „eredménye”, ahogy az ökumenikus pátriárka is leírja jóváhagyásában.

De mit is rejt ez a dokumentum?

A dokumentum 33000 szava, 83 paragrafusa 33 kulcsszó köré szerveződik és 7 nagyobb részre van osztva, 12 nyelven olvasható. Címe a neves teológus, Alexander Schmemann munkájára utal[51]. A dokumentum előszava elmondja a megírás motivációit, a szélesebb kontextust, magyarázza az élő hagyomány mibenlétét. A bevezetője alapos és részletes antropológiát ad (hasonló az Egyházak Világtanácsa által 2020-ben elfogadott, Művelni és gondozni című dokumentumhoz[52]), de nemcsak szentírási idézetekkel támasztja alá, hanem egyházatyák írásait is idézi, beszél a azociális tanítás forrásairól és az ortodox egyház hivatásáról (1-8§). A szerzők olyan kurrens, kritikus és ellentmondásos kérdésekkel foglalkoznak, mint pl. az egyház szerepe a nyilvánosságban (9-14§), az emberi életről, a céljáról, a méltóságáról, a gyermekekről való gondoskodásról, a halálról (15-31§), a szegénység, egészség, a polgári igazságszolgáltatás (32-41§), a béke, a háború és az erőszak (42-60§), ortodoxia és az emberi jogok (61-67§) és a tudomány, techológia és a természet (68-78§), ideértve a rasszizmust, a bioetikát, a technológiát és az éghajlatváltozást, és végig szigorú és lelkipásztori megközelítést alkalmaz. A dokumentum végén a következtetések olvashatók (79-81§)

[50] John Chryssavgis, The Orthodox Church & Social Teaching ‘For the Life of the World’ https://www.commonwealmagazine.org/orthodox-church-social-teaching

[51] A világ életéért. Kairosz, Bp., 2001.

[52] https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/mellomkirkelig-rad/2021/februar/mkr%2002_kv_4_cultivate%20and%20care.pdf

Röviden: Hasznos, használható és általános érvényű útmutatást ad azoknak az ortodox kereszténynek, akik eligazodást keresnek a kortárs kihívások között. Ahogy Florovszkij atya írta: „Az egyház nem egy rendszert ad, hanem kulcsot, nem Isten országának tervét, hanem a belépés eszközét."[53]

Miért ethosz és miért nem tanítás?

A címben szereplő ethosz fogalom magyarázatához, amely a tanítás helyén áll, Papanikolaou, egy jeles teológus professzor a következőket írta: „A dokumentumban a hangsúly az ortodox teológia egy alapvető axiómáján van, amely következetesen nyomon követhető az ortodox hagyományban az Újszövetség azon buzdításától kezdve, hogy legyünk »az isteni természet részesei« (2Pét 1,4), a görög nyelven keresztül, a szír és reformáció előtti latin atyáknál is, egészen az ortodox teológia megújításáig a 19. és 20. században. Ez az axióma a teózis (átistenülés). A hangsúly a világnak – az emberi és nem-emberi életnek – az Atyaistennel, Krisztusban való kapcsolatában a Szentlélek általi átalakulásán van. Ez az átalakulás a világban való létezés egy módjának megvalósítása. A cél tehát kevésbé az engedelmességre való felhívás volt, amit talán a »tanítás« szó is közvetíthet, hanem inkább egy olyan vízió megfogalmazása, amely mindenekelőtt nyílt beszélgetésre, de végső soron a kapcsolati minták felé való átalakulásra adhat lehetőséget, ami az emberi és nem emberi életet redukálhatatlanul egyedivé tenné, hogy inkább az legyen, amit Isten a teremtésnek szánt."[54]

A 33§ ezt írja:

Lehetetlen, hogy az Egyház valóban kövesse Krisztust, vagy megjelenítse őt a világ előtt, ha nem helyezi erkölcsi, vallási és lelki élete középpontjába a szegények és hátrányos helyzetűek iránti abszolút törődést. A társadalmi igazságosságra és a civil egyenlőségre való törekvés – a szegények ellátása és a hajléktalanok elhelyezése, a gyengék védelme, a lakóhelyüket elhagyni kényszerültek befogadása és a fogyatékkal élők támogatása – nem pusztán egy ethosz, amelyet az Egyház a nyugodt lelkiismeret érdekében ajánl, hanem az üdvösség szükséges eszköze, az Istennel való egyesülés elengedhetetlen útja Krisztusban; és kudarcot vallani ezekben a felelősségekben annyit tesz, mint ítéletet hívni magunkra Isten ítélőszéke előtt.

A témák széles hatóköre ellenére a dokumentum nem habozik éles kommentárokkal szolgálni a vitatott témákhoz.

Az ortodox egyház elhívása és hivatása a 7. paragrafusban így kerül szóba:

Ez azt jelenti, hogy a kereszténynek megengedett, sőt kötelességük prófétai jelenlétként cselekedni a világban, nemcsak a megkereszteltek zárt társaságához, hanem az egész teremtett világhoz szólva, mindenhol emlékeztetve az embereket a saját természetükbe írt törvényekre, és felhíva őket az igazságosság és az irgalom megszentelő munkájára. (7§ részlet)

Például ezt mondja az egyenlőtlenségről:

Minden emberi társadalom leggyakoribb gonoszságai közé tartoznak – bár gyakran a modern fejlett országokban példátlan kifinomultságra és pontosságra hozták ezeket – a vagyoni egyenlőtlenségek, amelyeket gyakran a regresszív adózási politika és a tisztességes bérek elégtelen szabályozása idéz elő vagy szít, ami azok érdekeit szolgálják, akik elég gazdagok ahhoz, hogy befolyásolják a törvényhozást és biztosítsák vagyonukat a közjó követeléseivel szemben. (35. §)

---

[53] "The Catholicity of the Church, in Bible, Church, Tradition: An Eastern Orthodox View, Collected Works, vol. 1, Belmont, MA: Nordland, 1972, 50.

[54] https://cruxnow.com/interviews/2020/05/orthodox-social-ethos-aims-to-put-eastern-church-spin-on-social-issues

A menekültválságról:

A fejlett világ mindenhol ismeri a menekültek és menedékkérők jelenlétét, akik közül sokakat legálisan befogadtak, míg sokan másokat dokumentumok nélkül. Ők naponta szembesülnek a gazdagabb nemzetek lelkiismeretével puszta kiszolgáltatottságukkal, nyomorúságukkal és szenvedésükkel. Ez egy globális válság, de egyben személyes felhívás is hitünkhöz, legmélyebb erkölcsi természetünkhöz, legalapvetőbb/leginkább megingathatatlan felelősségünkhöz. (66. §)

A tudományról:

Az Egyház pedig arra bátorítja a híveket, hogy legyenek hálásak – és fogadják el – a tudományok eredményeit, még azokat is, amelyek alkalmanként arra kényszeríthetik őket, hogy felülvizsgálják a kozmikus valóság történetéről és kereteiről alkotott felfogásukat. A tudományos ismeretek utáni vágy ugyanabból a kútforrásból fakad, mint a hit vágya, vagyis hogy egyre mélyebben lépjenek be Isten misztériumába. (71. §)

Összességében nézve talán azt emelhetjük ki, Papanikolaou értékelését felidézve, hogy pl. a katolikus társadalmi tanítás inkább kumulatív – más szóval, a társadalmi kérdésekhez kapcsolódó erkölcsi tanítások halmazát alkotja, amely az elmúlt 200 évben, főleg a pápai enciklikákon keresztül halmozódott fel. A világ élete című dokmentum szerényebb, mert hiányzik belőle a pápák társadalmi enciklikáinak részletezése, de egyben azt a keretet is kívánja adni, amelyen belül ezek a részletek végül kiteljesedhetnek. A dokumentum ugyanis megpróbálja megteremteni azt az alapot, amelyen a társadalmi kérdéseket kezelni kell, ami az a már említett ortodox megközelítés, mely szerint az embereket és az egész teremtést a teózisra szánták, és maga a teremtés is szakramentális/szentségi.

A dokumentum és a szociális tanítások helye a mai ortodox teológiában

Papanikolau véleményét idézve mondhatjuk, hogy a dokumentum bizonyos mértékig továbbviszi az egyház számos atyjának és anyjának hagyományát, akik felszólaltak a társadalmi igazságtalanság ellen. Ez a hagyomány a tizenkilencedik század végén és a huszadik század elején újjáéledt Oroszországban, de azóta elnémult az ortodox egyházon belül. Némileg rejtély, hogy a leghíresebb kortárs ortodox teológusok, mint például Vlagyimir Losszkij, John Zizioulas, Georgij Florovszkij, hogy csak néhányat említsünk, szinte soha nem beszélnek társadalmi kérdésekről. Ez a dokumentum gazdag teológiai gondolkodásukat, amely a patrisztikus teológiai hagyomány kiterjesztésének tekinthető, kiterjeszti a társadalmi színtérre.

A Világ életéért című dokumentum egyes részeinek erőteljes hangvétele ellenére valójában az a célja, hogy Istenre, az istenire mutató útbaigazítást adjon a társadalmi kérdésekről való gondolkodásmódhoz, ami összhangban van az ortodox teológia theotikus magjával.

Chryssavgis atya értékelése szerint A világ élete különös jelentőséggel bír, ha az ortodox történelem hátteréből nézzük. A keleti egyház régóta ódzkodik az efféle társadalmi megnyilatkozásoktól. Hosszú bizánci kitérőjének egy pontján a keleti kereszténység felhagyott a jelennel kapcsolatos kérdésekkel, ehelyett a múltból örökölt formuláinak ismétlésére koncentrált. A keleti egyház azt gondolta, hogy jól felszerelkezett a túlvilági és a szent dolgok kezelésére, míg az állam feladata a világi vagy szekuláris dolgok kezelése.

Chryssavgis szerint az egyház ilyen formában egyértelműen meghatározott szerepének az állam egyértelműen kijelölt felelősségével kapcsolatos felfogása elkerülhetetlenül leszűkítette a társadalmi igazságosság keleti megközelítését. A politikával és politikával kapcsolatos kérdéseket (különösen a hatalommal és a korrupcióval kapcsolatban), vagy a gazdasággal és a tudománnyal (különösen a szegénységgel és a jóléttel kapcsolatos kérdéseket) vagy minimálisra csökkentették, vagy elutasítóan a nyugati kereszténységre ruházták. Valójában a Nyugat jeleskedett ezeken a területeken. Ezzel szemben a személyes, lelki nagykorúság és a lelki integritás kérdései váltak a keleti kereszténység legfőbb kérdéseivé és misztikus ruhájává. Ez nem mindig volt így. A keleti egyház egykor merészen hangot adott a társadalmi igazságosságnak. A ne-

gyedik századi írók, például Teológus Gergely és Aranyszájú János olvasása feltárja az evangélium társadalmi dimenziójának kiemelkedő fontosságát mind gondolkodásukban, mind szolgálatukban. Nagy Vazul kétségtelenül határozottan helytelenítette a világtól való visszavonulást. Minden eszkatológiát, amely az időből és helyről való menekülésre ösztönözte, eretneknek és veszélyesnek minősítették.

Az ortodoxiában a szociális tanításokra kevesebb hangsúly esett, mint a szerzetességre (mint a szívbe való csendes visszavonulásra) és a mondjuk úgy „miszticizmusra" és a liturgiára és ezek inkább a világtól való elszakadást helyezték előtérbe, aminek számos fontos következménye volt az ortodoxia ekkleziológiájára, liturgiára és etoszra nézve[55].

Másfelől azt is tudjuk, hogy az ortodox keresztény etika hagyományos kerete, alapja, kiindulópontja a személyes viszony – a lelki atya és a lelki tanítvány közötti kapcsolat –, és ez gyakran szándékosan fordul el a világi dolgok iránti aggodalomtól azért, hogy az egyén személyes üdvösségéhez vezető utat megtalálja és azon járjon.

Chryssavgis atya áttekintését összegezve azt is idézhetjük, hogy hasonló befele fordulást okoz, vagy legalábbis ez a tendencia erősödik az egyházban az üldöztetés és elnyomás idején. Ezekben az időszakokban az egyház ösztönösen befelé fordult, azonosulva a korai mártírokkal, és a hit puszta megőrzésére összpontosított az evangelizáció rovására. Még egy másik ok, amiért az ortodox kereszténység feladta vagy elmulasztotta világos társadalmi látásmódot kialakítani, az a tendencia, hogy mindent elítélnek vagy elutasítanak, ami a nyugati kereszténységre hasonlít.

Összefoglalás

Papanikolaou véleménye az, hogy ez a dokumentum hídkét szolgálahat más egyházakkal való együttműködéshez, illetve a vallásközi párbeszédhez, hiszen az ortodox egyházon belül nem igazán léteznek ilyen típusú dokumentumok. Ez előtt csak helyi dokumentumok, döntések léteztek. Ez a dokumentum az ökumenikus pátriárka kezdeményezésére született, globális jelentőségű lesz, és ez lesz az a dokumentum, amely olyan párbeszéd alapjául szolgál majd, amely a helyi ortodox egyházak által készített dokumentumokkal nem lehetséges.

Saját előrejelzése szerint ez a dokumentum lesz az, amelyet az alapképzésben és a posztgraduális képzésben használnak majd azok, akik az ortodox perspektívát szeretnék beépíteni; teológiai etikusok fogják tanulmányozni – ortodoxok és nem ortodoxok egyaránt; a kereszténységen belüli és a vallások közötti párbeszéd hivatkozási pontja lesz; ez lesz az a dokumentum, amely remélhetőleg úgy formálja majd meg a „vallási" perspektívában érdekelt politikai szereplőket, hogy egyszerűen nem mondják az ortodox álláspontot premodernnek, amely nem hajlandó felismerni az idők jelét.

[55] Ehhez lásd pl. I-M. Morariou tanulmánya: Towards the social doctrine of the Orthodox Church: The document 'For the Life of the World' of the Ecumenical Patriarchate. *HTS Teologiese Studies* 77/4 Pretoria (2021), online: http://www.scielo.org.za/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0259-94222021000400058

Felhasznált irodalom

Dokumentumok, források

A világ életéért. Az Ortodox Egyház szociális ethosza felé[56] (Ὑπέρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς Τὸ κοινωνικό ἦθος τῆς Ὀρθόδοξης Ἐκκλησίας[56]

A görög nyelvű dokumentum és fordításai: https://www.goarch.org/el/social-ethos

A szociális kérdés alapjai (Bases of the Social Concept of the Russian Orthodox Church)

A dokumentum angol fordítása: http://orthodoxeurope.org/page/3/14.aspx

Ο Μέγας Συναξαριστής της Ορθοδόξου Εκκλησίας. Τομος ΙΓ, Τριώδιον, Εκδόσεις "Συναξαριστής", Αθήναι, 2020.

Nagyböjti Énektár vagyis a három ódás bűnbánati énekek könyve, amely a szent nagyböjtben végzendő összes szent szolgálatot tartalmazza. Nyíregyháza, 1998

Aranyszájú Szent János, Beszédek Máté evangéliumáról

https://catholiclibrary.org/library/view?docId=Synchronized-EN/Chrysostom.Matthew.en.html;chunk.id=00000159 Angol fordítás: G. Prevost, rev. by M.B. Riddle, "Homilies on the Gospel of St. Matthew, in Shaff, https://www.newadvent.org/fathers/2001.htm

Művelni és gondozni (Care and cultivate)

https://www.kirken.no/globalassets/kirken.no/om-kirken/slik-styres-kirken/mellomkirkelig-rad/2021/februar/mkr%2002_kv_4_cultivate%20and%20care.pdf

Tanulmányok

John Chryssavgis, The Orthodox Church & Social Teaching 'For the Life of the World' https://www.commonwealmagazine.org/orthodox-church-social-teaching

G. Florovszkij, The Catholicity of the Church, in Bible, Church, Tradition: An Eastern Orthodox View, Collected Works, vol. 1, Belmont, MA: Nordland, 1972, 50.

I-M. Morariou, Towards the social doctrine of the Orthodox Church: The document 'For the Life of the World' of the Ecumenical Patriarchate. *HTS Teologiese Studies* 77/4 Pretoria (2021)

Papanikolaou interjú: https://cruxnow.com/interviews/2020/05/orthodox-social-ethos-aims-to-put-eastern-church-spin-on-social-issues

A., Schmemann, A világ életéért. Kairosz, Bp., 2001.

[56] A görög nyelvű dokumentum és fordításai: https://www.goarch.org/el/social-ethos

Az egyházak társadalmi szerepvállalása, és annak gyakorlati aspektusai

Regőczi Szabolcs

Absztrakt: *Amint kezdetben a tanítványok látva Krisztus példáját, hogy fizikai és lelki szükségleteikben gondot viselt az emberekre, a keresztény egyházak is küldetésnek, missziónak tekintették az egész emberrel való foglalkozást. Mióta az egyetemes egyház intézményesült rendszerben működik, a hitéleti tevékenységük mellett „alulról" szerveződő formában (missziók) jelent meg legtöbb esetben a belső igény arra, hogy nevelési, egészségügyi, karitatív, szociális család és más tevékenységükkel felvállalják a társadalomban az elesettekről való gondoskodást. Napjainkban ez egyfajta vallási és/vagy társadalmi elvárásként, állami szabályozás által valósul meg a szociális ellátórendszerben. Előadásomban az alábbi kérdéskörrel foglalkozom: Az „alulról" építkező missziós munka milyen szolgálói személyi körben indul el, ill. egy karizmatikus személy köré épül? Érdekes megvizsgálni személyes és gyakorlati példákra alapozva, hogy a missziós terület, szeretetszolgálat, karitatív tevékenység szolgálat-e vagy csak intézményi munkavállalás? Az állami ellátási feladatokat átvállalja az intézményesült egyház? Mennyiben? Ha igen, az missziói tevékenységnek számít-e? Ha a karizmatikus vezető személye kikerül a vezetés középpontjából, mennyiben változik meg a szociális tevékenységet végző ágazat elhivatottsága, munkájának minősége? Az evangélium hirdetése szociális tevékenységnek minősül-e? A szociális karitatív tevékenység, ha nem jár együtt az evangélium hirdetésével, akkor van-e létjogosultsága?*

Bevezetés

A keresztyén ember célja az, hogy minden tettében, életvitelében Isten dicsősége nyilvánuljon meg a világ számára. Kapott talentumait az Isten országa építésében igyekszik kibontakoztatni. Ez az ajándék a próbatételekben erősödik meg, és lesz alkalmas az evangélium egyre bensőségesebb megélésére.[57] Az evangéliumokban arról olvasunk, hogy Jézus Krisztus számára a hívő keresztyén ember sáfár, akire Isten értékeket bízott rá, és egyszer majd el is kell számolnia azokkal. Ezért minden igaz tanítványa Jézusra Krisztusra tekint és Őt követi. Ő a példa.

Kezdetben a tanítványság látva Krisztus példáját, hogy a fizikai és lelki szükségleteikben gondot viselt az emberekre, a keresztény egyházak is, küldetésnek, missziónak tekintették az egész emberrel való foglalkozást. Az egyházak társadalmi szerepvállalása sokszínűen jelenik meg a mai modern világukban, amelynek számos gyakorlati aspektusa is van. A társadalom szükségleteinek vizsgálatakor láthatjuk, hogy minden területen jelen van a rászorulókról való gondoskodás legyen ez diakóniai vagy szociális tevékenység.

Krisztus példája

Az ember Jézus személyében lett láthatóvá az Atya szeretetének földi jelenvalósága. Emberi élete során tanításaiban és a hétköznapi tevékenységekben is megjelenik az a szociális gondolkodásmód, amelyben kifejezésre jut a másokról való gondoskodás felelőssége. Nem egy világbölcsességet adott át tanítványainak, hanem példát mutatott nekik a saját életvitelében. És ebben a krisztusi magatartásban találunk követendő útra.

„Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szívedből, teljes lelkedből és teljes elmédből. Ez az első és nagy parancsolat. Ehhez hasonló a második: Szeresd felebarátodat, mint magadat." (Máté 22,37-39)

---

[57] Warren, 2019. 44.o.

Az ember, Isten képmását hordozza magában, és ebből fakadóan az Isten számára értékes lényként beszél róla a Biblia. Felelősséggel tartozunk önmagunk életéért és az élet különböző mélységeibe került embertársainkért. Ebben a felelősségben megjelenik Isten túláradó szeretete, amely tettekre fogja késztetni a keresztény embert. Jézus olyan példát adott számunkra amelyben nemcsak az „örömüzenet" hirdetése szerepelt, hanem Isten Fia beleérző szeretetének figyelmessége, az egyén és a közösség szükségleteinek gyakorlati megvalósítására is.

Jézus szeretetszolgálatában különböző szinteken nyilvánult meg a teljes emberrel (testi-lelki) való foglakozás. Az evangéliumokban több példát említhetünk e tevékenységekre. Jézus személyesen foglalkozik az emberekkel (meggyógyít vakot, sántát). Aztán látható amikor már nemcsak az egyénnel hanem különböző csoportos tevékenységben teszi ezt (tíz leprás meggyógyítása). De később látjuk ezt a tanítványság életében is, hogy a jeruzsálemi gyülekezet diakónusai végzik az özvegyek felé való szolgálatban. Jézus számára a család is nagy fontossággal bírt, hiszen családok ügyét is a féltő szeretetével karolja fel, és finom empátiával gyógyítja problémájuk mélységeit. A legcsodálatosabb azt látni, hogy folyamatosan kiszélesedő szolgálatában az egész közösségre, környezetére is gondoskodó szeretettel van jelen mindvégig.

Szeretetszolgálat és szociális munka

„A diakónia, a szociális munka elméletét és módszereit, mint gyakorlati-cselekedeti tudományt használja. Ezzel szemben a szociális munkának nincs szüksége teológiára és diakóniára. Amikor azonban a szociális munka a maga tetteiben Jézus Krisztus üzenetét hirdeti, akkor ott megtalálható a diakónia; teljesen mindegy, hogy ez intézményes egyházi keretek között történik-e, vagy sem" (Sauer, 2012).[58]

A mai értelemben vett diakónia/szeretetszolgálat kiindulópontja a teremtett ember, aki tiszteletet, törődést, figyelmet és segítséget érdemel Isten-képűsége miatt.[59] A szociális munka kiindulási pontja viszont az ember veleszületett joga arra, hogy alapvető életfeltételeit biztosítsák.[60]

A szeretetszolgálat az „agapé" szeretet gyakorlásában valósul meg. Együtt érez szenvedő embertársával. *„És így ha szenved az egyik tag, vele együtt szenved valamennyi, ha dicsőségben részesül az egyik tag, vele együtt örül valamennyi."* írja Pál apostol 1Kor 12,26-ban. A hit cselekedetekre indítja a Krisztusban élők szívét. A diakóniában tevékenykedők a Jézus Krisztus megváltói munkája iránt érzett hálából indulnak ki. Motivációjuk forráspontja ez. Környezetükben érzékelik a nehézségben élők konkrét problémait és ennek megfelelően a saját lehetőségeik szerint igyekszik segítséget nyújtani.

Gyakorlati tapasztalatok fontossága

A diakóniát végző a „kliens" személyében magát az Urat látja meg, ezért is szolgál felé teljes odaadással. Az egyén gondozásánál igyekszik feltárni a mélyben rejtőző problémákat is, és spirituális segítséget nyújtani. A tapasztalatok azt is mutatják, hogy az evangélium hirdetése, befogatása nyitottá és együttműködővé teszi a „klienseket". A megtérés eseménye amelyben elkötelezi magát Jézus Krisztus követése mellett, radikális változást is tud hozni az életébe. A gondolkodásmódja, belső értékei, életvitele is változáson megy keresztül. A Krisztusban vetett hit belső erőforrást jelent, és lehetőséget ad olyan változások bekövetkeztére, amelyeket a diakóniát végzőnek nem lenne alkalma elvégezni. Ugyanakkor fontos megjegyezni, hogy a szeretetszolgálatot végző személy is felismeri a „kliens" fizikai, pszichés és szellemi szükségleteit, és feladatának tekinti azok kielégítését, amennyiben szakképzettsége engedi. Egyéb készségek, képességek hiányában továbbadja a megfelelő szakterület képviselőjének a gondozott további segítését.

---

[58] Sauer, 2012.

[59] Takáts, 2004. 20.o.

[60] Takáts, 2004. 20.o.

A szociális munkában dolgozók nem alakitaniak ki mélyebb kapcsolatot a „kliensekkel”, éppen szakmaiságuk és függetlenségük megőrzése miatt. A saját hitéleti meggyőződésüket sem fejtik ki a terápiás közösségekben. A szociális munkavégzés során felmérik a kielégítendő szükségleteket és általában az alacsonyabb szinteken álló szükségletekkel kezdik a probléma megoldását. Míg a diakóniát végző személy egy utcai szolgálat során egy hajléktalannal lelkigondozói beszélgetésbe kezdene elsőként és mérné fel a probléma nagyságát, addig a szociális munkát végző a fizikai szükségeiben élelmet, fedett helységet, ruházatot biztosít egy rászoruló személynek. Ugyanakkor itt is el kell mondani hogy a szociális munkások, szakemberek, a bensőséges kapcsolat hiánya miatt, akadályokba ütköznek a kezelés során. Szükség esetén együtt kell működjenek a diakóniai munkát végző személyekkel, hogy a klienst tovább tudják vezetni a gyógyulás, felépülés útján.

Spirituális kérdések

Az egyházi és állami intézményekben dolgozó szociális munkába résztvevők, egyéb szakdolgozók és a diakóniát végzők is képviselhetik a keresztény ember jézusi szeretetnek gyakorlati szeretetét. Több kérdésre is lehet gondolni: hogy „kliens” vagy „gondozott” aki, nyitottá válik a spirituális dolgokra, választ talál-e a szakkellátásban dolgozótól? Mennyire felkészült szolgálóval találkozik az intézményben? Milyen értékrenddel rendelkezik? Milyen mélységben segíti a hitéleti úton? Felismeri-e a gondozó határait?

Diakóniai tevékenység és/vagy intézményi munkavállalás

Felmerült bennem az a kérdés is, hogy a szeretetszolgálat vagy diakóniai tevékenység megvalósulhat-e intézményi munkavállaói keretek között? Ez az egyházi intézményi körben működő keresztény szociális munka milyen alapelvek szerint működik?

A gyakorlatban megvalósuló diakónia elsősorban az egyházak gyülekezeteiben nyer valóságos értelmet, és itt alakul meg. Az egyházi vagy már magánkézben lévő, szociális tevékenységet végző intézmények nagy része „alulról” szerveződött és fejlődött aztán intézményesült állami ellátórendszerhez kapcsolódó tevékenységgé. A fent említett kérdésekre a gyakorlati tapasztalatok alapján azt mondhatjuk, hogy a szeretetszolgálat tevékenységében elhangzó spirituális tartalmak, beszélgetések és egyes helyeken a kialakult terápiának szerves részeként megjelenő istentiszteletek jelentős pozitív hatásokról számolnak be. Ezért a hatékony segítést csak úgy lehet elképzelni, hogy mindkét terület megfelelően képviselteti magát az intézményben, és összehangoltan a kliens gyógyulásának érdekében vannak jelen.

A vízió hordozói a karizmatikus vezetők

/Az előadásra készülve megkerestem több intézmény vezetését, és beszélgetést kezdeményeztem ezen a területen./

Mióta az egyetemes egyház intézményesült rendszerben működik, hitéleti tevékenységük mellett, „alulról” szerveződő formában (missziók) jelent meg legtöbb esetben a belső igény arra, hogy nevelési, egészségügyi, karitatív, szociális család és más tevékenységükkel felvállalják a társadalomban az elesettekről való gondoskodást.

Az újjászületett keresztény emberben megjelenik a belső vágy arra nézve hogy megélje hitének valóságát Jézus Krisztussal. Jelleme, gondolkodása átformálódik, és tetteiben is megjelennek az új ember vonásai, aki már Krisztusban van. Ennek a belső közösségnek az eredménye, hogy belső felismerése lesz arról, ki is ő a Krisztus testében, és milyen küldetésben szeretné felhasználni Isten az Ő életét. Egy belső látás formálódik meg bensőséges közösségében, az Istennel való kapcsolatában. Ha megvizsgáljuk az egyházak szociális és egyéb karitatív tevékenységet végző intézményeit, akkor részben megtaláljuk azokat a karizmatikus vezetőket is akik ilyen módon „alulról” szerveződő formában, Istentől kapott elhívásuknak engedelmeskedve indultak el a környezetükben lévők szükségeinek segítésére, betöltésére.

Az egyháztörténelemben is megfigyelhető, hogy a kezdetektől a mai korunkig a karizmatikus vezetők köré mindig szerveződött egy önkéntesekből álló csapat, melyből tovább formálódva, tevékenységi körüket ki-

szélesítve egy intézményi rendszerben folytatták munkájukat.[61] A kezdetben diakóniai vagy szeretetszolgálat önkéntesei mellett megjelentek a szakképzett munkavállalók is.

De mi volt az, amiben a karizmatikus vezetők megnyerték maguknak az emberek támogatását, akár önkéntes vagy szakmai szinten? A példa adása és a beszédükből megjelenő hit, amit az adott ügy iránt vízióként élt bennük, másokat is mozgósított.

„Csak akkor mond, ha hiszel is benne! A motiváció és a megvalósulás kérdése valami módon minden szervezetnél megjelenik, de az a kérdés hogy a „miért"-re és a „hogyan"-ra milyen indíttatásból válaszolunk."

Martin Luther King hitt abban, hogy a társadalmi igazságosság törekvésében meg lehet változtatni egy ország gondolkodását. Ezért az ebben való hitéről szólt beszédeiben. David Wilkerson, az amerikai pünkösdi lelkipásztor amikor New Yorkba érve szembesült a fiatalok drogos, gyilkos indulataitól fűtött bandaháborúival, az Úr Jézus mentő szeretetébe vetett hitéről tett vallást az alkalmain egybegyűltek számára. A képesség, hogy embereket inspiráljanak, hogy a maguk módján részesei legyenek valami náluk nagyobb dolognak, a közösségi célok terén, a belső motivációjuk, elhívásuk lett.

Ha egy „felülről" szerveződő egyházi vagy állami szakellátói intézmény kialakulását nézzük, akkor láthatjuk, hogy arról kommunikál az adott terület megválasztott vezetője, hogyan fogja a kitűzött célokat elérni, elvégezni, az emberek jóllétét keresni. Az „alulról" szerveződő formában megjelenő karizmatikus emberek indította szociális és egyéb karitatív tevékenységet ellátó intézmények, nem a „hogyan"-ról szólnak.[62] Hanem a szívükben égő Isteni elhívásukról tesznek vallást. Folyamatosan arról szólnak, hogy „miért" indították küldetésüket, és mi a missziós elhívásuk a társadalom érintett szegmense felé.

Bibliográfia

Finzel, Hans: *A jó vezetők 10 legfontosabb jellemzője*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 2021.

Kókai-Nagy, Viktor: *Karizmatikus gyülekezetvezetés az Újszövetség korában.* Kálvin Kiadó, Budapest, 2022

Sauer, Martin: *A diakónia aktuális teológiai és gyakorlati kihívásai*, Nemzetközi konferencia előadásának anyaga, Nagyvárad, kézirat. 2012.

Dr. Takáts, Ágoston: *Szociális katekizmus.* 2004.

Sinek, Simon: *Kezdj a miérttel.* Mayer Consulting s.r.o., Komarno, 2017.

Warren, Rick: *Céltudatos élet*. Keresztyén Ismeretterjesztő Alapítvány, Budapest, 2019.

[61] Finzel, 2019. 35.o.

[62] Sinek, 2017. 169.o.

Gyógyító Jelenlét: Isten jelenlétének kérdésköre a segítő beszélgetésekben

Szabóné László Lilla

Absztrakt: *Az egyházi közegben végzett segítő szolgálatokban is nagy jelentősége van a segítő beszélgetések szakmai, professzionális megalapozásának, de ezen túl, vagy épp ezen innen szükség van teológiai megalapozásra. Hiszen a segítő, támogató, gyógyító szolgálat forrása az értünk alászállt és értünk a mai napig közbenjáró Krisztus a Szentháromság közösségében, aki a maga testében, a Krisztus-testben jelen van Egyháza által.*

Az előadásban ennek jelentőségét, teológiai és pasztorálpszichológiai szempontjait járjuk körül a Gyógyító Jelenlét modelljének felvázolásával.

1. Bevezetés

A szimpózium meghívólevelében felvetett dilemma / a konferenciakötet előszavában felvetett dilemma, miszerint „szociális téren egyre inkább nyilvánvalóvá válik, hogy az érintettek fizikai szükségleteinek biztosításán túl megkerülhetetlenné válik lelki-szellemi és világnézeti beállítottságukra való odafigyelés”[63] a keresztyénséget már a kezdetektől foglalkoztatta. Az egyház már az apostoli időktől komoly részt vállalt a körülöttük lévők testi-lelki támogatásában, gyógyításában. Szolgálatuk versenyre kelt a korabeli gyógyító gyakorlatokkal, az Aszklépiosz és Epidaurosz kultusz szanatóriumaival.[64] Így nem csoda, hogy a keresztyének környezetében sokkal inkább az egyes gyógyításokra irányult a figyelem, és kevésbé az Isten országa valóságának átformáló erejére és üzenetére. Az egyházatyák épp ezért igyekeznek hangsúlyozni, hogy Jézus a test *és* a lélek gyógyítója. A korabeli szövegek gyakran élnek az orvoslás képeivel, de a lélekre alkalmazva.[65] Egyre inkább használatba kerül a *cura animarum*[66] kifejezés, amit a keresztyén szolgálók előbbre valónak tartanak, mint a testi gyógyulást. Ezzel együtt a betegek közti testi-lelki szolgálat mindvégig meghatározó marad.

Ma is hasonló a dilemma. A mögöttünk lévő időszakban hazánkban is megtörtént a társadalomtudományok mind teljesebb integrálása a diakóniai szolgálati területekre, így megvalósulóban a professzionális segítségnyújtás. A lelkigondozói munka, a segítő beszélgetések területén ez leginkább az újabb és újabb pszichológiai iskolák metódusait jelenti.

Anélkül, hogy a mindezek nyomán előálló hasznos szempontokat háttérbe szorítanám, tanulmányomban a lelkigondozásnak egy olyan dimenzióját szeretném körüljárni, amellyel viszonylag keveset foglalkozik a szakirodalom. Az alábbiakban Isten jelenlétére szeretném az olvasók figyelmét irányítani, bibliai- és rendszeres teológiai megalapozást adni.

2. Segítő beszélgetés

Az elmúlt évtizedekben az egyházban végzett segítő beszélgetések általános tapasztalata, hogy a Carl R. Rogers által kidolgozott személyközpontú megközelítésben képviselt beállítottságok integrálhatók leginkább a lelkészek és laikusok által végzett szolgálatokba.

---

[63] Egyházak szociális szolgálatának vallási, teológiai és etikai dimenziói - Tematika és felhívás konferenciaelőadásokra, 2023.04.21-én kiküldött levél

[64] Amundsen, Darel W. – Ferngren, Gary B: Medicine and Religion. Pre-Christian Antiquity, In: Marty, Martin E. – Vaux, Kenneth L.: *Health/Medicine and the Faith Tradition. An Inquiry into Religion and Medicine*, Philadelphia, Fortress Press, 1982, 53–92.

[65] Vö. Kerlin, Ann M.: Pastoral Care. From Past to Present, *Journal of Biblical Ministries*, 2014, 25-43., 28.

[66] lelkek gyógyítása/gondozása

Rogers a nevelési tanácsadás során szerzett terápiás tapasztalataira, és annak mentén folytatott empirikus vizsgálataira alapozva arra jutott, hogy a sikeres terápia három alapvető feltétele:[67]

- kliens iránt érzett és kifejezett empátia
- a kliens iránt mutatott feltétel nélküli pozitív elfogadás
- a segítő oldalán lévő hitelesség: szavai tükrözik a saját legbelső érzéseit, illetve érzelmi reakciói harmonizálnak a kliens megnyilvánulásainak érzelmi intenzitásával.

A személyközpontú megközelítésben[68] egyrészt nem a lelki zavar, hanem a szenvedő személy van a középpontban, másrészt nem a módszer, sokkal inkább a segítséget nyújtó személy és az általa felkínált kapcsolat a döntő. A segítő a folyamatban a beszélgetőtárs önfeltárását (ön-exploráció) támogatja. Megfigyelések szerint minél teljesebb a segítséget kérő ön-explorációja, vagyis minél nagyobb segítséget kap a valós érzéseivel való találkozásra, annak verbalizálására és megértésére, annál sikeresebb a terápia.

Az önfeltárás, az önmagunk érzelmeivel, belső folyamataival való találkozás képessége tanulható, begyakorolható, ami nemcsak terápiás folyamatokban, hanem a mindennapokban, sőt az imádságban, az Istennel való kapcsolatban is segítő tud lenni. Rogers is hangsúlyozza, hogy mindezek az összefüggések nem csak a terápiás térre igazak, hanem a mindennapi kapcsolatokban is ugyanígy működnek. Éppen ezért tapasztalataival nem pusztán a terápiás világot, hanem a társadalom legkülönbözőbb szegmenseiben működő kapcsolatok világát szerette volna megújítani, egy minőségibb, egymás kiteljesedését támogató mintára formálni.

Hatása a keresztyén közegben végzett szolgálatok területén is meghatározó. Hiszen nézetei nem csupán összeegyeztethetők az evangéliummal, hanem Krisztus szeretetétől indíttatva egyfajta spirituális többlettel gyakorolhatók.[69] Ráadásul egy viszonylag könnyen elsajátítható és biztonsággal végezhető lelkigondozói szemlélet, amit érdemes akár más koncepciók részeként is beépíteni.

A lelkigondozásban vagy egyházi közegben végzett lelki beszélgetésben a személyközpontú segítő beszélgetés szakaszai, eszközei, a jelenlét különböző típusai kiegészülnek azok spirituális megfelelőjével, spirituális többletdimenziójával. De ebben a megközelítésben a lelkigondozás evangéliumi funkcióját nem az elhangzott keresztyén tartalom biztosítja, hanem a lelkigondozás egyházi kontextusa. Éppen ezért nem célja a hagyományos egyházi terminológia használata, hiszen annak értelmezése nagyban a másik spirituális fejlettségén és pszichésen meghatározott megértésén múlik. Isten valóságának tudatossága az alapja a pasztorális tanácsadásnak, jelenléte a szekuláris beszédben is megtapasztalható, így elsősorban nem a segítő, hanem a tanácskérő az, aki a beszélgetést teológiai, spirituális irányba tematizálhatja. Klessman megfogalmazásában: „személyközpontú, terápiás felkészültséggel történő tanácsolása a krízisben lévő ember életének a keresztyén hit horizontján."[70]

2.1. Kritikai megfontolások

A segítő beszélgetés alapjai, vagyis Rogers nézetei mögött evangéliumi értékeket fedezhetünk fel, amelyeket Jézus gyógyításaiban is megtalálunk. A másik élethelyzetébe való beleérzés képessége, a feltétel nélküli odafordulás, őszinteség mind önmagunk, mind a másik felé, a gyógyulásban az önállóság, az új életre való eljutás támogatása keresztyén antropológiai alapról is megvédhetők. Ugyanakkor éppen a lel-

[67] Rogers, Carl R.: *Valakivé válni. A személyiség születése*, Budapest, Edge, 2014, 84.

[68] ld. Tringer László: *A gyógyító beszélgetés*, Budapest, SOTE Képzéskutató, Oktatástechnológiai és Dokumentációs Körpont, 1992.

[69] ld. Ferris, Margaret: *Együttérzés. Lelkigondozói és lelkivezetői alapismeretek keresztény segítők számára*, Budapest, Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet - Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, 2004.; Faber, Heije – Schoot, Ebel van der: *A lelkigondozói beszélgetés lélektana*, Budapest, Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet - Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, 2002.

[70] Klessmann, Michael: *Seelsorge. Begleitung, Begegnung, Lebensdeutung im Horisont des christlichen Glaubens,* Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 2008, 76.

kigondozás tere az, ahol plasztikusan szemlélhetővé válik, hogy az, amit Rogers az emberben lévő potenciálnak lát az új autonóm, szabad döntések vezérelte személyiség kibontakozásában, az sok esetben csak rajtunk kívülálló valóságból (extra nos), az Isten kegyelme és újat teremtő hatalma által tud megtörténni. Sőt, mindaz, ami a segítő beszélgetésben történik, azt is az általános kegyelem terének szükséges tekintenünk, különben olyan nyomvonalak határozzák meg mind gondolkodásunkat, mind gyakorlatunkat, amelyek szinte észrevétlenül térítenek el minket az evangéliumi szolgálattól.

Jolana Poláková cseh filozófusnő a XXI. századi ember reménységképeit kutatva *relatív és abszolút transzcendensről* beszél.[71] A relatív transzcendens-keresést többek közt a pszichológia talaján létrejött gyógyító eljárásokban érhetjük tetten. Az abszolút transzcendens ezzel szemben emberileg meg nem ragadható, a találkozás nem hozható létre, csak ha a transzcendens maga lép kapcsolatba az emberrel. Polákova munkája arra hívja fel figyelmünket, hogy korunk önkéntelen működéséhez tartozik, hogy a 21. századi ember egyre inkább megfeledkezik az utóbbiról, és megelégszik a pusztán pszichés kategóriák mentén előálló reménységképekkel, lehetőséggel és megvalósított jólléttel mind személyes életében, mind segítő kapcsolódásokban. Ezért hasznos újból és újból reflektálnunk a lelkigondozói szolgálatunk mélyén megbújó transzcendens-keresésre, és arra, hogy mennyiben számolunk Isten valóságos jelenlétével, amikor testvéreink mellé szegődünk a szolgálatban.

3. A kapcsolatot kereső, jelenlévő Isten

Isten jelenlétéről gondolkodva el kell választanunk annak objektív valóságát és szubjektív megélését. A valláslélektan istenreprezentációnak nevezi azt a személyről személyre változó egyedi alkotmányt, ami több elem együtteséből épül fel: (1) a szülőkhöz fűződő korai kapcsolat, (2) a vágyott, idealizált szülőképek, (3) a gyermek nárcisztikus önérzetének maradványai, illetve (4) kulturálisan és társadalmilag átvett fogalmi elképzelések az istenről.[72] Ezek összessége szubjektív nézőpontú valós gondolati és érzelmi konstrukció. Tehát az ember természeténél fogva mindenképp istent alkot. Ez a szubjektív istenreprezentáció természetesen folyamatos korrekcióra, vagyis gyógyulásra szorul, ami a mindenható Isten jelenlétében történik.

A különböző egyháztörténeti korszakokban a teológiai vizsgálódások Isten jelenlétét leginkább mindenhatóságához kapcsolva az isteni tökéletességek, tulajdonságok között tárgyalták alapvetően statikus kategóriákban.[73] Alexandriai Cirill így ír erről: „Az istenség nincs egy helyre korlátozva, de nem is hiányzik sehonnan; mert minden dolgot betölt, átjár, kívül van és benne van mindenben."[74] „Nem terjed ki végtelenül a térben, és nem is korlátozódik valamely meghatározott térre; de nem is tértelen (…) mert Isten mindenütt jelenvalósága az Isten teremtői részesedése teremtményei térbeli létezésében" [75] – fogalmaz Paul Tillich. Isten mégsem ugyanolyan módon van jelen egyszerre mindenütt. Van ahol jelenléte intenzívebb, szándékosabb. Ezt a különbséget az omnipraesentia generalis és omnipraesentia specialis fogalmak fejezik ki.[76]

Isten jelenlétének valóságát és lényegét sokkal plasztikusabban és dinamikusabban adja elénk a bibliai bizonyságtétel. Igaz, sem az elképzelések, sem a szóhasználat nem mutat egységes képet, mégis felfedezhetünk a megannyi kifejezés hátterében egy egységes meggyőződést. J. Scott Duval és J. Daniel Hays újszövetségi és ószövetségi bibliatudósok az ebben a témában írt nagy volumenű közös munkájukban[77]

---

[71] Poláková, Jolana: *Perspektive der Hoffnung. Transzendezsuche in der Postmoderne,* Padeborn-München-Wien-Zürich, Ferdinand Schöning, 2005.

[72] Owe Wikström: *A kifürkészhetetlen ember. Létkérdések, pszichoterápia és lelkipásztorlás,* Budapest, Animula, 2000, 50–51.

[73] Brunner, Emil: *The Christian Doctrine of God. Dogmatics,* I. kötet, Philadelphia, The Westminster Press, 1946, 298.

[74] Cirillt idézi Brunner, 298.

[75] Tillich, Paul: *Rendszeres teológia,* Budapest, Osiris Kiadó, 2000, 225.

[76] Sebestyén Jenő: *Református dogmatika,* Budapest - Gödöllő, Iránytű Kiadó, 1994, I/81.

[77] Duval J. Scott - Hays J. Daniel: *God's Relational Presence.The Cohesive Center of Biblical Theology,* Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, 2019.

amellett érvelnek, hogy valójában az egész Szentírás Isten relacionális, kapcsolatot kereső jelenléte köré rendeződik. Isten önmagát kinyilatkoztató, az emberrel kapcsolatba lépő jelenléte újra és újra feltárul a Biblia lapjain, valójában ezek alkotják Isten és ember nagy történetének legfontosabb mérföldköveit. Ezt vizsgálva nem szorítkozhatunk pusztán dogmatikai, általánosító fogalmakra, hiszen a Biblia könyvei és az azokban fellelhető hagyományrétegek többezer évet, az ez idő alatt lejátszódó kulturális és társadalmi változásokat, illetve a gondolkodás és teológiai megközelítések egyre gazdagabb útjait ölelik magukba. Mind személyes, mind közösségi Isten-keresésünkben és hittörténetünkben jelentőséget nyerhetnek a Biblia képei, bizonyságtételei, így mindenképp érdemes ezeket felkutatnunk.

3.1. Az Ószövetség bizonyságtétele

Az Ószövetség az ókori közel-keleti világképhez igazodó mitikus-szimbolikus ábrázolások mentén beszél a Magasságos, Mennyben lakó Úrrról, aki bár a távolból is jelenlévő, de az ember számára megközelíthetetlen.[78] Ezt az ontológiai távolságot (bibliai nyelven rejtőzködést) csak Isten hidalhatja át.[79] Az Isten mindenütt-jelenvalóságáról szóló szimbolikus beszéd a Bibliában nem pusztán kozmológiaként – ahogyan a rendszeres teológiák tárgyalják –, hanem szótériológiaként áll előttünk. A Mennyben lakó, távol lévő és rejtőzködő Isten egyúttal közel jövő, gondoskodó Atya, aki minduntalan keresi az embert, és Ő maga gondoskodik a közte és az ember között lévő távolság áthidalásáról.[80]

3.1.1. A kert

A bibliai elbeszélés a kert képével kezdődik és végződik, benne Isten és ember zavartalan közössége. Az első kert az Éden kertje a kezdetek kezdetén, a zárókép az új teremtés és a kert a Mennyei Jeruzsálem közepén. Az Éden az ember legmélyebb vágyának a szimbóluma. Vágy a kapcsolódásra, az elégedettségre és önmagunk jelentőségére. Isten és ember történetének kezdőképei épp ezek egységét ábrázolják ki, ahogyan mindez megélhető Isten jelenlétében: Isten és a férfivá, nővé teremtett ember hármas kapcsolódása; az élet vize, annak minden áldása; a jólöntözött kert, amelynek gyümölcsét szabadon fogyaszthatja az ember; az Istentől kapott feladat, az őrzés és megművelés mandátuma.[81]

Már az első fejezetekben megjelenik az Éden ellentéte, a száműzetés, az Istennel való kapcsolat hiánya. A bűneset története azt a valóságos tapasztalatot ábrázolja ki, ahogy az ember elveszíti az Isten jelenlétének a közvetlenségét és annak áldásait. A száműzetés az Édenből, valójában a kapcsolat hiánya, amikor bezárulnak az élet forrásához vezető kapuk, ami egzisztenciális értelemben egyenlő a halállal.[82]

A Biblia további része valójában arról szól, hogyan próbálja Isten elérni az Édenen kívül rekedt és Tőle egyre inkább eltávolodott embert, hogy helyreállítsa azt a közösséget, amelyre teremtette őt.[83]

---

[78] ld. Wanke, Roger Marcel: *Praesentia Dei. Die Vorstellungen von der Gegenwart Gottes im Hiobbuch*, Berlin/Boston, Walter de Gruyter, 2013, 26–41.; Kaiser, Otto: *Der Gott des Alten Testaments. Wesen und Wirken*, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1998, 128–210.

[79] Wanke: *Praesentia*, 28.

[80] Uo.

[81] Beale, G. K. és Kim, Mitchell: *God dwells among us. A biblical theology of temple,* Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press, 2021, 3-16.

[82] Duval - Hays: *God's Relational*, 19.

[83] Duval és Hays, 20.

3.1.2. A szent hely

Ennek helye az ókori közel-keleti világkép hármas tagozódásába (a menny, a föld és az alvilág) illeszkedő szent hely, a kultusz, amely Isten és ember találkozása a föld és az ég metszéspontján. Fontos hangsúlyoznunk, hogy az ókori gondolkodásban ez valóságos kapcsolódást jelentett. Ami az istentiszteletben történt mindkét világra hatással volt, és mindkét világ valóságához tartozott.[84] Az Ószövetségben elsőként az ősatyák által épített oltárokat találjuk, amellyel úgymond kiábrázolták azokat a pontokat (helyeket és időket), amikor Isten meglátogatta az embert (Nóé 1Móz 8,20; Ábrahám 12,7-8; Jákób 1Móz 35,7; Mózes 2Móz 17,5; Áron 2Móz 32,5). Az Isten által elrendelt hely, ahol népével találkozik – a bibliai történetmesélés sorrendjében – a Sínai-hegy, a Szent Sátor és a jeruzsálemi templom. A sínai-hegyi szövetségkötés, Isten relacionális jelenléte a Szent Sátor megépítésében, illetve a jeruzsálemi templomban öltött alakot.

Több bibliakutató beszél az Éden-kert és a sátor/templom megfeleltethetőségéről.[85] Ahogy a kertben Isten köztük sétál, ugyanígy megtaláljuk ezt a kifejezést és az Isten-jelenlétet a templommal és a sátorral kapcsolatosan is (3Móz 26,12; 5Móz 23,14; 2Sám 7,6), de még erőteljesebb, ahogy Ezékiel siratóénekében találkoznak a hegy, a szentély és az Éden képei (Ez 28,13-14.16.18). További párhuzam az Éden bejáratához állított kerubok, akik őrzik annak kapuját és a Szent Sátor és a templom díszítésében[86] is megjelenő arany kerubok, az ószövetségi szimbolikában mennyei lények, akik Isten világához tartoznak.[87]

A templom megépítéséhez és az ószövetségi hit világán végigvonuló jelentőségéhez a Valós Jelenlét teológiája kapcsolódik.[88] Látható és tapintható módon közvetítette Isten transzcendenciáját (Szentek Szentjének a kiábrázolt, de egyúttal le is választott, elkülönített tere) és immamnenciáját (a hely, ahol Isten köztünk van). Kifejező a kép, ahogy a papok beviszik a szövetség ládáját, és Isten dicsősége betölti az Úr házát (1Kir 8,10-11), így a papok nem tudtak odaállni, hogy végezzék szolgálatukat. Isten jelenléte, dicsősége valóságos, megtapasztalható, betölti és áthatja a találkozás helyét.

3.1.3. Isten neve, arca, dicsősége

A hegy, a templom, a szent sátor, a szövetség ládája, ahogy a fenti fejezetben láthattuk, Isten földrajzilag, térben megragadható, immanens jelenlétét, a szent hely teológiáját képviselték. A jeruzsálemi templom lerombolásával és a nép fogságba vitelével teológiai krízis alakult ki. Hol van Isten, jelen van-e és népe hogyan találkozhat vele?

A fogság utáni teológiák meghatározó motívuma a mennyben uralkodó Isten képe, amely a zsoltárokban is újra és újra feltűnik.[89] Ezékiel könyvében gazdagon nyomon követhető a folyamat, ahogyan Isten templomi jelenlétét felváltja egy egészen más képekkel kiábrázolt közösség: Isten neve, arca, dicsősége van velük. Ezékiel látomásban tapasztalja, ahogy Isten mennyei, mobil trónján megjelenik, lelkét leheli belé és prófétaként a fogságba került nép közé állítja őt (Ez 1,1 - 3,15). Később egy újabb látomásban látja, ahogy Isten a nép bűne miatt elhagyja a templomot (Ez 8,1-11,25), végül láthatja azt is, ahogy Isten visszajön egy jövőbeli, újjáépített templomba (Ez 40,1-48,35). Mindezek leírásában, de az egész könyvben Isten jelenlétének a kifejezői Isten dicsősége (kabod), arca (panim) és lelke (ruah).

Wanke és Kaiser racionalizálódási folyamatként[90] értékeli Isten nevének, arcának és dicsőségének, az angyaloknak, majd szavának a teológiáját, ahogyan a korábbi mítikus-szimbolikus gondolkodás átalakul egy

[84] Wanke: *Praesentia*, 30., Kaiser: *Der Gott*, 161.

[85] ld. Beale - Kim: *God dwells among us. A biblical theology of temple*, 6.; Duval - Hays: *God's Relational*, 16.

[86] A templom részletes leírása 1Kir 5-8.

[87] Duval - Hays: *God's Relational*, 20., 71-72.

[88] Duval – Hays: *God's Relational*, 71-72.

[89] Duval - Hays: *God's Relational*, 97–101.

[90] Wanke: *Praesentia*, 32-36.

másfajta nyelvezetté, amit természetesen ugyanúgy megtalálunk a fogság előtti történetekben is, hiszen az őstörténetek megfogalmazásának több rétege már a fogság után keletkezett.

3.1.4. Isten emberei

Az ókori ember számára Isten jelenléte két intézményben összpontosult, a templom és a király, az utóbbi felelt az előbbiben zajló kultuszért és az épületért is.[91] A kánon szerinti történetírásban a pátriárkák, a bírák, a próféták és egyes királyok közvetlen kapcsolatban voltak Istennel. A bírák történeteiben tűnik fel Isten Lelke. Isten lelke által van jelen, ami nem annyira intenzív, mint dicsősége, mely betölti a szent sátrat vagy a templomot, de kiválaszt és felhatalmaz embereket, hogy Isten akaratának megfelelően vezessék a népet.[92]

Az ószövetség apokaliptikus képei a királyság intézményéhez kapcsolódnak, de a Messiásra mutatnak előre. A Zsoltárok könyvében több helyen tetten érhető, hogy az Isten uralma és az eszkatologikus messiáskép egybeolvad, ami a mennyei királyságban ölt testet. Itt nem csupán egy helyreállított királyról és királyságról van szó, hanem valójában Isten jelenlétének a helyreállításáról népe és rajtuk keresztül minden nép számára a helyreállított Jeruzsálemben. Mindez együtt történik az istentisztelet megújításával, amiben megélhető a kapcsolat és annak öröme. Megfigyelhetjük, hogy közben mindez nem egy elspiritualizált reménység, mert a fogságban keletkező zsoltárok ugyanúgy használják a fogság előtti lokális templom képét (Zsolt 122,9; 125,1-2; 128,5; 132,5-14; 133,3; 134,2-3), mert Isten jelenléte mindvégig mennyei és földi is, ami egyesíti magában a templom és a király képét.[93]

3.2. Az Újszövetség bizonyságtétele

Az Újszövetségben még erőteljesebben jut kifejezésre a nem pusztán jelenlévő, hanem aktívan érkező, az ember felé közelítő, vele szabadító és gyógyító kapcsolatba lépő Isten. Ennek eseménye maga a Ki*jelen*tés, amelynek dokumentuma a Szentírás, testté lett valósága pedig Jézus Krisztus, a megtestesült Ige, aki mennybemenetele és a pünkösdi meglátogatás után Szentlelkével van itt jelen a Földön.

3.2.1. Velünk az Isten

Jézus a velünk lévő Isten. Bár az Immánuélt személynévként csak egyszer találjuk (Mt 1,23), de Jézus küldetésére nézve az egész Máté evangéliumát átszövi a meggyőződés, hogy Jézusban maga Isten van velünk.[94] Az evangélista tudatosan építi be a történet ívébe a „velünk az Isten" bizonyságtételt, amivel egyúttal az ószövetségi próféciához is kapcsolódik (Ézs 7,14). Az Immánuel Jézusnak nem statikus neve, hanem személyének és küldetésének központi eleme.

3.2.2. Inkarnációs jelenlét

Jézus másrészt az emberré lett, megtestesült Isten. Az inkarnáció tana Jézus istenségét és földi megtestesülését tisztázó alapvető keresztyén eszme, ami az apostolok közvetlen tapasztalatból szerzett bizonyságtételén, ószövetségi tipológiákat is hordozó bibliai narratívákon és a korai keresztyén hitvallásokon alapszik.[95] Isten megtestesülése Jézusban zsidónak megütközés, görögnek bolondság (1Kor 1,23), de a mai

[91] Wanke, 26.

[92] Duval - Hays: *God's Relational*, 62.

[93] Robertson, O. Palmer – ra hivatkozva Duval és Hays, 103.

[94] Kupp, David D.: *Matthew's Emmanuel. Divine Presence and God's People in the First Gospel*, Cambridge, University Press, 1996.

[95] Treier, D. J.: Jesus Christ, In: Treier, D. J. - Elwel, Walter A. (ed.): *Evangelical Dictionary of Theology,* Grand Rapids, Mi-

embernek is nagy fejtörést okoz. A modern ember alapvető kérdése, hogy Jézusban Isten lett-e emberré, és mindez hogyan történhetett meg? Ahogy látjuk, ez egy ontológiai kérdésfeltevés. Az Újszövetség viszont ennél sokkal gyakorlatiasabb, mert az Újszövetség kérdése az, hogy Jézus Krisztusban Isten van-e jelen az ember számára?[96]

Cole az inkarnáció bibliai alapjairól írt könyvében három kategóriát különböztet meg arra nézve, ahogyan a Szentírás Istenről beszél:[97] transzcendencia – immanencia – együttjárás (concomitance). Az első Isten minden létezőn túli valóságára utal (1Móz 1). Ő az, aki egészen Más. Az immanencia annak a tapasztalata, ahogyan Isten a teremtésben lakozik és benne munkálkodik (1Móz 2,4-22). Az angol 'concomitance' Colenál a „velünk az Isten" bibliai tapasztalatot hordozza. Isten velünk jár, kísér bennünket, nem hagyja magára népét (2Móz 33,15-16). A legkimagaslóbb együttjárás pedig maga Jézus Krisztus, a megtestesült Isten.

Jézus megtestesülése egyúttal az ószövetségi templom-teológiához is hozzákapcsolódik. Több kutató hozza összefüggésbe Jézus megtestesülését, mint aki az új templom, aki által Isten jelen van népével.[98] Istennek a templomban a papság szolgálatában megnyilvánuló jelenlétét a korai keresztyének egyértelműen Jézus személyében vélték felfedezni. Jézusban kapcsolódik össze a korábban részletesen bemutatott ószövetségi jelenlét-teológia. Ő Isten szentélye (lakhelye), dicsőségének kisugárzása, arca, szava és neve.

3.2.3. Jézus a megváltó

Jézus Krisztus küldetésének középpontjában megváltó munkája áll. Őbenne manifesztálódik Isten kapcsolatot kereső jelenléte, ahogyan a kereszten és a feltámadáson keresztül egy addig elképzelhetetlen közösségbe kapcsolja az embert a Mennyei Atyával.

A Szentírás a megváltás csodáját sokkal gazdagabban írja le, mint ahogyan általános egyházi gyakorlatunkban előkerül. John M. Isaak ötféle képet tár fel.[99] Elsőként a bíróság képét említi, ami talán a legelterjedtebb református közegekben. Isten megítéli a gonoszt, kiszabadítja az embert fogságából, így megigazítottként (justified) élhet ezután (Jn 14,30-31; Gal 2,15-21; Jel 12,10-12). Második a kereskedelemből vett kép. Isten Fia kereszthalálának az árán veszi meg és szabadítja fel az embert a bűn hatalmából. Megváltotta az emberiséget (redeemed) (Mk 10,45; Róm 3,21-26; Gal 4,1-7). Harmadszor Isten odafordul a mélyen elidegenedett és fellázadt teremtéshez, és személyesen munkálkodik azon, hogy helyreállítsa a kapcsolatot önmaga, az ember és a teremtett világ között: az emberiség megbékéltetett (reconciled) (Lk 24,26-27; 2Kor 5,14-21). Negyedik a kultusz képe. Isten másokért cselekvő akarata Jézus szolgálatában testesült meg, aki odaadta magát szent áldozatul a világért. Az emberiség Isten imádására hivatalos a liturgiában (worship) (Fil 2,6-11; Zsid 9,11-14, 23-28, 10,1-25; Jel 5,6-14; 12,10-12). Végül Jézus megváltó munkáját a gonosszal folytatott küzdelemben is láthatjuk. A megváltás hadszíntér, ahol Isten rendületlenül harcol a gonosz ellen, hogy megmentse, megszabadítsa az embert és az egész teremtést a bűn zsoldjától, a haláltól. Az emberiség részesül Isten győzelmében a bűn, a gonosz és a halál felett (victory) (1Kor 15,50-57; Kol 2,15; Jel 12,7-12; 19,11-21; 20,11-14).

3.2.4. Unió Krisztusban

A jelenlét-teológia kapcsán érdemes hangot adnunk azoknak a kutatóknak, akik szerint a megigazulás/megigazítás, mint jogi kategória Luther miatt túlzott hangsúlyt kapott a protestantizmusban. Pedig Pálnál erő-

---

chigan, Baker Academic, 2017, 442–444, 442.

[96] ld. Isaak, John M.: *New Testament Theology. Extending the table,* Eugene, Oregon, Cascade Books, 2011, 240–241.

[97] Cole, Graham A.: *The God who became human. A biblical theology of incarnation,* Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press, 2013, 33.

[98] Beale - Kim: *God dwells among us. A biblical theology of temple*, 66–83.; Duval - Hays: *God's Relational*, 283-287.

[99] Isaak: *New Testament*, 245.

sebbnek látszik az unió Krisztusban, vagyis a részesedés teológia.[100] Constantin Campbel *Paul and Union with Christ* című áttekintő munkájában négy kifejezést ajánl a páli részesedés-teológia kibontására. „Az *unió* alatt találjuk a Krisztussal való hitbeli egyesülés, a kölcsönös egymásban lakozás, a trinitárius és a házasság képét használó megfogalmazásokat. A *részvétel* a krisztusi elbeszélés eseményeiben való osztozást takarja. Az *azonosulás* a Krisztus valóságában történő részeltetésre, és az Ő mennyei uralmához való tartozásra utal, a *beilleszkedés* a Krisztus testének közösségi dimenzióját foglalja magában." [101]

Az igében azt látjuk, hogy egyrészt a Krisztussal való egyesülésben a hívő új életet tapasztal. A Krisztus halálában, temetésében és feltámadásában való részesedés (Róm 6,8; Kol 2,20; Róm 6,3-5; Ef 2,5; Kol 2,12-13) a mennyei valóságban való részesedést is jelenti (Ef 2,6). A hívő új élete Istenben elrejtett (Kol 3,3-4, Róm 6,8; 1 Kor 15,22). Másrészt mindez új kapcsolatot is jelent Krisztuson keresztül. A megbékélés által (2Kor 5,18-2 ; Fil 3,8-9) igaz kapcsolatba kerülünk Istennel, ami több mint státusz, minőségileg más kapcsolódás (Róm 7,4; Róm 8,14-17; Ef 1,5; 1 Kor 1,3; Ef 1,3-14). Ez a kapcsolat viszont nem egyedül a mienk, hanem közösségi lét a Krisztus-testben. Egyszerre egyéni (1Kor 6,15-17, 1Kor 10,16-17) és közösségi (Róm 12,5; Gal 3,28; Ef 2,15; 1,22-23; 4,15-16). Végül mindez az Isten Lelkével való megújított kapcsolatban történik. „Amikor az emberek közösségbe kerülnek Krisztussal, lakozást vesz bennük a Lélek" (Ef 1,13-14). A Lélek az, aki munkálja bennük Krisztus jelenlétét. Pálnál a Krisztusban és a Lélekben szinonimák egymással (Róm 8,9-10, Ef 3,16-19).[102]

3.2.5. Isten jelenléte a Lélek által

Isten ígérete, hogy ismét az emberek közt és az emberben vesz lakozást, a Lélek kitöltésében teljesedett be.[103] Gordon D. Fee Pál teológiája alapján írt bibliai-teológiai munkájában rámutat az ószövetségi templom és a Lélek munkája közti asszociációkra, kapcsolópontokra. A Mennyei Atya Jézus Krisztus Lelke által újítja meg a szövetségét népével, az új templom pedig az egyház, amelyben Lelke által lakozik, így megszenteli azt (1Kor 3,16-17; 2Kor 6,16; Ef 2,22).

Az 1Kor 6,19-20 pedig az egyes hívőre vonatkoztatja a Lélek munkáját, ugyanis Isten nem csak népe közt lakozik Lelkével, hanem egyenként vesz lakozást az övéiben életadó Lelke által. Ezáltal megszenteli a megváltott embert, aki mind testestől, lelkestől Hozzá tartozik, elpecsételve az örökévalóságra és újjászülve a megváltott, szent és gyümölcstermő életre.

A pünkösdi beszámoló csodája, hogy Isten nem pusztán megjelenik népének, hanem jelenléte a Lélek által betölti az övéit. A lángnyelvek Isten alászálló jelenlétét prezentálják, ami életadó lehelet egyben (ApCsel 17,25; 1Móz 2,7). Itt a Lélek nem pusztán erő, hatalom, szél, hanem a mindenható Isten élő jelenléte.[104]

Richards a spiritualitás teológiájáról írt munkájában egybegyűjti a Lélek munkájának kifejeződéseit a megváltottakban:[105]

- keresztség: ami a Krisztus-testben egyesíti a hívőket (1Kor 12,13)
- betöltés: ami lehetővé teszi, hogy Vele cselekedve éljünk (Ef 5,18)
- lelki ajándékok: amelyek a mások felé való szolgálatban aktivizálódnak Krisztus egyházában (Róm 12,6-8; 1Kor 12,8-11.28-30; 1Pt 4,10)
- lakozás: a Lélek jelenléte a megváltott létünkben (Róm 5,5; 8,9; 1Kor 6,19-20)
- pecsét: Isten számára elkülöníti és hűséggel őrzi a híveket (2Kor 1,22; Ef 1,13; 4,30)

---

[100] Schreiner, Thomas R.: *New Testament Theology. Magnifying God in Christ,* Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, 2008, 95.

[101] Campbel munkáját bemutatja Duval - Hays: *God's Relational*, 230.

[102] Duval és Hays, 230–33.

[103] Fee, Gordon D.: *Paul, the Spirit, and the people of God,* Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, 1996, 9–10.

[104] Duval - Hays: *God's Relational*, 208.

[105] Richards, Lawrence O.: *A practical tehology of spirituality,* Grand Rapids, Michigan, Zondervan, 1987, 31.

• vezet a döntésekben, választásokban (ApCsel 11,12; 16,6-7; 20,22-23)
• krisztusivá formál (2Kor 3,17-18; Gal 5,22-23)
• erő a bűn hatalma felett és igaz, tiszta életvezetésben (Róm 8,2-11; Gal 5,5-6)
• megvilágosítja az isteni nézőpontot és a mennyei kincseket (1Kor 2,12-14)

3.3. A Szentháromság tanának jelentősége

A fentiekben kiábrázolódott az is, ahogyan a Bibliában egyre erőteljesebb trinitárius nyelvezet bontakozik ki. Ennek mentén fogalmazta meg az Egyház a Szentháromságról szóló tanításait az első századokban.

Újra és újra megkísérti az Istenről való beszédet, hogy Isten transzcendenciáját, másságát hangsúlyozva statikus kategóriákban, tulajdonságaiban ragadjuk meg, de egyúttal mint tőlünk különállóról beszéljünk róla. Kockázatos, mert mindeközben kikerül a látóterünkből, hogy az Isten, aki tulajdonságában mindenütt jelenvaló, jelenvalóságában Izráel Istene, Jézus Krisztus Atyja, aki a bibliai történetek folyamatában és bizonyságtételeiben mint kapcsolatot kereső ismertette meg magát. Van den Brink és van der Kooi dogmatikájában arra figyelmeztet, hogy egy általános Isten-kép veszélye egyúttal, hogy az könnyen összeolvadhat nemkeresztyén elemekkel. Ahogy ez megtörtént az egyház történetében többször is. A keresztyének Istenéről szóló beszéd „egészen hasonlatossá vált a platoni filozófia legfelsőbb Létével, Arisztotelész mozdulatlan Mozgatójával, vagy a későbbi felvilágosodás teológiájának mindent meghatározó Legfelső Lényével."[106] Korunkban szinte észrevétlenül azonosítjuk Istent a deizmus távolról figyelő, a létrehozott gépezetbe nem beavatkozó mérnök-istenével, vagy a mindenütt jelenlévő, de észrevétlenségbe burkolózó, a mindennapok elemeiben és emberi tetteiben feloldódó jótevővel. Pedig a keresztyének Istene „egészen különleges módon kijelentette magát Izráelben és azonosult Jézus Krisztussal és a pünkösdi Lélekkel"[107], így lénye, jelenléte és a vele való kapcsolat a Szentháromság élő közösségében ragadható meg.

A Szentháromság közösségének legtisztább megfogalmazása a *perichorészisz*-tan, az egymásban lakozás képe, amelyet a kappdókiai egyházatyák hagytak ránk. Az Atya, Fiú és Lélek egymás állandó kölcsönös áthatását és körülölelését (perichoreo) értik rajta. Vagyis ahol az Atya, ott van a Fiú és a Lélek is (Jn 10,30; Jn 14,10; 17,21). Teljesen betöltik egymást. Ráadásul ez az egység, ami egyúttal nem szűnteti meg az egyediséget, mintája lesz a Krisztus és a hívők közösségének is (Jn 17,12; 17,21). „A Szentháromság olyan, mint egy nyitott kör. Istentől elidegenedett embereket hív arra, hogy a Fiú által a Lélekben engedjék magukat az Atyával való közösségbe."[108]

4. Következtetések

A fentiekben áttekintettük a bibliai bizonyságtételt Isten jelenlétéről. Isten jelenléte nem egy általános állandóság, egy a tulajdonságai között, hanem kapcsolati jelenlét. Isten és ember történetének fő nyomvonala, hogy Isten keresi az embert. Ő az Eljövendő. Aki érkezik. Emil Brunner hangsúlyozza: Isten kinyilatkoztatása nem más, mint Időbeli és Térbeli jelenlét.[109] Hiszen Isten a történelemi eseményekben tetten érhető módon érkező és eljövendő Isten, ahogy erről a Krisztus-esemény is tanúságot tesz. Érkező jelenlétének, folyamatos felénk tartó mozgásának végső célja pedig a színről színre látás. Ekkor az ember korlátok nélkül lehet majd jelen Isten számára, amiben mind az ismeret, mind a gyógyulás, mind az új teremtés teljességre jut.

Az értünk közelítő Isten jelenléte tehát – Tillich-hel egyetértve – maga az üdvösség, ami Gyógyító Jelenlét:

[106] Brink, Gijsbert van den - Kooi, Cornelis van der: *Keresztyén Dogmatika,* Kolozsvár, Exit Kiadó, 2022, 94.
[107] Uo.
[108] van den Brink - van der Kooi: *Keresztyén*, 113.
[109] Brunner: *The Christian,* 258.

„Tekintettel az üdvösség eredeti jelentésére (salvus – „meggyógyított") és korunk szituációjára, sokkal helytállóbb lenne, ha az üdvösséget „gyógyulásként" értelmeznénk. (…) Ebben a vonatkozásban a gyógyítás azt jelenti, hogy újra egyesül, ami elidegenedett, újra központosul, ami szétszóródott, áthidalódik a szakadék az Isten és az ember, az ember és az ember, az ember és a világ között."[110]

Tehát Isten érkezése, jelenléte, a Krisztusban kiteljesedő üdvözítés folyamata gyógyulás, Isten Gyógyító Jelenlétének valósága, amely nemcsak az egyes ember történetét, hanem a történelem egészét átfogja, ami korunkban a Szentlélek Isten munkájaként ölt testet: „Isten a Lélek által van jelen közöttünk és az életünkben. Saját nevéért dicsőségére vezet minket az igazság ösvényén."[111] A Szentlélek végzi az emberben a helyére állás, az Istenhez térés munkáját, vagyis gerjeszti fel benne a hitet, és a Szentlélek termi az újjászületett életben a gyümölcsöket. Mindez Isten Gyógyító Jelenlétének a megvalósulása, ami a személyes üdvösség, vagyis egészség, teljesség felé vezet.[112] Kálvin így fogalmaz: „Amit Krisztusról mondottunk, a Lélek titkos működése folytán válik javunkra."[113] A Lélek a „mennyei élet gyökere és magja."[114]

Ennek mentén az Isten jelenlétének ígéretében végzett segítő szolgálatok középpontjában a Szentháromság Istent kell látnunk a maga emberi lét felé nyitott, dinamikus valóságában.

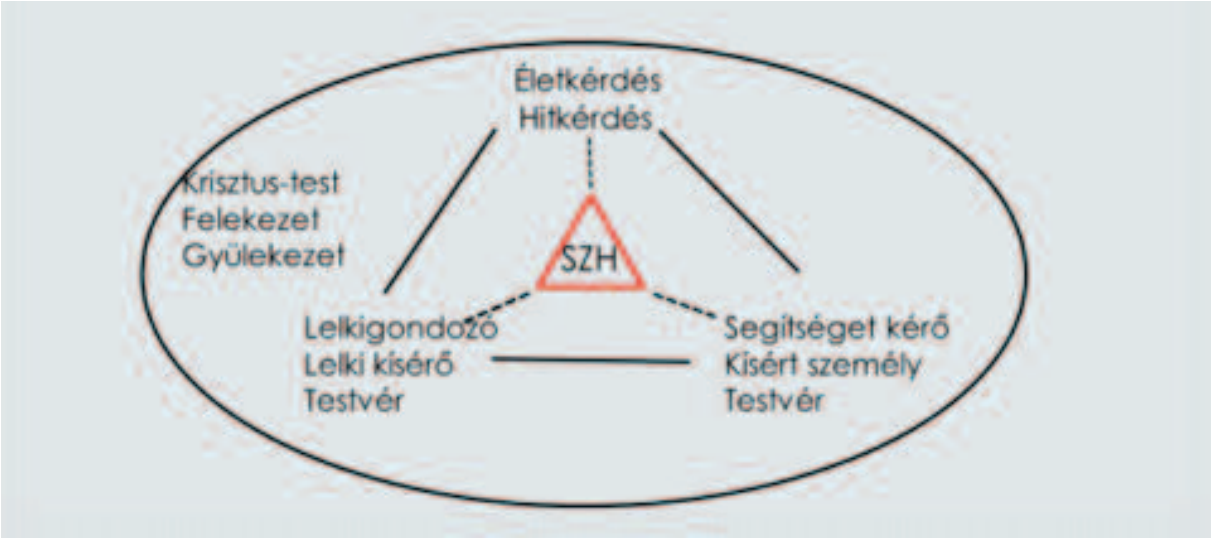

1. ábra: A gyógyító jelenlét modellje

Ő a kezdeményezője, a megtartója és vezetője is a folyamatnak. Ennek záloga az emberi oldalon a segítő testvérnek az Isten iránti elköteleződésében valósul meg. Ő a tanú, aki úgy szegődik a segítséget kérő testvér mellé, hogy a közösen járt útszakaszt a Mennyei Atya által elküldött Jézus Krisztus Lelkének terében, erejében, vezetésében járja. Kettejük közösségét ebben a hitben pedig nem csupán a Szentháromság jelenléte, hanem az Egyház, a Krisztus-test valósága is körülöleli. Hiszen minden gyógyító út reménysége az előttünk járók szabadítástörténetében gyökerezik. Ebben a hitben, és ezen a fundámentumon van lehetőségünk egyházi szolgáknak a professzionális kereteket mennyei, spirituális mezőben látni és élni. Mindebben megkerülhetetlen az igei és teológiai tisztánlátáson túl a személyes hitbeli növekedés és a gyülekezeti élet bizonyságtevő valósága, ami újra és újra megerősít bennünket a Szentháromság Isten hűségében. Ő ma is gyógyít. Ő ma is köztünk van.

---

[110] Tillich: Rendszeres, 358.

[111] Fee, Gordon D.: God's Empowering Presence. The Holy Spirit in the Letters of Paul. Peabody, Massachusetts, Hendrickson Publishers, 1994, 845.

[112] Uo., 864–865.; 870-872.

[113] Kálvin, János: *Institution. A keresztyén vallás rendszere I-II.,* Budapest, Kálvin Kiadó, 2014, 407.

[114] Uo., 408.

Felhasznált irodalom:

Amundsen, Darel W. – Ferngren, Gary B: Medicine and Religion. Pre-Christian Antiquity, In: Marty, Martin E. – Vaux, Kenneth L.: Health/Medicine and the Faith Tradition. An Inquiry into Religion and Medicine, Philadelphia, Fortress Press, 1982, 53–92.

Beale, G. K. és Kim, Mitchell: God dwells among us. A biblical theology of temple, Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press, 2021, 3-16.

Brink, Gijsbert van den - Kooi, Cornelis van der: Keresztyén Dogmatika, Kolozsvár, Exit Kiadó, 2022, 94.

Brunner, Emil: The Christian Doctrine of God. Dogmatics, I. kötet, Philadelphia, The Westminster Press, 1946, 298.

Cole, Graham A.: The God who became human. A biblical theology of incarnation, Downers Grove, Illinois, InterVarsity Press, 2013, 33.

Duval J. Scott - Hays J. Daniel: God's Relational Presence.The Cohesive Center of Biblical Theology, Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, 2019.

Fee, Gordon D.: God's Empowering Presence. The Holy Spirit in the Letters of Paul. Peabody, Massachusetts, Hendrickson Publishers, 1994, 845.

Fee, Gordon D.: Paul, the Spirit, and the people of God, Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, 1996, 9–10.

Ferris, Margaret: Együttérzés. Lelkigondozói és lelkivezetői alapismeretek keresztény segítők számára, Budapest, Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet - Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, 2004.; Faber, Heije – Schoot, Ebel van der: A lelkigondozói beszélgetés lélektana, Budapest, Semmelweis Egyetem Mentálhigiéné Intézet - Párbeszéd (Dialógus) Alapítvány, 2002.

Isaak, John M.: New Testament Theology. Extending the table, Eugene, Oregon, Cascade Books, 2011, 240–241.

Kálvin, János: Institution. A keresztyén vallás rendszere I-II., Budapest, Kálvin Kiadó, 2014, 407.

Kerlin, Ann M.: Pastoral Care. From Past to Present, Journal of Biblical Ministries, 2014, 25-43., 28.

Klessmann, Michael: Seelsorge. Begleitung, Begegnung, Lebensdeutung im Horisont des christlichen Glaubens, Neukirchen-Vluyn, Neukirchener Verlag, 2008, 76.

Kupp, David D.: Matthew's Emmanuel. Divine Presence and God's People in the First Gospel, Cambridge, University Press, 1996.

Poláková, Jolana: Perspektive der Hoffnung. Transzendezsuche in der Postmoderne, Padeborn-München-Wien-Zürich, Ferdinand Schöning, 2005.

Richards, Lawrence O.: A practical tehology of spirituality, Grand Rapids, Michigan, Zondervan, 1987, 31.

Rogers, Carl R.: Valakivé válni. A személyiség születése, Budapest, Edge, 2014, 84.

Schreiner, Thomas R.: New Testament Theology. Magnifying God in Christ, Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, 2008, 95.

Sebestyén Jenő: Református dogmatika, Budapest - Gödöllő, Iránytű Kiadó, 1994, I/81.

Tillich, Paul: Rendszeres teológia, Budapest, Osiris Kiadó, 2000, 225.

Treier, D. J.: Jesus Christ, In: Treier, D. J. - Elwel, Walter A. (ed.): Evangelical Dictionary of Theology, Grand Rapids, Michigan, Baker Academic, 2017, 442–444, 442.

Tringer, László: A gyógyító beszélgetés, Budapest, SOTE Képzéskutató, Oktatástechnológiai és Dokumentációs Körpont, 1992.

Wanke, Roger Marcel: Praesentia Dei. Die Vorstellungen von der Gegenwart Gottes im Hiobbuch, Berlin/Boston, Walter de Gruyter, 2013, 26–41.; Kaiser, Otto: Der Gott des Alten Testaments. Wesen und Wirken, Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1998, 128–210.

Wikström, Owe: A kifürkészhetetlen ember. Létkérdések, pszichoterápia és lelkipásztorlás, Budapest, Animula, 2000, 50–51.

Szociáletikai elvek és gyakorlatok a metodista felekezetben

Szuhánszky Gábor

Absztrakt: *A szociáletikai gondolkodásmód szempontjai a metodista mozgalom majd felekezet történetében folyamatosan meghatározóak voltak. Ezek az alapelvek végigkísérik a korai metodizmus kezdeti tevékenységeitől a mai napig, az egyházat. Kimutatható a szerepe például a szegényekről való gondoskodásban, a gazdaság és gazdálkodás etikában, a munkatársak kiválasztásában, képzésében és nevelésében, a rabszolgaság minden formájának eltörléséért vívott küzdelemben, a büntetésvégrehajtás reformjáért való harcban, az alkoholizmus gyógyításáért létrehozott mozgalomban. – Ennek a szociáletikának alaphangja, minőségének meghatározó mértéke csak a Szentírás szerinti, értelmes krisztusi szeretet lehet.*

A metodista szociáletikai – diakóniai gondolkodást és munkát meghatározó irat a „Szociális Alapelvek" 1908 óta, négyévenként felülvizsgált és a kor követelményeivel kiegészített dokumentum. Ennek alapján gondolkozik és határozza meg a szociál-diakóniai tevékenységeit is, a mai magyarországi metodizmus.

Szociáletikai gondolataimat két példával, egy történeti és egy személyes példával vezetném be. Az első William Wilberforce (1759 – 1833), aki 21 évesen tagja lesz a brit parlament alsóházának. Parlamenti munkássága során több mint húsz éven keresztül minden évben beadta a rabszolgakereskedelem eltörlésére, majd a rabszolgaság felszámolására vonatkozó törvényjavaslatát az anyaországra és a brit koronagyarmatokra vonatkozóan. Hivatástudata, magánéleti problémái és lelkiismereti kérdések elbizonytalanító hatása alatt a lelki életet csak érintőlegesen, könnyedén élő fiatalember életében 1786-ban eljön a „Nagy Változás". Így vall erről: „Ahogy komolyan elgondolkodtam…eddigi életem mélységes vétkessége és sötét hálátlansága igen erőteljesen nehezedett rám, elítéltem magamat drága időm, lehetőségeim és adottságaim elvesztegetéséért." Életében ez a nagy változás „nem egyik napról a másikra következett be… átalakulása fokozatosan ment végbe." (1) Ennek következményeképpen első gondolata, hogy „ott kell hagynia a politikát teljesen, el kell fordulnia mind attól, amit addig megismert, és most már Istenért kell élnie." (2) Barátai, William Pitt, későbbi miniszterelnök és John Newton metodista lelkész „azt tanácsolta neki, hogy a nemzet javára maradjon a politikában." „De maga az idős John Wesley is halála előtt három nappal neki címzett levelében, így biztatja: „Hacsak nem Isten emelte fel Önt éppen ezzel a céllal, ki fogja meríteni az emberek és az ördögök ellenállása, Ha azonban Isten Önnel van, ki lehet Ön ellen?" (3) Wilberforce megéli harca győzelmének idejét. Először 1807-ben eltörlik a rabszolgakereskedelmet 1833-ban még halála előtt, megszüntetik a rabszolgatartást a Brit Birodalomban.

A másik példám a spirituális megújulást átélő dél-amerikai országokról szól. Hiszem, hogy egy ember vagy egy kis közösség életében létrejött változás kihatással lehet a nagyobb közösség, akár egy egész ország társadalmára is. Jó példa erre az elmúlt két három évtizedben végbement dél-amerikai ébredés. Pl. Brazíliában, ahol lelki megújulást él át az ország, vasárnaponként minden második utcasarkon, akár egy üzletben, vagy egy autószerelő műhelyben is, istentiszteletet tartanak. A keresztény templomokban és imaházakban egész nap istentiszteleteket tartanak úgy, hogy a templomok előtt álló tömegek részére kihangosítják a benn elhangzottakat. Ez a spirituális megújulás, amely nemcsak az erkölcsök megjobbítását szolgálja, hanem ennek következménye az is, hogy az ország lassan kilábal a szegénységből. És a korábban kölcsönökből élő Brazíliából állami kölcsönöket biztosító ország lett.

Mindkét példából kitűnik, hogy az elkötelezett keresztény, metodista gondolkodásnak és tetteknek következményei vannak. Ugyanakkor látnunk kell, hogy ezek nem igazolásai a helyes lelkiségnek vagy az üdvösség elnyerésének, hanem annak gyümölcsei. Ellentétben azzal az elemzéssel, amellyel Max Weber

beszél a metodizmusról, mint „érzelmi, ugyanakkor mégis aszketikus vallásosságról” (4) „… mely rokonságban áll a kontinentális pietizmus egyes irányaival”. (4) …A „bűnnel folytatott harcuk”, mely „….az Isten megszolgálatlan kegyelmébe vetett hithez s egyúttal közvetlenül az igazolódás és a kegyelem tudatához vezetett.” (4)

A hitből fakadó jó cselekedetek

Wesley szótérológiájában kitüntetett helyet foglal el a megtérés, a megigazulás és az újjászületés mellett a megszentelődés. Az egyén „üdvösségének útja” mindig összefügg a közösség életével. Így írnak erről metodista elődeink: „Az evangélium üzenete által felébredtek közösségekben és kiscsoportokban gyűlnek össze, hogy egymást lelkigondozással segíthessék; a megigazító hit ajándéka az Isten tettei iránti közös nyitottságból nő ki, és ez a hitbizonyosság tanúsítja mások számára is annak hitelességét, mely meghívást is jelent. A megszentelődés lényege szerint szeretet, és mint ilyen csak közösségi vonatkozással együtt képzelhető el.” (5) Wesley megszentelődésről szóló tanításának mai megértéséhez, ahogyan ezt ő is tette, következetesen egyenlőségjelet kell tennünk a megszentelődés és a szeretet közé. Wesley arról is beszél, hogy „a megszentelődés nem más, mint az istenképűség visszanyerése. De az istenképűség nála itt is a krisztusit jelenti, ami megint csak azonos a szeretettel.” (6) Az a meggyőződés, hogy a kereszténység lényegében „társas/társadalmi vallás” („soziale Religion”), Wesleyt nem gátolta abban, hogy a személyes élet megszentelését hangsúlyozza és ebbe beépítse ennek következményeként azt a felhívást is, hogy: „A keresztény közösségben folytatott egyéni élet és a társadalmi felelősség elválaszthatatlanul kapcsolódjon össze a személyes üdvösségélménnyel.” (7)

Annak ellenére, hogy Wesley teljesen tisztában volt azzal, hogy nem lehetséges a cselekedeteken alapuló megigazulás, etikájának mégis egyik lényeges alapeleme a hitből való jócselekedetek biblikus elve (2Tim 3,17. Jak 2,17). Különös figyelmet fordít a szeretet által munkálkodó hit (Gal 5,6) hangsúlyozására és megélésére is. Ahogyan ezt az egyház Hitvallásának 10. cikkelye is kifejezi, amely a jócselekedetekről szól: „Noha a jócselekedetek bűneinkért engesztelést nem szerezhetnek, sem az isteni ítélet szigorú mértéke szerint meg nem állhatnak, mint a hit gyümölcsei és a megigazulás következményei Krisztusban mégis kedvesek Isten előtt és tetszésére szolgálnak; az igaz és élő hitből olyan szükségszerűen fakadnak, hogy róluk az élő hit éppúgy felismerhető, mint gyümölcseiről a fa”.(8)

„ A jó cselekedetek helyének a keresztény életben való meghatározása a korai metodista teológiai gondolkodásban – anélkül, hogy a középkori katolicizmussal konfliktusba került volna – mely ugyanakkor meghatározta Luther teológiájának tételeit és hozzájárult a megigazulás tanának formálásához, Wesley egy új státuszt adott a cselekedeteknek anélkül, hogy szótérológiája elvesztette volna reformátori minőségét.”(9) Ez vezette már az oxfordi metodistákat és később az osztályokba rendeződő élő hitre jutott csoportokat is abba az irányba, hogy tehetségükhöz képest gondoskodjanak az alsó néposztályhoz tartozók szükségeiről, megszervezzék a börtönbe vetettek látogatását, gyermekeik számára az iskolát szervezzenek. (10.v.ö.). Angliában „1850-re a metodisták kezdeményezésére munkatörvényt hoztak a gyermekek, a fiatalok és az asszonyok foglalkoztatását és munkaidejük szabályozására.” (11) Foglalkoztak a szegénység okainak vizsgálatával, miközben kimutatható módon kiderült, hogy a gombamód szaporodó metodista kiscsoportok, közösségek egyfajta szociális védelmet is biztosítottak tagjaik számára. A hetente összegyülekező csoportok fillérekből álló adományait pedig pl. az adósok börtönébe vetettek családtagjaihoz juttatták el.

Ennek ellenére a cselekedetek soha nem lettek eszközévé az üdvösség megszerzésének és a keresztény életének sem váltak végső céljává a metodista teológiában. Wesleynél a jócselekedetek nem a hit kifejezésének formája vagy a kegyelem elnyerésének eszköze hanem úgy jelenik meg, mint a hit szükségszerű

következménye, azaz mint a hitből való cselekvés megélése, mert egyetlen hit sem maradhat cselekedetek nélkül. Ezzel az összefüggéssel „az etika védve van attól, hogy a dogmatika puszta függeléke legyen, és a keresztény cselekvő élet megvalósulásának alapvető státuszát kapja. A keresztény ember hite nem állhatja ki a hitelesség és az elevenség próbáját, ha lemond arról, hogy hitének gyümölcseként jó cselekedeteket jöjjenek létre belőle; maga az élő hitű keresztény kerül veszélybe, ha nem fejlődik, növekszik egész életében a jó cselekvésében. A megszentelődés az élet minden területére kihat és meghatározza azt. Ez azt jelenti, hogy a valóságos hithez hozzá van rendelve a helyes praxis fidei, mint a keresztény élet alapvető jellemzője." (12)

Az értelmes szeretet

A segítő szolgálat indítékairól szólva talán messziről indulunk, ha a mai megközelítés miatt idézem Csepeli György Szociálpszichológiából az ezzel kapcsolatos, idevonatkozó fejezetet: „A segítségnyújtás" címűt. Mielőtt végigsorolná hétpontos listáját a „Miért segítünk?" című részben – a hét pont mindegyikében ott van az emberi önzés, az érdekeltség, a haszonelvűség emberi valósága – „Az irgalom"-ról beszél. És tulajdonképpen a cím alatt csak az irgalmas samaritánus bibliai példázatát írja le. (13 v.ö.) A krisztusi tisztaságú etikai norma megkerülhetetlen.

A keresztény ember számára a szeretet tekintetében csak a jézusi motíváció változásával van a törvényre nézve új szempont. Szeresd az Urat (Deut 6,5), szeresd a felebarátodat (Lev 19,18) az ószövetségi ember teljes összeszedettségével Isten és a törvény előtti megfelelni akarással. Jézus szeretetparancsa új dimenziót nyit: „… ahogy én szeretettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást."(Ján 13,34) „A jézusi mérték: amint én titeket, abban áll, hogy hajlandó volt letenni az életét az övéiért." (14) Ez a szeretet nem befelé fordulóan szektás. Mert „a gyülekezeten belül megvalósuló kölcsönös szeretet, missziói lehetőség lesz a kívül valókkal szemben,.." (15)

A kihívás számunkra tehát, hogy megtaláljuk a mindennapi életünkben felmerülő kérdésekre adható, a világos bibliai útmutatások alapján adható válaszokat. Vannak olyan ma felmerülő kérdések, amelyek többféle etikus válaszra is lehetőséget adnak. Csak teljesség igénye nélkül sorolva, ilyenek a migráció, a háború, a fenntartható gazdaság fejlődés kérdései, „a kapitalizmus szelleme". Az egyén, a csoportok, a szervezetek, felekezetek, az államvezetés felelőssége. Hogyan kell(ene) ezekben a közegekben a szeretet parancsának megfelelni? Ebben az összefüggésben aligha lehet a szeretet és az értelem szerepét túlbecsülni.

Természetesen a keresztény számára a bibliai erkölcsi törvényeinek is megvan a változatlan kötelező jellege; de ennek fő tartalma a szeretet, és mivel a jelen társadalmi kihívásokra ritkán adható egyértelmű, világos válasz csupán a bibliai útmutatások alapján, a szociáletika konkrét egyéni előírásai, elvileg a szeretet parancsolatának ésszerű megfontolásokon keresztül történő alkalmazásának eredménye kell legyen. Ez „felébreszti a lelkiismeretet, hogy felelősséget vállaljon a kortársak sorsáért, függetlenül azok vallási, erkölcsi vagy társadalmi adottságaitól. … Az ésszerű megfontolás lehetővé teszi a szociáletikának, hogy alkalmazkodjon az adott helyzet követelményeihez, miközben az alapok változatlanok maradnak és ne csupán a történelmileg kialakult etikai mintákat alkalmazzák. E rugalmasság révén lehetőséget ad a felelős kereszténynek, hogy felismerje és megtegye azt, amit a szeretet erkölcsi parancsa alapján megért a felmerülő helyzetre nézve." (16)

A metodista keresztény szociáletika gyakorlata és elmélete

Bizonyos fenntartással, ami helyénvaló, és a történettudományi írásokban az értékítéletekről elvárható, kijelenthető, hogy „Wesleyt kora legnagyobb társadalmi reformerének tartják, mert sikerült szorosan ötvöznie a társadalometikai elméletét és gyakorlatát. Elméletei mindig a legfüggetlenebbek, ha a társadalmi helyzet problémáit mérlegeli. Az ötleteiben rejlő korlátozott lehetőségek ellenére azért vált ilyen hatékonnyá, mert tudta, hogyan kell ezeket a gondolatokat gyakorlati intézkedésekbe átültetni." (17)

A magyar metodizmus XX. század elei történetében, hasonlóan a brit példához, megértve a népegyház ekkor induló belmissziós és diakóniai törekvéseit (18 v.ö.), követve az észak-német anyaegyház lelkészének Schaarschidt lelkész példáját, megkísérli átfogó gondolkodással a kor kihívásait megértve, felépíteni az új területen a saját szociáldiakóniai munkáját. Berlinben „ha eddig diakóniáról esett szó, az egyház által szervezett szeretett szolgálatra gondoltak. Schaarschmidt tovább lépett, munkanélkülieknek tartott összejöveteleket, és étkezést szervezett számukra. Egy munkaközvetítéssel foglalkozó segédegylet létrehozásán fáradozott, amely munkásszállást is biztosított a nők számára." (19) Ennek folytatása az I. világháború alatt és után Szenttamáson és Budakeszin kialakított árvaház, idősek otthona, gyermeküdültetés, a fenyegető népbetegség orvoslására TBC-szanatórium. Budapesten férfi és leány munkásszállók, népkonyha, jogi tanácsadás, alkoholmentes étterem. Erőteljes a Kék Kereszt Egyesületben, a börtönmisszióban és a zsidómisszióban való részt vétel. A diakóniai munkát 1930-ra 16 diakonissza segítségével végezték. A néhány évtized alatt, legnehezebb háborús időben találták meg az evangélium hirdetésével (martyria) párhúzamosan a szeretet gyakorlati (diakonia) kifejezésének formáit.

Ha korunkra és a mai magyar metodizmus szociáldiakóniai munkájára gondolunk, akkor ennél sokkal kevesebb hatékonysággal működő szociáldiakóniai kezdeményezésről számolhatok be. A korábban népbetegségnek számító TBC-szanatórium helyén, a ma egyre nagyobb kihívást jelentő, elöregedő társadalom gondját igyekeznek enyhíteni idősotthonok, intézmények. A szenvedélybetegségek terjedése, sokfélesége napjainkban már népbetegségnek számít. Együttműködésünk országszerte a Református Iszákosmentő Misszióval sokak által ismert. Részt veszünk a gyógyító konferenciai gyógyító munkájában, elő- és utógondozó központjaink vannak. A metodizmus közvetlen, személyes közösségei közismerten befogadók és igyekeznek a kliensközpontúságra, ahogyan a jézusi elfogadásban látszik. Diákszállók, lelkigondozói pontok, és az Ökumenikus Szeretetszolgálattal való együttmunkálkodás az öikumenét igényli. Az egyház kicsinységéhez mért viszonylag nagy számú cigány gyülekezetek mennyiségét indokolja, hogy 1952 óta folyamatosan folyik ez a misszió. Sokféle társadalmi szükségletet tár fel ez a munkaterület, folyamatos alkalmazkodást, kretivitást, alázatot és szeretetet igényel.

Wesley korabeli munkamódszerét és a mai kihívásokat figyelembe véve fontosnak látszik a szociáldiakóniai munka tudatosságának erősítése. Ez etikai felelősségünk is. Ő hosszú prédikációs útjain a társadalom szinte minden csoportjával kapcsolatot tartott fenn. „Ezen idő alatt személyes betekintést kapott a társadalmi problémák sokféleségébe és súlyosságába. Nem elégedett meg ezek leleplezésével, hanem ott, ahol ez lehetségesnek látszott, közvetlenül vagy közvetve gyakorlati megoldási kísérleteket kezdeményezett, ezekre reflektált, hatékonyságukat ellenőrizte, és szükség esetén kijavította azokat. Ezzel kettős hatást ért el: a társadalmi problémák mielőbbi felismerésére és azok okainak vizsgálatára irányította a figyelmet, és világossá tett, hogy az elemzés önmagában nem jelent megoldást, amíg a szükséges gyakorlati konzekvenciákat nem vonják le belőlük…tettei példaként szolgáltak, és így több »humanitárius hullámot« indítottak el, amelyek nagyobb horderejű reformokhoz vezettek, mint ahogyan azt ő maga elképzelte."(20)

A Szociális Alapelvekről

A Metodista Egyház története folyamán kezdettől kiáll a szociális igazságosság mellett. Tagjai gyakran állást foglaltak olyan vitatott kérdésekben, amelyek keresztyén meggyőződésüket is érintették. Ebben az értelemben harcoltak már az első metodisták is a rabszolgakereskedelem, a csempészet és a foglyokkal való szörnyű bánásmód ellen.

1908-ban az Északi Püspöki Metodista Egyház (Methodist Episcopal Church North) először egy ún. Szociális Hitvallást fogadott el, amelyet imádságos formában a liturgiában is használnak, néhol éneklik is. A Szociális Alapelvek a Generálkonferencia küldötteinek imádságos és megfontolt törekvését fejezi ki arra nézve, hogy állást foglaljon a jelenkor emberének legfontosabb kérdéseiben. A metodista hagyománynak megfelelően ezt szilárd bibliai-teológiai alapokon teszi, négyévenként felülvizsgálva, kiegészítve. A Szociális Alapelvek a hit által kialakított életvezetésre hív; felvilágosításra és meggyőzésre szolgál. Nem törvény, hanem útmutató, amely az egyház minden tagját arra szólítja fel, hogy imádság és alapos megfontolás után törekedjen a hitének megfelelő cselekedetekre.

A Szociális Alapelvek bevezető állásfoglalása

„Megerősítjük hitünket Istenben, a mi Teremtőnkben és Atyánkban, Jézus Krisztusban, a mi Megváltónkban és a bennünket vezérlő és oltalmazó Szentlélekben.

Elismerjük, hogy születésünkben és életünkben, halálunkban és az örökkévalóságban egészen Istenre vagyunk utalva. Isten szeretetében elrejtve megerősítjük az élet értékét, és megvalljuk, hogy gyakran vétkeztünk Isten akarata ellen, ahogy azt Jézus Krisztusban kijelentette nekünk. Nem mindig jártunk el felelősségteljesen mindazzal, amit Isten, a Teremtőnk ránk bízott. Gyakran vonakodva, ellenérzésekkel követtük Jézus Krisztust, aki pedig minden embert a szeretet közösségében akar egyesíteni. Bár a Szentlélek elhívott, és képessé tett minket, hogy Krisztusban új teremtéssé legyünk, mégis, egymással való kapcsolatunkban és a Földdel való bánásmódunkban nem úgy éltünk, ahogy Isten népéhez méltó lett volna. Hálát adunk Isten megbocsátó szeretetéért, ami által élünk és megítéltetünk, és megerősítjük hitünket abban, hogy minden egyes ember felbecsülhetetlen érték az Isten szemében. Ezért megújítjuk elkötelezettségünket, hogy hű tanúi leszünk az evangéliumnak, nemcsak a föld végső határáig, hanem mindennapi életünk és munkánk összes területén is.” (21)

A Szociális Alapelvek tartalma az élet minden területét igyekszik átfogni:

1 A természet világa
2 Az emberi életközösség
3 A társadalmi közösség
4 A gazdasági közösség
5 A politikai közösség
6 A népek közössége

Irodalom

1. Eric Metaxas: Csodálatos kegyelem 55.o.Immanuel Alapítvány, Sószóró Kiadó, Szombathely 2016

2. u.a. 57.old

3. u.a.123.old.

4. Max Weber:A protestáns etike és a kapitalizmus szelleme, Gondolat, Budapest 1982, 205-207.old.

5. Walter Klaiber-Manfred Marquardt: Gelebte GnadeChristlicher, Verlagshaus, Stuttgart 1993,216.old.

6. u.a. 285.old.

7. u.a. 216.old.

8. MME Egyház Rend, Tanításunk alapjai,27.o. Hitvallás 10. cikkely, 27.old. Bp. 1996

9. Manfred Marquardt: Praxis und Prizipien der Sozialethik John Wesleys, 181.old.
Edition Ruprecht, 3.,überarbeitete Auflage, Göttingen 2008

10. Garth Lean:A tűzből kikapott üszök, 30.old. Magyarországi Metodista Egyház, Győr 1981

11. Keskeny utak, 265.old.szerk.: Lakatos Judit, Magyarországi Metodista Egyház, Budapest, 2005

12. Manfred Marquardt: Praxis und Prizipien der Sozialethik John Wesleys,181.old

13. Csepeli György: Szociálpszichológia,327-329 old. Osiris Kiadó, Budapest, 1997

14. Bolyki János: Kommentár János evangéliumához, 354.old.Osiris Kiadó, Budapest. 2001

15. u.a.355.old

16. Manfred Marquardt: Praxis und Prizipien der Sozialethik John Wesleys, 182.old.

17. u.a. 183.old.

18. N. Dalhoff: A keresztény szeretet munkái,13.o. Magyar Protestáns Irodalmi Társaság Budapest 1906

19. Keskeny utak, 264.old.szerk.: Lakatos Judit, Magyarországi Metodista Egyház, Budapest, 2005

20. Manfred Marquardt: Praxis und Prizipien der Sozialethik John Wesleys, 184.old

21. MME Egyház Rend, Szociális Alapelvek Budapest. 2016

A Magyarországi Evangélikus Egyház Diakóniai Stratégiájának (stratégia) ökumenikus és társadalmi hatása

Gregersen-Labossa György

Absztrakt: *Az előadás a MEE Zsinata által 2023-ban elfogadott diakóniai stratégiából indul ki, de annak társadalmi és ökumenikus hatásaira is kitér. Elemezzük az egyházak társadalmi szerepvállalását a gondoskodás politikában, és a kölcsönös előnyökön nyugvó együttműködés kérdését tárgyaljuk.*

1.1 A stratégia általános ismertetése[115]

A MEE teológiai szaklapjában 2023-ban bő tanulmány jelent meg a stratégia keletkezésével, céljaival és tartalmával kapcsolatban.[116] Ezért ennek az előadásnak írásos formája nem tér ki az abban leírtakra. Ugyanakkor fontosnak tartjuk, hogy a stratégia szerkezetét ismertessük, és néhány fontos szempontot kiemeljünk.

A stratégia a diakónia bibliai és teológiai alapvetésből indul ki, történeti áttekintést nyújt, de ugyanakkor egy pillanatfelvételt is arról, hogy 2023-ban az evangélikus diakónia milyen elvi és gyakorlati kérdésekkel foglalkozik, különös tekintettel az intézményhálózatra és a gyülekezeti diakóniára. Az egyház utóbbi harminchárom évében zajlott diakóniai fejlődését is számba veszi, kiemelten az elmúlt évtized társadalmi viszonyait, amelyekben az egyházak – kritikus hangok szerint térnyerése -, de helyesebben a szociális és gyermekvédelmi rendszerben kiszélesedő szerepvállalása volt a jellemző. Ugyanakkor a stratégia mégiscsak legfontosabb része a tervezés, és a 2030-ig terjedő időszak hangsúlyainak megfogalmazása. A stratégia törzsszövegében tételszerű megfogalmazásokat találunk, de 10 mellékletben az evangélikus diakónia egy-egy szakértője mini tanulmányokban részletesen is kifejti egy-egy terület jellemzőit.

1.2 A stratégia szerkezete:

kontextus 3
Az evangélikus diakónia hagyománya és öröksége 3
A diakónia történeti és teológiai összefüggésben 5
A belmisszió kezdete és kiteljesedése 8
Összegzés 10
Diakóniai alapelvek 11
Szervezeti küldetés 11
Diakóniai küldetésünk 12
Emberkép 13
Közösség a hitben és a szolgálatban 13
Partnerség a szociálpolitikában 13
Munkatársak, vezetés és fejlesztés 14
Menedzsment rendszerünk 14
Egyházi és világi jogszabályok 16
Társadalmi helyzet, ágazati helyzet 17

[115] https://www.evangelikus.hu/images/bemutatkozo-oldalak/diakonia/Magyarorszagi-Evangelikus-Egyhaz-Diakoniai-strategia.pdf

[116] Lelkipásztor. Evangélikus Teológiai Szakfolyóirat 98. évf. 2023/6. In: 214-226.

Evangélikus diakónia **17**
Szociális ellátásaink 17
Gyermekjóléti, gyermekvédelmi ellátásaink 18
Egyéb szolgáltatások, ellátások 18
Felzárkózás 18
Menekültek ellátása 19
Foglalkoztatás 19
Egészségügyi ellátás 19
Diakóniai osztály 20
Gyülekezeti diakónia 22
Diakóniai civil szervezetek 23
Intézményes diakónia 24
Határterületek 25
Egyházi finanszírozás felhasználása 26

stratégiai kérdések, fejlesztési irányok **28**
Intézményátvételi lehetőségek 28
Alapelvek az átvételi lehetőség vizsgálata során 28
Átvett intézmények tapasztalatai 28
Gyermekvédelmi rendszer, gyermekjóléti struktúra támogatása 30
Nevelőszülői hálózatok támogatása 30
Családi Bölcsőde Hálózat átalakítása 30
Személyiségvédelem 31
Munkaerő-megtartás, utánpótlás biztosítása 31

Diakóniai lelkiség **32**
Intézményi lelkész 32
Diakonátus ..... 32[117]

2.1. A kontextus

Az első fejezetben a diakónia teológiai alapvetése kerül röviden kifejtésre ószövetségi és újszövetségi összefüggésben. A magyar evangélikus teológia történetében – hasonlóan a református egyházhoz[118] – a kommunista diktatúra éveiben, főleg az 1960-s évektől a politikai illeszkedés eszközévé lesz az úgynevezett diakóniai teológia.[119] Az evangélikus egyházban Káldy Zoltán püspök nevéhez köthető e kizárólagos teológia[120], és ebben az értelemben kijelenthetjük, hogy téves teológiai koncepció. Egyfajta visszaélés volt ez a diakónia eredeti és rendkívül gazdag teológiai tartalmával. E korszak teológiai reflexióját a neves magyar lutheránus teológus, Vajta Vilmos elvégezte[121], amely elméleti kiindulópontnak meg is felel, de az egyház élete és a teológiai gondolkodás kiigazítása nem ilyen egyszerű feladat.

---

[117] MEE Diakóniai stratégia 2023-30 - tartalomjegyzék

[118] Un:" Szolgálat teológiája"

[119] „ E teológiai szemléletet, amely lényegében a szocialista rendszerben működő evangélikus egyház létjogosultságát hivatott alátámasztani, Káldy Zoltán püspöksége idején (1958-1987) hivatalossá és kötelező érvényűvé tette az egyházban". In: In: Háló – Egyházvezetők 2. 328. o. Luther Kiadó Bp, 2020.

[120] Káldy Zoltán Dóka Zoltánnak:" Azt ne feledd el, hogy a diakóniai teológia nem egy a teológiai rendszerek között, hanem a teológia…" In: Háló – Egyházvezetők 2. 328. o. (lábjegyzet) Luther Kiadó Bp, 2020.

[121] Vajta Vilmos: A diakóniai teológia a magyar társadalmi rendszerben, Luther Kiadó Budapest, 2006.

A rendszerváltozás után ellentmondásos helyzet állt elő Magyarországon, mert az új, immáron demokratikus társadalomban az egyházak üldözése megszűnt, és a társadalmi szerepvállalásra nagy igény mutatkozott. A szociális területen a meglévő egyházi intézmények állami finanszírozása a különböző megállapodások eredményeképpen megoldottá vált, majd 1993-ban a szociális törvény[122] megjelenésével a felekezetek az ellátórendszer szereplőjévé váltak. Politikai formációktól függően, változó intenzitással, de összességében az egyházak, így az evangélikus egyház diakóniai intézményhálózata is folyamatosan fejlődött, és egyre szélesebb körű szolgáltatási portfolió alakult ki. Politikai elfogultság nélkül, de a szigorú tényeket figyelembe véve, azt mégiscsak megállapíthatjuk, hogy a keresztyéndemokrata értékeket valló kormányzati ciklusok idején a fejlődés és kooperáció mindig intenzívebb volt. Ennek legfontosabb időszakát 2010-től éljük, hisz a hatalmat gyakorló Orbán-kormányzat az állam és egyház társadalmi szerepvállalásának fokozását kiemelt politikai és nemzetépítő célként kezeli, így a 2030-ig előre tekintő stratégia fontos része az állammal való együttműködés alapelveinek rögzítése is.

A teológiai reflexió ebben a helyzetben megkerülhetetlen, ezért a kézezres évek elejétől az evangélikus diakónia fokozatosan kereste azokat a tájékozódási pontokat, amelyek mentén a teológiai gondolkodás megindulhat. A célunk volt, és ez a folyamat még ma is tart, hogy a fent ismertetett diakóniai teológiától elérkezzünk a teológiailag megalapozott diakóniáig. Ebben nagy segítségünkre volt és van a német evangélikus teológiai gondolkodás utóbbi harminc-negyven éve is a diakóniai területén. Érdekes felismerésre juthatunk, ha szemügyre vesszük, hogy a gazdag belmissziós örökséggel bíró – elsősorban – német evangélikus diakónia a maga cizellált szerkezetével, és meglehetősen nagy társadalmi jelenlétével miként alakult – főleg az 1968 után - az egyre erősödő szekularizmus hatása alatt. Érdekes, de külön tanulmány témáját adná annak kimutatása, hogy valójában nyugat és kelet között, tehát a német szociális jóléti állam keretei, és a szocialista országokban éppen túlélő egyházak teológiai gondolkodása között hasonló tendenciákat lehet felismerni. A szociál-diakóniai gondolkodás erősödése, az egyház és a diakóniai szervezetek közötti lelki és teológiai kapcsolat gyengülése, a szociális piac és a politika által diktált feltételekhez való igazodás kérdése bizony komoly teológiai kérdéseket vetett fel az Európa szabadabb felén élő egyházak életében is. Mindenesetre a magyarországi teológiai eszmélődés impulzusai a német belmissziós mozgalomhoz és Wichern[123], Fliedner és Löhe örökségéből fakadnak. Különösen Wilhelm Löhe[124] személyét kell kiemelnünk, aki Neuendettelsauban élt, és határozottan a református teológia talaján állva építette fel a diakóniai intézményrendszerét. Neuendettelsau a magyar evangélikusság szempontjából igen fontos helyszínné vált az elmúlt évtizedekben, mert mind a teológiai főiskolával, mind a diakóniával igen intenzív szakmai kapcsolat épült ki. A diakónia képzési központjából vettük át a diakóniai alapképzést, egy olyan akkreditált tréninget, amelyet a diakóniában munkát vállaló embereknek nyújtunk nagy sikerrel Magyarországon is „Keresztyén házban dolgozom” címmel.

A Wichern és Löhe közötti teológia koncepciók különbözősége szintén egy külön értekezést igényelne, de egy biztos, hogy a kettőjük máig tartó nagy hatását nem lehet vitatni a 19. századi evangélikus belmissziói és az abból kihajtó diakóniai szolgálatra.

Az elmúlt másfél évtized magyar evangélikus teológiai eszmélődése a diakóniában viszont Heidelberghez is köthető. Az egyetemen létrehozott diakóniatudományi intézet[125] az elmúlt évtizedek legfontosabb teológiai műhelyévé vált a diakóniával kapcsolatos teológiai kutatások területén. Az 1954 óta működő tudományos műhely utóbbi évtizedeiben, főleg Theodor Strohm vezetésével, gazdag összegző és régi-új utakat kereső teológiai munkát tett le az asztalra. Löhe nyomdokán az utóbbi években előtérbe előkerült például az úrvacsora és a diakónia kapcsolata, amelyhez Jürgen Roloff német teo-

[122] 1993. évi III. törvény a szociális igazgatásról és szociális ellátásokról

[123] Volker-Herrmann-Gohde: Johann H. Wichern – Erbe und Auftrag Univsitätsv. Winter Heidelberg, 2007

[124] Erika Geiger: Wilhelm. Löhe (1808-1872) Freimund –Verlag Neuendettelsau, 2003

[125] https://de.wikipedia.org/wiki/Diakoniewissenschaftliches_Institut_Heidelberg

lógus[126], vagy Sven-Erik Brodd[127] skandináv teológus tanulmányai adnak jelentős impulzust. A diakónia antropológiai, krisztológiai, pneumatológiai, ekkleziológai és eszkatológiai dimenziói ismét a teológia érdeklődésének középpontjába kerültek. Mindez azt mutatja, hogy a nyugati teológusok is érzékelik, hogy a diakónia teológiai reflexiójának új impulzusokra van szüksége, amely a diakóniát újra Krisztus személyének titkához köti, és az egyház-gyülekezet közösségi élete szerves részeként értelmezi. Paul-Hermann Zellfelder-Held német teológussal együtt vallhatjuk: A 'martüria', 'koinonia', 'leiturgia' mellett az egyház létének alapja a 'diakónia' is. Mindez a Krisztustól kapott mandátumból következik, és az apostoli szolgálatra épül. „A diakónia tehát nem más, mint amit Jézus Krisztus kereszthalála és feltámadása után az egyháznak tennie kell."[128]

Az Evangélikus Hittudományi Egyetem Diakóniai Képzési Központja 2020 óta működik, amelynek kettős feladata van. Egyrészt a diakóniai intézményhálózat és az önkéntes diakónia képzéseihez tananyagot fejleszt, engedélyeztet, és a képzéseket szervezi. Másrészt összefogja az egyetem keretein belül a tudományos műhelymunkát, amely a diakónia teológiai bázisát hivatott fejleszteni. Ennek a – talán egyszer tanszékké is alakítható – önálló felsőoktást és felnőttképzést is koordináló szervezetnek meglapítása fontos mérföldkő volt a fent leírt úton. A stratégia része, hogy további jelentőségét és fejlődését elősegítsük.

A stratégia részletesen kitér a diakónia történeti teológiai hátterére. A MEÖT konferencián elhangzó előadásban ezt gazdag képanyaggal kiegészítve (ppt) hangzott el. Az írásos előadásban erre nincs lehetőség, ezért csak röviden ismertetjük a legfontosabb időszakokat.

Az újszövetségi kor mindenekelőtt az ApCsel 6,1-7-hez köthető. Az ősegyház élete megkövetelte, hogy az apostoli szolgálat kiegészüljön olyanokkal, akik az asztaloknál végzett szolgálat terhét átvállalták. A hét diakónus kézrátétellel kapta felhatalmazását, úgymond részt kaptak az apostoli szolgálatból, de az asztalok melletti szolgálat hangsúlyossá vált. Jézus Krisztus, mint legnagyobb diakónus szolgálatából a gyülekezeti élet kereteinek biztosítása volt a feladatuk. Adományok, gyűjtése, osztása, lakoma előkészítése, árvák és szegények ellátása, de ez nem vált el a tanúságtétel feladatától sem. Most nem feladatunk annak az újszövetségi teológiai vitának a részletezése, amely azt vitatja, hogy mennyire tekinthető a későbbi, úgynevezett korai egyházi struktúrában már világosan megjelenő diakónusi szolgálat közvetlen előképének (1Tim 3,1-13) a hét diakónus alakja és szolgálata. Azt bizonyosan állíthatjuk, hogy az újszövetségi értelemben vett szeretetszolgálat ősmintázata az ApCsel 6-hoz köthető.

A diakónia korai története szempontjából igen fontos esemény szintén az ApCsel-ben található, hisz a 11. fejezetben olvasunk a júdeai éhínség miatt szerveződő gyűjtésről, amivel a gyülekezetek segítséget nyújtottak az ínségbe került júdeai testvéreknek. Itt már feltűnik Pál (Saul) alakja, aki – határátlépőként nemcsak a missziót vitte át Európába, hanem a diakónia ügyét is egyházi szintre emelte. A szolidaritás és felelősség egyetemessége jelenik meg a jeruzsálemi ősgyülekezet részére hirdetetett offertórium szent ügyében is. (2Kor 8-9) Az offertórium és a diakónusi szolgálat összefüggései a későbbi korszakban méginkább előtérbe kerülnek. Pál a római keresztyéneknek írt levelében pedig feltűnik a női szolgálat előképe (Róm 16,1) a diakonissza, amelynek majd a 19. századi protestáns női diakónia (anyaházak) teológiai megalapozásában lesz ismét jelentősége.

---

[126] Jürgen Roloff: Zur diakonischen Dimension und Bedeutung von Gottesdienst und Herrenmahl, in: Diakonie-biblische Grundlagen und Orientierungen, hrsg. Von G. K. Schäffer und Theodor Strohm, Heidelberg: HVA, 1998. 186-201. o.

[127] Sven-Erik Brodd bevezeti a karitász fogalmát, amit az egyház olyan diakónia tevékenységére alkalmaz, amely során például az adott egyházi szervezet más, nem keresztyény szervezettel együttműködve (pl. katasztrófa idején – First Aid) szolgálatát a keresztény teremtésteológia alapján végzi. - Wort und Tat – Diakonie aus einer ekklesiologischen und theologischen Perspektive, in: Theodor Strohm (Hrsg.) Diakonie an der Schwelle zum neuen Jahrtausend, Heidelberg, 2000. 188-210. o.

[128] Paul-Hermann - Zellfelder-Held: Solidarische Gemeinde. Ein Praxisbuch für diakonische Gemeindeentwicklung, Freimund Verlag, 2002. 26. o.

Pálnál érhető tetten a Krisztus-test antik gyökerű egyházi koncepciója, és megjelenik a korai egyház hivatali struktúrája, amelyben már kirajzolódnak az egymástól el nem választható, de mégis a feladat alapján megkülönböztethető egyházi funkciók: Presbiter (pap) – Püspök Diakónus.

Az üldözések idején az üldözöttek támogatása és az árvák (keresztszülői hivatás) gondozása kerül előtérbe, és Cyprianus (200-258) a fogoly keresztyének meglátogatásának kötelezettségét írja le. A diakónusok a püspökök kísérői, és az egyház háztartásának ügyeit is intézik. Ugyanakkor egy – a pogányok számára revelációval ható – jelenség is megjelenik, amely a krisztusi szeretet falakon átható erejét ragyogtatta fel, mégpedig azzal, hogy az egyház gyámolítása adott esetben kiterjedt az egyházi körökön kívülre is. Gondolhatunk itt a nagy járványok idejére, vagy más ínségek pusztító hatásaira. Felsejlik a karitász óegyházi előképe, vagyis a diakónia teremtés-teológiai megalapozása. Mindez persze a keresztyén missziót is erősítette, hisz a hellén-római társadalmi viszonyok között mégiscsak megszületett egyes pogány jelentésekben a megállapítás: A keresztyének azok, akik szeretik egymást. E szeretet túláradó volt, és a morzsából vagy teli kosárból a pogányoknak is jutott.

A következő meghatározó korszak az üldözések utáni, negyedik századi időszak, amikor a keresztyénség birodalmi, és ezzel világpolitikai tényezővé vált. A MEÖT konferencia idején éppen a Szent Márton ünnepére készültünk, így a prezentációban kitértünk röviden az ő diakóniai alakjára és a nyugati egyházszervezői tevékenységére. A keresztyénség államvallássá emelésével (391. I.Theodosius) valóban új korszak kezdődött az egyház életében sok lehetőséggel, de legalább ennyi kísértéssel övezve. Mindenesetre megszületett a birodalmi egyház birodalmi diakóniája, amely az uralkodóház, és a gazdag, immáron keresztyénné lett emberek adományaiból az intézményes diakónia ókori kiépítését tette lehetővé. (kórházak építése, fogolykiváltás, menedékjog bevezetése.) A korszak első felében a szentháromságtan körüli hitviták tűzében élt az egyház, de ezek lezártával (381. Nicea-Konstantinápolyi Hitvallás), a missziót hol segítő, hol hátráltató krisztianizáció korában is fontos szerepe volt a diakóniának. Érdekes adalék e pulzáló korszakhoz Julianus Apostata császár pogány vallási restaurációs kísérlete, amely egy sikertelen történelmi félfordulatként is értelmezhető, hisz a keresztyénség mellett, a pogány vallások megújítását célozta. Témánk szempontjából azért érdekes adalék, mert a program középpontjában az úgynevezett Kontrast-imitation gondolata állt. Ennek lényege, ha röviden akarjuk megfogalmazni, akkor abban ragadható meg, hogy a császár a pogány vallások papjait arra bíztatta, hogy a keresztyén diakóniát utánozzák, és így nyerjék meg az embereket ismét a pogány vallásnak. Ezt egyszerűen filantrópiának nevezhetjük, amely egyfajta szellemi előképe a későbbi korokban és gyakran napjainkban is ható szekuláris altruizmusnak, amely a segítés kultúráját jórészt a diakóniából másolja, de Krisztusra és az egyházra nincs szüksége, sőt adott esetben azzal szemben határozza meg magát. Erre azért érdemes felhívni a figyelmet, mert oly korban élünk, amikor az egyház társadalmi megbecsültsége leginkább a szociális tevékenysége alapján mérhető, és könnyen előáll az a helyzet, hogy a diakóniai intézmények, mozgalmak és szellemi műhelyek azon kísértés erőteljes hatása alá esnek, hogy elveszítik a tiszta forrással (Krisztus diakónus) való kapcsolatot. A lelkiséggel átjárt, de határozott teológiai gondolkodásra épülő szolgálatot felváltja valamilyen sekélyes altruista tevékenység. Rosszabb esetben valamely kétes hátterű ideológia kiszolgálójává korcsosul az egyház szeretetszolgálata. Ennek megelőzése és elkerülése miatt fontos a folyamatos teológiai reflexió a diakóniában, és a diakóniai lelkiségi csoportok és kegyességek erősítése.

A középkorban a diakónus a hierarchia rendjébe illeszkedik, és valójában mind a mai napig a pappá válás egy állomásának tekinthető, és ezzel elveszítette eredeti tartalmát, amely az asztalok körüli szolgálattal írható le újszövetségi értelemben. A középkorban a városi tanácsok, kolostorok, ispotályos lovagrendek, testvéri közösségek gyakorolják az irgalmasság cselekedeteit. E ponton a nyugati diakóniai hagyományban mindenképpen meg kell, hogy említsük a Turul-nemzettség sarját, aki Árpádházi Szent Erzsébet (1207-1231) néven vonult be az történelembe. A németek úgy tartják, hogy ő vitte germán földre az irgalmasság kultúráját. Kétségtelen tény, hogy nem véletlenül lett a római katolicizmus egyik legtiszteltebb női szentje, aki magyar volt, és diakóniánk ikonjaként is tekintünk rá. A középkorban a lovagrendek közül kiemelkedik

a Keresztelő Szent Jánosról nevezett Jeruzsálemi Ispotályos Lovagrend, amelynek ma is szolgáló római katolikus ága a máltai rend, míg a reformáció örököseként a johannita lovagok végzik a hit védelme és a szegények segítésének diakóniai programját. Nemcsak a Szentföldön, Rodoszon, Máltán, hanem egész Európában kiépültek az ispotályok és zarándokházak, így a magyar történtelenemben is nagy jelentőséggel bírt a johanniták évszázados szolgálata egészen a mai napig.

A reformáció központi kérdése nem a diakónia volt, ellenben Luther alábbi tételmondata (A keresztyén ember szabadságáról) sok mindenre rávilágít: „ A másik ember Krisztusává lenni. Krisztus magára vette üdvösségem gondját, hihetem ezt boldogan. – Ez a hit azonban arra indít, sőt felszabadít, hogy felvegyem a másik ember sorsát, baját." A megszentelődés – amely a későbbi kálvinizmusban is hangsúlyossá lesz – folyamatában megszületik a hit gyümölcse, amely az irgalmasságban ölt formát. A nagykorú keresztyén ember szabad, és e szabadságban felismeri a világban a nyomorúságot, amelynek enyhítésére, a gyámolításra maga Jézus állítja szolgálatba. A középkori felfogás szerint az egyház kincse a szegények voltak, amely a reformáció során, mint oly sok minden, kiigazítást nyert abban a reformátori tételben, hogy az egyház igazi kincse az evangélium. A reformáció felszabadító ereje a középkori alamizsnálkodás, és érdemszerző jócselekedetek téves gyakorlatát elvetette, és a diakóniai cselekvést – a középkori gyakorlatnak megfelelően - a városi és egyházi tanácsok hatáskörében tartotta. Luther egyházszervező iratai között feltűnik egy rövid, de témánk szempontjából annál érdekesebb irat, amelyet Leisnig város tanácsának írt. E műben[129] a reformátor egy szociális közpénztár (Kastenordnung, 1523) rendjét írja le, amely elfogultság nélkül tekinthető a későbbi porosz korban kiépülő társadalombiztosítási formák előképének.[130] A reformáció századát követő időkben a hitviták és vallásháborúk szenvedéssel teli korát élte a nyugati világ. Ennek kapcsán nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy a nehéz időkben az üldözött protestánsok segítése és befogadása vagy kiváltása fontos diakóniai tett volt. Kiemelhetjük Zinzendorf gróf szerepét és Herrnhut jelentőségét, de a magyar gyászévtizedhez köthető gályarabok esetét is, ahol De Ruyter holland admirális neve megőrzésre méltó.

A diakónia történetével foglalkozók a következő korszakot az ébredés korszakaként szokták leírni. Az egyház a hitviták és vallásháborúk sodrában – a diakónia szempontjából – úgymond halálos álomba merült, amelyből az ébresztőt a 18 és 19. századi nagy európai társadalmi átalakulások idején fújták meg lánglelkű teológusok és felébredt egyházi emberek. Angliából indul a mozgalom, ahol a korai kapitalista társadalom kiépülése, az iparosítás, a hagyományos vidéki és kisvárosi életformák, tehát a századokon át megtartó családi kötelékek kezdtek fellazulni, és a társadalmi szerkezet mintázata átalakult. Az ipari központok köré nagyvárosok épültek, és emberek millió a munkásnegyedek gyakran embertelen körülményei között éltek. Kialakult a nagyvárosi proletariátus, amely elveszítette hagyományos gyökereit és egyre inkább a vallásos kötődését is. A nyomor és kifosztottság érzése új, az ateizmus mérgezett forrásából eredő tanok terjedését hozta, és az osztályharc ideológiai hátterét is megteremtette. Ebben a helyzetben a puritanizmus, pauperizmus, angolszász keresztyén szocialista mozgalmak, Németországban a pietizmus[131] és más keresztyén szociális mozgalmak egyfajta evangéliumi ellenhatást indítottak el a növekvő társadalmi méretű szociális kihívások kezelésére. Németországban az evangélikus egyházban ezt a belmisszió mozgalmával írhatjuk le. Johann Hinrich Wichern 1848-ban, ugyanabban az évben, amikor kihirdetik a Kommunista Kiáltványt (K. Marx), meghirdeti a belmissziós programot, és az egyház ébredni kezdett halálos álmából, és egyfajta posztreformációs mozgalom indult el, aminek középpontjában az egyház társadalmi felelősségvállalása állt. A teljesség igénye nélkül említsük meg e korszak legnagyobb alakjait:

Lord Staftesbury, Johann Gossner (Christus pro nobis, Christus in nobis); Sir G. Williams (YMCA); F. Bodelschwing (Bethel – Az irgalom városa); Elisabeth Frey

---

[129] https://www.leisnig.de/m/seite/477334/leisniger-kastenordnung.html

[130] **Otto von Bismarckhoz köthető**, aki a németországi szociáldemokrata mozgalom hatására **1889**-re számos társadalombiztosítási rendszert vezetett be, köztük a nyugdíjrendszert is. https://nyugdijmaskeppen.hu/a-nyugdij-tortenete/

[131] Francke, Spener, Zinzendorf, J. Wesley

(börtönmisszió); Amelie Sieveking (betegápolás); R. Raikes - J.Oberlin (vasárnapi iskola); Anna More (küldetés az arisztokráciához - Traktátus társaság); David Nasmith (városi misszió); J. Burchardt (Bahnhofsmission 1894). Kotwitz, Kolping, Löhe, Fliedner, IV. Frigyes Vilmos porosz uralkodó.

Utóbbinak uralkodóként volt egy álma: az uralkodó és a nép között bizalmi viszony létesíthető. Nagy romantikusként is emlegetik életrajzírói, vagy inkább naivnak mondhatnánk, hisz olyan korban élt, amikor a francia forradalom jakobinus dühe és az ateista egyházellenesség felvilágosult szelleme valóban vörös felhőként gomolygott Európa népei felett, és a szakralitást egyre intenzívebb támadás alá vették. Ez a progresszivitásnak is csúfolt offenzíva valójában napjainkig tart, és szemmel láthatóan új erőre kap a nyugatias életben. Ennek ellenére Frigyes Vilmos uralkodóként az egyház szociális szerepvállalását támogatta, és a belmissziós mozgalmat segítette. Ennek is köszönhető, hogy a német diakónia társadalmi szintű jelenléte a mai napig meghatározó.

Wichern 1848 után azt tapasztalta, hogy az egyházi vezetés nem elég gyorsan ismeri fel az idők jeleit, ezért a belmissziós intézmények és intézményhálózatok fenntartói hátterét alapítványi, egyesületi és szövetségi formációkba szervezték meg. Ebben a struktúrában fejlődött ki az a sokrétű, gyülekezeti, esperességi, és tartományi egyházi szinten működő intézményi hálózat, amelynek összefogását a diakóniai ernyőszervezetek végzik. Az egyházi egyesületi struktúra tette lehetővé a pietizmus hatása alá került evangélikus nagypolgárság mecenatúrájának megszervezést is, és létrejöttek a nagy diakóniai szervezetek, mint Rummelsberg, Neuendettelsau, Bethel-Bielefeld, Herzogsägmühle, Johannesstift Berlin, Kaiserswerth, johannita intézmények és kórházak, és a sort még hosszasan lehetne folytatni.

A belmissziós mozgalom hatása Magyarországra is megérkezett, így akár Th. Fliedner és a kaiserswerthi diakonissza mozgalomra tekintünk[132], akár Wichern, vagy Löhe hatására, valójában az evangélikus és református egyház belmissziós mozgalmára több irányból érkezett a teológiai és kegyességi befolyás. A pietista lelkiség hamar táptalajra talált a magyar protestantizmusban, és a huszadik század első felében sorra alakultak az intézmények és a diakonissza anyaházak (Győr (1910), Fébé Budapest (1924), Filadelfia Budapest (1903) stb.) és a különböző alapítványi és egyesületi keretek között a diakóniai intézményhálózat kiépítése zajlott. A német belmissziós hagyomány mind teológiai, mind strukturális értelemben alapvetően befolyásolta a huszadik században a protestáns belmisszió fejlődését Magyarországon is. 1951-ben a totális kommunista diktatúra térnyerése e modell megszűnését hozta el. A diakónia megmaradt néhány intézménye (idős, és fogyatékkal élő emberek otthonai) ínséges körülmények között, a gyülekezetek támogatásával működött egészen a kádárista rezsim bukásáig. A huszadik század nagy diakónia alakjai között mindenképpen meg kell említeni Albert Schweitzert, akinek hatása kiemelkedő volt a hidegháborús évtizedekben. Magyarországon pedig a vészkorszak hősies embermentőjéből, a háború utáni Gaudiopolisz gyermekállam megszervezőjévé, és az államosítás utáni evangélikus diakónia meghatározó személyiségévé vált Sztehlo Gábor evangélikus lelkész, aki a kommunista időkben egy éves beszámolójában a diakóniát a „kezek evangéliumának” nevezte.

A huszadik század kiemelkedő alakjai között meg kell még említeni Túrmezei Erzsébet diakonissza költőt, akinek nagy szerepe volt a Fébé Evangélikus Diakonissza Egyesület újra alakításában.

2.2. Diakónia alapelvek[133]

E dokumentum 2010-ben született azzal céllal, hogy a röviden összefoglalja az evangélikus diakónia küldetését és szolgálatának irányelveit. Az intézményekben dolgozó munkatársak képzéséhez, az ökumenikus kapcsolatokhoz és a szociálpolitikai partnerek számára is világos összefoglalót nyújt az evangélikus diakóniáról az alapelvek. Küldetés, emberkép, menedzsment rendszer, gazdálkodási elvek kerültek kifejtésre

[132] https://en.wikipedia.org/wiki/Theodor_Fliedner

[133] https://diakoweb.webnode.hu/lelek/diakoniai-alapelvek/

a dokumentumban. Tekintettel arra, hogy az alapelvek is tartalmaz stratégiai témákat, így az kis átdolgozás után, önálló fejezetként került be a stratégia szövegébe.

2.3. Evangélikus diakónia

E fejezet egy pillanatfelvételt az aktuális szociális és gyermekjóléti, gyermekvédelmi ellátásokról. Értekezünk az egyéb szolgáltatásokról, amelyek közül a felzárkóztatás, a menekültek ellátása, és foglalkoztatás olyan területek, amelyeknek ökumenikus dimenziója is van. A MEE ökumenikus diakóniai felelősségvállalása a MÖS tagságában fejeződik ki leginkább. Ugyanakkor tudjuk, hogy a MÖS (Magyar Ökumenikus Segélyszervezet) valójában a Sven Erik Brodd által bevezetett „karitász" fogalmával leírt szociáldiakóniai tevékenysége az egyházaknak. Önálló civil szervezetként végzi munkáját, gyakran együttműködve nem keresztyén szervezetekkel. A diakónia teremtés-teológia hátterén e tevékenységnek is van létjogosultsága. Az ökumenikus együttműködés egyéb területei közé tartozik például a felzárkóztatásra kijelölt háromszáz településen folytatott komplex munka. A jórészt roma többségű települések szociális, egészségügyi, oktatási és foglalkoztatási programjaiban az evangélikus diakónia is részt vesz. E területhez tartozik a tanodák alapítása és működtetése, illetve olyan családi vagy egyéb bölcsődék fenntartása is, amelyekben a gyermekek személyre szabott fejlesztésére is nagy hangsúly esik. Az ökumenikus együttműködés másik területe a menekültek és migránsok között végzett szolgálat, amelyben szintén nagy szükség van az összehangolt munkára. Az evangélikus diakónia számos külföldi segítséget kap, amelyet az ide érkező ukrán és egyéb menekültek lakhatására, komplex támogatására, gyermekek oktatásásra fordítja. A Józsefvárosi Evangélikus Egyházközség speciális szolgálatát támogatja az evangélikus diakónia, amely nagy összefogás és támogatás mellett a Dévai Fogadó nevű – egykori üzemcsarnok – átalakításával[134] jelentős budapesti segítőmunkát nyújt a háború elől hazánkba menekülőknek.

A stratégia fontos része, hogy a gyülekezeti diakónia, és a formális önkéntes munka fejlesztését is kiemelt stratégiai célként kezeljük. Az utóbbi évtizedekben az egyházban a diakóniai érdeklődés homlokterében inkább az intézmények álltak. A gyülekezeti diakónia nélkül az intézményesült diakónia könnyen elveszíti eredetét és megújulásának területét. Éppen ezért az utóbbi években különös hangsúly esik az egyházi gyülekezeti diakóniai önkéntesek képzésére[135], a Háló Program fejlesztésére, amely professzionális képzési keretet nyújt az önkéntességre vállalkozó evangélikus gyülekezeteknek. E sorba tartozik az program, amely az oktatási és diakóniai intézmények szorosabb együttműködését célozza. A képzési program címe: Diakónia az iskolában, iskola a diakóniában. Ennek lényege, hogy az egyházi oktatási intézményeink diakóniai karaktere erősödjön, a tehetséggondozás mellett a fejlesztés és felzárkóztatás is a figyelem központjába kerüljön. Ugyanakkor az iskola vagy óvoda teljes közösségére (gyerek, tanár, szülők) is úgy tekintünk, mint potenciális diakóniai önkéntesekre. E téma átvezet a következő nagy témára, amely az egyházi hátterű civil szervezetek fejlesztésnek stratégiai céljait érinti. Ezzel kapcsolatban megjelent a szerző tollából egy tanulmány[136], amelyben az önkéntesség, a civil szervezetek fejlesztésének témája, és az adománygyűjtést érintjük. Mindegyik téma kapcsolódik az evangélikus diakónia mindennapjaihoz és az előttünk álló évekhez.

A gyülekezetekben zajló diakóniai munka segítésére készült el az elmúlt esztendőben egy gyülekezeti előadássorozat tematikája, amely a gyülekezetek diakóniai elköteleződését segítheti. [137]

A gyülekezeti diakónia mellett nagy jelentősége van mai egyházi életünkben az intézményeknek. 1990 óta intézményrendszerünk nagyságrendekkel nagyobb lett, és az intézményalapítási folyamat még nem zárult

[134] https://www.evangelikus.hu/hireink/beszamolo/devai-fogado-ahol-nem-csak-papolnak-a-segitsegnyujtasrol

[135] https://gyulmisz.lutheran.hu/2022-szakiranyu-gyulekezetimunkatars-kepzes

[136] https://medit.lutheran.hu/files/galambos_adam_epuljetek_fel_lelki_hazza_evangelikus_gyulekezetfejlesztesi_program_2021.pdf In: 331-361 o.

[137] https://www.evangelikus.hu/hireink/ajanlo/engedjuk-hozza-evangelikus-gyulekezeti-munkaprogram-2023-2024 In: 232-254. o.

le. Éppen ezért fontos, hogy a stratégia meghatározó módon foglalkozzon az intézmények kérdésével. Miközben kimondott állami törekvés, hogy az egyházi szerepvállalás e területen növekedjék, jó tudni, hogy az ágazati dolgozók megbecsültsége, az infrastruktúra nem megfelelő fejlettsége, és munkaerőhiány sújtja a mai magyar szociális szektort. Ennek ellenére az állam, az önkormányzatok és a magánbefektetők részéről is folyamatosan érkezik a megkeresés a kooperációra. Az evangélikus diakónia a következő évekre is rögzíti, hogy milyen feltételekkel vesz át, vagy alapít intézményt. Fontos ekkleziológai szempont alapján tájékozódnunk, mert nagyon fontosnak tartjuk, hogy diakóniai intézmény csak ott létesüljön, ahol a területen illetékes evangélikus gyülekezet az intézmény lelki és teológiai hátterét biztosítja. Ebben a kérdésben kulcsfontosságú a lelkész személye és a presbitérium. Ugyanakkor az elmúlt évtizedek tapasztalata, hogy ott ahol a helyi gyülekezet – még ha nem is fenntartó szerepben – de szoros kapcsolatban áll az intézménnyel, akkor az pozitív hatással van a gyülekezet teljes életére is. Az intézményi lelkészek szerepére a stratégia nagy hangsúlyt fektet, és gyülekezeti és intézményi szolgálat egymást támogató hatásását kívánja támogatni.

Az intézmények átvételének és működtetésének ökumenikus vetülete miatt a jövőben még fontosabb, hogy a különböző fenntartók között intenzív együttműködés alakuljon ki a politikai színtereken és az egymás közötti kérdésekben is. A diakónia olyan terület az egyházak működésében, ahol az ökumenikus együttműködés tágas tere állhat előttünk.

3. Stratégiai kérdések, fejlesztési irányok

E fejezetben kifejtésre kerül, hogy melyek azok a területek, ahol az elkövetkezendő stratégiai időszakban az evangélikus diakónia előrelépést tervez. Nyilván a fenti elvek figyelembe vételével folytatódik egyes intézmények átvétele és a meglévő intézményrendszer fejlesztése. Idős és fogyatékos ellátás területén erre nagy igény van. A stratégia elemezi az eddigi átvételek tapasztalatait és javaslatot tesz arra, hogy miként lehetne a meglévő és majdani intézmények korszerűsítéséhez forrást teremteni. A saját ingatlanhasznosítástól kezdve, a célzott állami támogatásig, és a banki finanszírozás lehetőségeit felsorolja a dokumentum.

Az előttünk álló időszakban a fejlesztendő területek közé tartozik: gyermekvédelmi ellátások, családi bölcsődék, személyiségvédelmi program kiterjesztése, munkaerő-megtartás és -fejlesztés területe.

4. Diakóniai lelkiség

E befejező fejezet talán a legfontosabb kérdést tárgyalja, hisz a lelkiség a diakónia egyik legfontosabb területe. Az intézményi lelkészek szerepéről fent említést tett az előadás, de ugyanakkor fontosnak tartjuk, hogy a lelkész elkötelezett munkatársakkal végezze szolgálatát az intézményben. Éppen ezért óhajtjuk az evangélikus diakonátus felállítását, amely a huszadik század első felében virágzó diakónus, diakonissza hagyományra épít, de korunk kihívásaihoz igazodik.

A diakonátus szakmai és lelki szolgáló közösség kerete, amelybe a konfirmált, úrvacsorai közösségben élő evangélikus munkavállalókat és gyülekezeti önkénteseket gyűjtjük össze. Az iskolán kívüli vagy felsőoktatási teológiai képzésben részesülők püspöki felhatalmazással végzik majd szolgálatukat. A szakmai munkájuk mellett az intézményi lelkész lelkigondozói, liturgikus vagy egyéb szolgálatába vesznek részt, de a gyülekezeti szolgálatból is kivehetik részüket. Munkájukat az intézményi lelkész felügyeli és irányítja. Ezzel szolgáló közösségek jönnek létre az intézményeinkben, akik országosan a Fébé Diakóniai Egyesület szervezeti keretei között, formálisan is evangélikus diakóniai testvérközösséget alkotnak.

E területhez tartozik az ökumenikus dimenzió is. Egyrészt a külföldi protestáns egyházakban hasonló folyamatok zajlottak le az elmúlt évtizedekben, és számos diakóniai lelkiségi csoport és fraternitás alakult. Ezekkel a kapcsolattartás nagyon fontos, hisz életük és küzdelmeik jó példát és erőforrást adnak a mi jövőbeni diakóniai lelkiségünk plántálásához és ápolásához. Ugyanakkor a római katolikus egyházban is a

Második vatikáni zsinat óta számos olyan változás történt, amely megtermékenyítően hathat evangélikus diakóniánkra. Ezek közé tartozik a hazánkban is egyre terjedő állandó diakónusi szolgálat elterjedése[138], amely a római egyház hagyományos szubdiakónus–diakónus–pap–püspök hierarchikus szerkezethez képest kiigazítást hozott az egyház életébe, és nagyobb hangsúlyt kap az eredeti diakónusi szolgálat újszövetségi teológiai tartalma, miszerint az állandó diakónusok szolgálata alapvetően szociális karakterű. Érdeklődéssel tanulmányozzuk a korábbi és ma is zajló római katolikus teológiai diskurzust a téma kapcsán. Ugyanakkor az anglikán egyházban a huszadik század második felében hasonló folyamatok zajlottak, amely során a hagyományos, a római katolikus hierarchiával egyező diakónus funkció mellett szintén felfedezték az újszövetségi gyökereket, és teret nyert az úgynevezett distinctive diaconia, vagyis megkülönböztetett diakóniai munka, amelynek egyértelműen segítő és szeretetszolgálati karaktere van.

5. Összegzés

A húszperces, képekkel illusztrált előadás kiegészítése történt meg a fenti oldalakon. Az evangélikus diakónia stratégiájának ökumenikus vetülete van, mert szolgálatunk alapja az újszövetségi és korai keresztyén közösségek szeretetszolgálata, ami közös. A diakónia nem melléktevékenysége az egyháznak, hanem a tanúságtétel, az úrvacsorai közösség és a liturgia mellett az egyház lényegének megnyilvánulása, tehát Signum Jesu, liturgia utáni liturgia, kezek evangéliuma, vagyis az, amit Jézus Krisztus kereszthalála és feltámadása után cselekedhetünk a Szentlélek által, szabadon és a Szentháromság Isten iránti hálából.

[138] In: Diakónia, diakonátus, diakónus – Szerkesztette: Molnár Ferenc – Szent István Kiadó Diakonátusi Kör Kalocsa, 1996

Összegzés

Fischl Vilmos

Balla Péter baptista teológus előadásában arra mutatott rá, hogy a teológiai motiváció túlmutat a humánumból fakadó együttérzésen, a személyiségen, mint individuumon, mert nem önmagára, hanem Krisztus követésére hivatkozik. Ötvös Csaba ortodox pap egyháza szociális tanításáról beszélt, ami azért volt különösen érdekes, mert sokáig nem volt szociális tanítása az ennek az egyháznak, csak 2016 óta foglalkoznak ilyen kérdésekkel, miután Bertalan pátriárka kijelölt erre egy teológusokból álló bizottságot. Szintén nagyon várt előadás volt a pünkösdi lelkészé, Regőczi Szabolcsé, aki az egyházak társadalmi szerepvállalásáról és annak gyakorlati aspektusáról beszélt. Az is különlegessé tette előadását, hogy a pünkösdi egyház a legfiatalabb tagegyházunk, 2011-ben csatlakoztak, és újonnan kellett kialakítaniuk szeretetszolgálatukat, új alapokra kellett helyezniük a szociális kérdésekkel való foglalkozásukat. Szabóné László Lilla református teológus a gyógyító jelenlétről értekezett, a pasztorálpszichológia felől közelített a kérdéshez: hogyan lehet segítő, támogató, gyógyító beszélgetéseket folytatni a másik emberrel Jézus Krisztuson keresztül. Szuhánszky Gábor lelkipásztor Szociáletikai elvek és gyakorlatok a metodista felekezetben címmel tartott előadást arról, hogy a diakónia hogyan mutatkozik meg a metodista egyház gondolkodásában. Végül Gregersen-Labossa György osztotta meg a hallgatósággal az evangélikus egyház diakóniai stratégiáját.

Elmondhatjuk tehát, hogy a Szociáletikai Bizottság gondosan előkészített konferenciát tartott, amelynek eredménye lett ez a konferenciakiadvány.

EGYHÁZAK SZOCIÁLIS
SZOLGÁLATÁNAK VALLÁSI
ÉS ETIKAI DIMENZIÓI
MAGYARORSZÁGI
EGYHÁZAK
ÖKUMENIKUS
TANÁCSA
oikoumene
www.meot.hu

EGYHÁZAK SZOCIÁLIS SZOLGÁLATÁNAK VALLÁSI ÉS ETIKAI DIMENZIÓI

2023. november 9. csütörtök 10:00–15:30

A Magyarországi Egyházak Ökumenikus Tanácsa Szociáletikai Bizottságának konferenciája

MEÖT–Székház, 1117 Budapest, Magyar tudósok krt. 3.

Program:
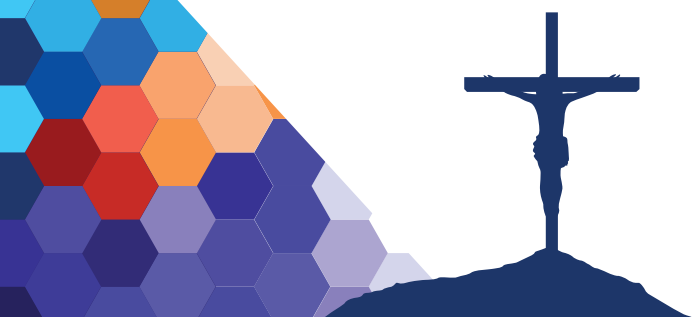
- Megnyitó és bevezető gondolatok – Fazakas Sándor (DRHE)
- Balla Péter (BTA–DRHE DI): *Krisztus lehajló példájának értelmezése a Filippi 2: 5-11 alapján, alkalmazása a szociális segítő munkában*
- Ötvös Csaba József (ortodox pap): *Az Ortodox Egyház szociális tanítása. Források és dokumentumok*
- Regőczi Szabolcs (pünkösdi lelkész): *Az egyházak társadalmi szerepvállalása, és annak gyakorlati aspektusai*
- Szabóné László Lilla (KRE-HTK): *Gyógyító Jelenlét: Isten jelenlétének kérdésköre a segítő beszélgetésekben*
- Szuhánszky Gábor (metodista lelkész): *Szociáletikai elvek és gyakorlatok a metodista felekezetben*
- Gregersen-Labossa György (evangélikus lelkész): *A Magyarországi Evangélikus Egyház Diakóniai Stratégiájának ökumenikus és társadalmi hatása*
- Összegzés - Orosz Gábor Viktor (EHE)